

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสถานภาพและบทบาทของตัวละครที่เป็นคนพิการในนวนิยายร่วมสมัยและศึกษาประสบการณ์และแนวคิดของผู้เขียนนวนิยายที่มีบทบาทของตัวละครที่เป็นคนพิการ

จากขอบเขตการศึกษาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นในบทที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับทฤษฎีสถานภาพและบทบาททางสังคม การเขียนนวนิยาย และทฤษฎีการวิเคราะห์และวิจารณ์วรรณกรรมร่วมสมัยประเภทนวนิยาย คนพิการในสังคมไทย และค่านิยมในสังคมไทย ดังเอกสารและงานวิจัยดังต่อไปนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางสังคม

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “สถานภาพ” ในทางสังคมวิทยาเอาไว้ดังนี้

พิทยา สายหู (2538, หน้า 68) กล่าวว่า สถานภาพ คือ คำที่บอกสถานภาพทางสังคม เป็นคำที่บรรยายประเภทของคนในหน้าที่ต่าง ๆ เมื่อเทียบความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่จะต้องเกี่ยวข้องด้วย เช่น “พ่อ” เป็นคำแสดงสถานภาพทางสังคมได้หลายอย่างตามบทบาทหน้าที่ ซึ่งต่างเป็นชาย ผู้ให้กำเนิดลูก คำที่ถูกเรียกขานผู้ให้กำเนิดตน เป็นคำที่ผู้ใหญ่ใช้เรียกผู้ชายที่อายุน้อยกว่าด้วยความสนิทสนมว่า พ่อนั่นพ่อนี่ เป็นคำที่ใช้เรียกผู้ชายที่เป็นหัวหน้า เช่น พ่อบ้าน พ่อครัว พ่อค้า

เอกสารการสอนรายวิชามนุษย์กับสังคม สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2538, หน้า 116 – 117) กล่าวว่า สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งที่บุคคลเป็นเจ้าของ ในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือหมายถึงฐานะตำแหน่งในสังคม หรือในกลุ่มซึ่งมีมากมายนับไม่ถ้วน สมาชิกของสังคมแต่ละคนอาจจะมีสถานภาพหรือมีตำแหน่งเป็นครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ตำรวจ นักศึกษา พ่อแม่ เป็นต้น และได้กล่าวถึงที่มาของสถานภาพไว้ว่า สถานภาพเป็นสิ่งที่ได้มาตั้งแต่กำเนิด หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สถานภาพที่ถูกกำหนดให้ หมายถึง การที่สังคมใช้เกณฑ์การประเมินบุคคลแต่ละคนโดยมิได้พิจารณาถึงการกระทำ เกณฑ์การประเมินสำหรับการได้มาซึ่งสถานภาพคือ อายุและเพศ แต่ในหลายสังคมอาจมีการใช้เกณฑ์อื่นด้วย เช่น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ วรรณะ ชั้นสังคม ศาสนา ครอบครัวที่บุคคลนั้นถือกำเนิดมา และสถานภาพนี้สังคมจะต้องอบรมให้คนยอมรับและเล่นบทบาทตามนี้ด้วย ถ้าสังคมต้องการทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ สถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ หมายถึง บุคคลที่ได้สถานภาพอันเนื่องมาจากความสามารถของตนเอง โดยมีตัวกำหนดสถานภาพได้แก่ อำนาจหน้าที่หรือสิทธิอำนาจ หมายถึงอำนาจที่เป็นที่ยอมรับใน

สังคมนั้นว่าถูกต้อง ชอบธรรม อาจเป็นอำนาจตามกฎหมาย หรืออำนาจตามขนบธรรมเนียม ประเพณีก็ได้ โดยชนิด ประเภท และขนาดของอำนาจเป็นตัวกำหนดสถานภาพหรือตำแหน่งของ บุคคล อำนาจ หมายถึง ความสามารถที่จะใช้อิทธิพล ซึ่งความหมายของอำนาจ แตกต่างไปจาก ความหมายของ อำนาจหน้าที่ เพราะในขณะที่อำนาจหน้าที่เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่าถูกต้องชอบ ธรรม แต่อำนาจนั้นสังคมมิได้ยอมรับ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อำนาจเป็นอิทธิพลที่บุคคลที่มีใช้กำหนด แนวทางความประพฤติของบุคคลอื่น ซึ่งบุคคลที่ใช้อำนาจจะต้องมีขนาดของอำนาจใหญ่กว่าบุคคล ที่เขาจะใช้อิทธิพล เทือกเถาเหล่ากอ เป็นตัวกำหนดว่าสถานภาพหรือตำแหน่งของบุคคลสมควร ที่จะได้รับอภิสิทธิ์หรือไม่สมควรที่จะได้รับอภิสิทธิ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เทือกเถาเหล่ากอเป็นตัว กำหนดให้สถานภาพสูงหรือต่ำแก่บุคคล ความมั่งคั่ง เป็นตัวกำหนดสถานภาพสูงหรือต่ำแก่บุคคล อีกสิ่งหนึ่ง โดยมีประเภท ชนิด ขนาด และความชอบธรรมของความมั่งคั่งเป็นตัวกำหนดสถานภาพ ของบุคคล ระดับการศึกษา เป็นตัวกำหนดหรือให้สถานภาพแก่บุคคล จนกล่าวได้ว่า การศึกษา ในสังคมไทยเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งเอาใบปริญญามากกว่าจะเป็นการแสวงหาความรู้มาใช้ในการ ประกอบอาชีพ นอกจากนั้น ชนิดหรือจำนวนของผู้ที่นับถือศาสนา ยังเป็นตัวกำหนดหรือให้ สถานภาพของบุคคลในสังคมได้ด้วย ลักษณะทางชีวภาพ ถือเป็นตัวกำหนดหรือให้สถานภาพสูง หรือต่ำที่สำคัญแก่บุคคลอีกอย่างหนึ่ง คือ เพศ อายุ และความงาม จะเห็นได้ว่าในแทบทุกสังคมจะ กำหนดให้เพศชายมีสถานภาพสูงกว่าเพศหญิง เช่นเดียวกับกรณีของอายุ หลายสังคมกำหนดให้ บุคคลที่มีอายุมากมีสถานภาพสูงกว่าคนที่อายุน้อย

พระมหาสมณ ปิงโงปการี (2553, หน้า 75) อ้างในคำกล่าวของ ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟุ้งว่า สถานภาพ หมายถึง สิทธิและหน้าที่ที่บุคคลมีอยู่ เกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม และมักจะมี ความหมายเปรียบเทียบความสูงต่ำในสังคม กล่าวคือ สถานภาพเป็นตัวกำหนดว่า บุคคลนั้น มีหน้าที่ที่ จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างไร สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น และสถานภาพของแต่ละบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับตำแหน่งนั้น ๆ สอดคล้องกับคำกล่าวของสุดา ภิรมย์แก้ว ที่ว่า สถานภาพ หมายถึง ฐานะที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคม เป็นสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่ บุคคลมีอยู่ ที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นจะต้องมี หน้าที่ปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างไร สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น และมีอะไรที่เป็นสัญลักษณ์ของตน ซึ่งอ้างใน วิทยา ปานะบุตร กล่าวว่า สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งของบุคคลในสังคมที่ได้มาจากการเป็นสมาชิกของสังคม บุคคลหนึ่งอาจจะมีหลาย สถานภาพก็ได้ สถานภาพจะกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อผู้อื่น เพื่อให้การติดต่อ สัมพันธกันทางสังคม เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน

นอกจากนั้นยังมีการกล่าวอ้างใน พจนานุกรมสังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่า สถานภาพ หมายถึง ฐานะหรือเกียรติภูมิของกลุ่มชนในชุมชน เป็นตำแหน่งของบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มชนที่ได้รับการยอมรับนับถือจากสาธารณะชน สถานภาพจะสูงหรือต่ำเพียงไรขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่ถือว่าสำคัญ เช่น อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ ศาสนา และวงศ์ตระกูล เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงสถานภาพที่ได้มาจากความสามารถมาจากการสมรส เช่น สามภรรยา บิดา มารดา หญิงหม้ายมาจากการเมือง เช่น วุฒิสภา นายกรัฐมนตรี สถานภาพทางการศึกษา เช่น ครู อาจารย์ แพทย์ ตำรวจ สถานภาพทางอาชีพ เช่น ครู นายแพทย์ พยาบาล สถานภาพทางสังคม เช่น เป็นพ่อ แม่ เป็นลูกสะใภ้ เสรีรัฐ เป็นต้น

ฌ็อง-ฌัก กูแซ (2537) กล่าวถึงความหมายของสถานภาพ โดยอ้างถึงคำกล่าวของนักวิชาการหลายท่านได้แก่ สุพัตรา สุภาพ (2522, หน้า 52) กล่าวว่า สถานภาพเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม เป็นสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่เกี่ยวกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม สถานภาพจะเป็นตัวกำหนดว่า บุคคลนั้นมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไรในสังคม สถานภาพเป็นสิ่งที่เฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น นอกจากนี้ยังได้อ้างคำกล่าวของ รองศาสตราจารย์ ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟูง ที่ว่า สถานภาพ หมายถึง สิทธิและหน้าที่ที่บุคคลมีอยู่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม และมักจะมี ความหมายเป็นการเปรียบเทียบความสูงต่ำในสังคม กล่าวคือ บุคคลมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นเคารพแค่ไหน สถานภาพกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อคนอื่นอย่างไร สถานภาพเป็น สิ่งเฉพาะบุคคลทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น และสถานภาพของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับตำแหน่งต่าง ๆ

นอกจากนั้นยังได้อ้างคำกล่าวของศาสตราจารย์ ดร.ประสาธน์ หล้าศิริว่า สถานภาพคือ ตำแหน่งหน้าที่การงานซึ่งกำหนดขึ้นใน โครงรูปหรือระบบของสังคม ในแต่ละระบบของสังคมย่อมมีตำแหน่งหรือสถานภาพต่าง ๆ และมีระเบียบหรือปทัสถานสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติของตำแหน่ง หรือสถานภาพนั้น ๆ คู่กันไปด้วยเสมอ

อีกทั้งคำกล่าวของ Horton and Hunt (1976, p. 89) อ้างถึงใน ทศนีย์ ทองสว่าง (2537) ที่ว่า สถานภาพโดยทั่วไปแล้ว หมายถึง ระดับชั้นหรือตำแหน่งของบุคคลในกลุ่มหรือของกลุ่มที่สัมพันธ์กับบุคคลอื่น อ้างถึงพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (อ้างถึงใน ฌ็อง-ฌัก กูแซ, 2537, หน้า 37) ว่า สถานภาพ หมายถึง ฐานะหรือเกียรติภูมิของบุคคลหรือของกลุ่มในชุมชน เป็นตำแหน่งของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ที่ได้รับความนิยมนับถือจากสาธารณะชน สถานภาพจะสูงต่ำหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่ถือว่าสำคัญ เช่น อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ ศาสนา วงศ์สกุล ฯลฯ

จากคำกล่าวของนักวิชาการหลายท่าน ศาสตราจารย์ณรงค์ เสียงประชา (2537, หน้า 54 – 55) จึงสรุปว่า สถานภาพ เป็นตำแหน่งของบุคคลที่เกิดขึ้นจากสัมพันธภาพทางสังคม

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540, หน้า 70) ได้ให้ความหมายของสถานภาพไว้ว่า คือ ตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่ม นักสังคมวิทยาบางคนให้ความหมายของสถานภาพในเทอมของระดับคือ ความสูงต่ำ และได้ให้ความสำคัญของสถานภาพว่า ในสังคมสมัยใหม่คนจากหลาย ๆ สถานภาพติดต่อสัมพันธ์กันโดยไม่จำเป็นต้องรู้จักกันเป็นการส่วนตัว เช่น การที่นิสิตนั่งเรียนกับอาจารย์ที่ไม่รู้จัก หมอรักษาคอนไซค์โดยไม่จำเป็นต้องรู้จักกัน เป็นต้น และเมื่อเราคาดหมายสถานภาพของคนอื่นผิด จะเห็นความสำคัญของสถานภาพได้ดี เช่น การเข้าไปซื้อของในร้าน แล้วถามลูกค้าด้วยกันว่าของสิ่งนั้นราคาเท่าไร แต่เมื่อรู้ว่าไม่ใช่แม่ค้าจึงกล่าวคำขอโทษ เป็นต้น

อำไพ หมั่นสิทธิ (2553, หน้า 96 – 97) ได้อ้างถึงคำกล่าวของนักวิชาการหลายท่าน ถึงความหมายของคำว่า สถานภาพ ไว้ได้แก่ นิเทศ ดินณะกุล กล่าวว่า หมายถึง ตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคม ตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบแก่สมาชิก

มงคล หวังสุขใจ และคณะ กล่าวว่า สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งที่บุคคลแสดงออกในชีวิตประจำวัน ภายใต้การควบคุมของบรรทัดฐาน ชลธิชา สาลิคุปต์ กล่าวว่า สถานภาพ คือ สิ่งที่เราเป็น หรือบทบาทที่เราได้รับ เราเป็นใคร ตำแหน่งอะไร ตำแหน่งที่เราได้รับจากการเป็นสมาชิกของสังคมนั้น ๆ

โดยสรุป จากคำกล่าวของนักวิชาการข้างต้นจะเห็นได้ว่า “สถานภาพ” เป็นตำแหน่งหน้าที่ที่คนในสังคมได้รับการเข้าร่วมในกลุ่มสังคม อาจหมายรวมถึงคำเรียก ตำแหน่ง หน้าที่ และอำนาจที่บุคคลได้รับจากสังคมนั้น ๆ ด้วย ทำให้บุคคลมีความแตกต่างจากผู้อื่นในสังคม ซึ่งมีทั้งสถานภาพที่ถูกกำหนดให้ คือ สถานภาพที่ได้มาแต่กำเนิด และสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ โดยมีฐานะทางเศรษฐกิจ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอำนาจ เป็นเครื่องแบ่งความสูงต่ำของสถานภาพ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคม

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของ “บทบาท” ไว้ดังนี้

1. เอกสารการสอนคณะศิลปศาสตร (2538, หน้า 118-120) ราชวิชา มนุษย์กับสังคม กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมการประพฤติปฏิบัติของคนที่เป็นเจ้าของสถานภาพที่แตกต่างกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ บทบาท หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามสถานภาพ โดยมีรายละเอียดของเนื้อหา กล่าวถึงชุดของบทบาท ว่า บทบาทของบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่ได้แยกอยู่

ตามลำพังหรืออยู่ลอย ๆ แต่จะต้องเกี่ยวข้องกับ บทบาทอื่นๆ เช่น บทบาทของบุคคลที่เป็นพยาบาล ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีบทบาทเป็นคนไข้ พฤติกรรมของบทบาท หมายถึง พฤติกรรมของผู้ที่แสดงหรือเล่นบทบาทนั้น ๆ ซึ่งตรงกับที่ได้มีการคาดหวังว่าเขาจะเล่นหรือแสดงบทบาทนั้น ๆ ความตึงเครียดในบทบาท หมายถึง กรณีที่สภาพแวดล้อมทำให้บุคคลพบหรือประสบความยากลำบาก ในการตอบสนองหรือเรียกร้องความต้องการ และการคาดหวังที่เกี่ยวข้องกับบทบาทใด บทบาทหนึ่ง ความขัดแย้งในบทบาท เกิดขึ้นจากกรณีที่บุคคลพบว่า ตนเองเผชิญกับความเรียกร้องหรือความต้องการต่าง ๆ ที่ไปด้วยกันไม่ได้ หรือเกิดขึ้นเมื่อบุคคลอยู่ในหลายสถานภาพ เมื่อแสดงบทบาทออกมา บทบาทก็อาจจะขัดกันความคลุมเครือในบทบาท เกิดจากบุคคลหนึ่งขาดความชัดเจนในบทบาท เช่น วัยรุ่นในระยะแรกอาจรู้สึกว่าการบทบาทของเขายังไม่มีความชัดเจน

พวงเพชร สุรัตนกวีกุล และเมธมาลย์ ราชกันดารักษ์ (2548, หน้า 189) กล่าวถึงการกำหนดบทบาทในสังคมเอาไว้ว่า บุคคลได้รับการอบรมให้รู้ระเบียบทางสังคม ตั้งแต่วัยต้นของชีวิต ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เช่น ลักษณะการวางตัวให้มีพฤติกรรมอย่างไรต่อบุคคลอื่นที่เขามีความสัมพันธ์ด้วย และถูกต้องกับกาลเทศะ

ในขณะที่พระมหาสมณ ปัจโจปการี (2553, หน้า 78 – 79) ได้อ้างถึงคำกล่าวของชวบน พลตรีว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาท เป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหมายให้บุคคลกระทำ และได้กล่าวถึงประโยชน์ของบทบาทไว้ว่า ทำให้สมาชิกในสังคมสามารถปฏิบัติต่อกันได้อย่างถูกต้อง ทำให้แต่ละบุคคลรู้จักหน้าที่และมีความรับผิดชอบ ทำให้สังคมมีความเป็นระบบ เพราะสมาชิกใหม่ในสังคมปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ไม่ก้าวก่ายหน้าที่ การงานกัน ทำให้สังคมแบ่งหน้าที่ระหว่างสมาชิก ทำงานตามความถนัดและความสามารถ

Role Strain (อ้างถึงในทัศนีย์ ทองสว่าง, 2537) กล่าวว่า บทบาท (Role) หมายถึง พฤติกรรมที่คนในสังคมต้องทำตามสถานภาพในกลุ่มหรือสังคม ทุกสังคมจะมีบทบาทให้ทุกคนปฏิบัติตามแต่ละสถานภาพ หรืออาจเรียกว่า บทบาทที่คาดหวัง (Role Expectation) แต่ในชีวิตจริงทุกคนอาจไม่ได้ปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดไว้เพราะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยเรียกบทบาทแบบนี้ว่า บทบาทที่กระทำจริง (Role Performance) การอยู่ในสังคมทุกคนจะมีบทบาทที่ต้องกระทำแตกต่างกันหลายบทบาท การแสดงบทบาทหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน เรียกว่า บทบาทที่ขัดแย้ง (Role Conflict) หากในการกระทำตามบทบาทนั้นเกิดความไม่เต็มใจที่จะทำตามบทบาทที่กำหนดไว้ เรียกว่า บทบาทที่ถูกบังคับ

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540, หน้า 73-75) ได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท ไว้ว่าหมายถึงพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม

เพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันในสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้ที่มีตำแหน่งเป็นพ่อ จะได้รับการคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทต่าง ๆ หรือหน้าที่ของพ่อ เช่น เลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียน อบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดู และอื่น ๆ อีกเป็นต้น นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึง ลักษณะทั่วไปของบทบาทว่า บทบาทเป็นการทำตามสิทธิและหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ คือหน้าที่ที่เขาต้องทำในฐานะที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ อยู่ โดยมีจิตวิทยาของบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้เข้าใจว่าทำไม ผู้ครองตำแหน่งเดียวกันจึงแสดงบทบาทต่างกัน เช่น ตำแหน่งประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี อธิบดี และคหบดี และตำแหน่งอื่น ๆ ในบางครั้งบทบาทอาจขัดแย้งกันได้ เนื่องจากแต่ละคนมีหลายสถานภาพ แต่ละคนจึงมีหลายบทบาทด้วย ดังนั้นอาจมีบทบาทที่ขัดกันได้ในบางครั้ง เมื่อต้องแสดงบทบาทหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน ในสังคมสมัยใหม่ บทบาทอาจมีลักษณะเครียดได้ เนื่องจากมีการคาดหวังในบทบาทต่าง ๆ มากไป แต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ มากมายแต่ไม่สามารถแสดงบทบาทได้ดีทุกบทบาทเพราะขาดเงินทอง และปัจจัยอื่นที่ทำให้รู้สึกว่ตึงเครียด

อ่ำไพ หมิ่นสิทธิ (2553, หน้า 100) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ หรือพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกตามสถานภาพ โดยอ้างคำกล่าวของ วราคม ที่ระบุว่า บทบาท คือ สิ่งที่เราทำหรือหน้าที่ที่เราจะต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง บทบาทของพ่อแม่ที่จะต้องอบรมเลี้ยงดูลูก บทบาทของแต่ละคนมีมากมายตามสถานภาพที่ได้เพิ่มขึ้น เมื่อไปมีสัมพันธ์กับสังคมที่กว้างขวางขึ้น เมื่อคนเราอยู่ในสังคม เราจึงมีบทบาทต่อสังคมและต้องปฏิบัติตามบทบาทตามสถานภาพต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานทางสังคม แต่หากคนในสังคมไม่แสดงบทบาทตามสถานภาพของตน ก็จะทำให้สังคมเกิดปัญหาต่างๆตามมา เกิดภาวะเสียระเบียบได้ จากความคิดเห็นของนักวิชาการข้างต้น กล่าวโดยสรุปว่า บทบาท คือ พฤติกรรมของคนในสังคมที่จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอื่นในกลุ่มสังคมนั้น ๆ ซึ่งได้รับการปลูกฝังอย่างค่อยเป็นค่อยไปจากการอบรมเลี้ยงดู เพื่อให้บุคคลสามารถวางตัวตามสถานภาพทางสังคมได้อย่างถูกต้องจากทฤษฎีเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาททางสังคมข้างต้น จะเห็นได้ว่า สถานภาพและบทบาทมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างมาก เนื่องจากคนในสังคมต้องแสดงบทบาทตามสถานภาพที่ตนเองได้รับ ซึ่งในสังคมสมัยใหม่นั้นหนึ่งคนอาจมีหลายสถานภาพ ขณะเดียวกันจึงต้องแสดงบทบาทในหลาย ๆ บทบาท ซึ่งทำให้ไม่สามารถแสดงบทบาทได้ดีหรือเกิดความขัดแย้งระหว่างบทบาท

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ

ในทางกฎหมายได้มีการให้ความหมายเกี่ยวกับ “คนพิการ” เอาไว้หลายความหมายดังนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2550) กล่าวว่า คนพิการ หมายถึง บุคคลซึ่งมีความสามารถถูกจำกัดให้ปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันและการมีส่วนร่วมทางสังคมได้โดยวิธีการทั่วไป เนื่องจากมีความบกพร่องทางการมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์พฤติกรรม สติปัญญาและการเรียนรู้ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษ ด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและมีส่วนร่วมทางสังคม ได้อย่างบุคคลทั่วไป

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาชีวิตคนพิการ (2550) มาตรา 4 กล่าวว่า “คนพิการ” หมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็น พิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป และได้ให้ความหมายของ “การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ” ไว้ว่า การเสริมสร้างสมรรถภาพหรือความสามารถของคนพิการให้มีสภาพที่ดีขึ้น หรือดำรงสมรรถภาพหรือความสามารถที่มีอยู่เดิมไว้ โดยอาศัยกระบวนการทางการแพทย์ การศาสนา การศึกษา สังคม อาชีพ หรือกระบวนการอื่นใด เพื่อให้คนพิการได้มีโอกาสดำรงชีวิตในสังคมอย่างเต็มศักยภาพ” นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงความหมายของ “การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ การจัดสวัสดิการการส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิ การสนับสนุนให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอิสระ มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และเสมอภาคกับบุคคลทั่วไป มีส่วนร่วมทางสังคมอย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้

นอกจากเอกสารในทางกฎหมายที่กล่าวถึงความบกพร่องของคนพิการในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและการอยู่ร่วมกับบุคคลทั่วไปในสังคมแล้ว ยังมีเอกสารที่กล่าวถึงทัศนะของคนปกติที่มีต่อคนพิการ ในกรณีของผู้ที่มีความบกพร่องทางการเห็น หรือคนตาบอด โดยมณฑิร บุญตัน (สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย, 2542, หน้า 3) ได้ยกตัวอย่างความหมายและทัศนคติที่บุคคลต่าง ๆ ในสังคมมีต่อคนตาบอดไว้หลายทัศนะ เช่น นักร้องลูกทุ่งผู้ล่วงลับไปแล้วท่านหนึ่งกล่าวว่า “น่าจะหมายถึงคนที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่รู้สึกรู้สมอะไร เพราะตอนที่ผมแต่งเพลง ผมยังเขียนไปว่า สาวตาบอดกอดได้ก็บ่อุ่น พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนารูปหนึ่ง กล่าวว่า “หมายถึงผู้ที่ได้ก่อกรรมทำเข็ญมาแต่ในอดีตชาติ จึงต้องเกิดมาชดใช้กรรมในชาตินี้” หมอคู่ชื่อดังท่านหนึ่งกล่าวว่า “หมายถึงบุคคลผู้มีหุทัยดำทึบ ด้หูทาง

พวกเขาจะรู้เห็นในสิ่งที่คนดี ๆ อย่างพวกเราไม่เห็น” รัฐมนตรีท่านหนึ่งในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวว่า “เป็นเหมือนโตะเหมือนเก้าอี้ สอนไปก็คงไม่ได้ประโยชน์อะไรขึ้นมา” อาจารย์มหาวิทยาลัยท่านหนึ่งกล่าวว่า “เป็นผู้ที่นำเสนอสารไม่ควรจะมาลำบากกับการเรียนหนังสือในมหาวิทยาลัย” หมอตาผู้มากด้วยประสบการณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “คือคนที่มียาตาข้างที่ตีกว่ามีระดับการมองเห็น 20 ต่อ 200 ฟุตขึ้นไป หรือมีระดับความกว้างของลานสายตาที่ 30 องศาองศา และนักจิตวิทยาท่านหนึ่ง กล่าวว่า “คือผู้ที่อาจเสี่ยงต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบน เนื่องจากได้รับความกดดันทางจิตใจสูง”

จากทัศนคติข้างต้น มนเชียร บุญตัน ได้ให้ความเห็นว่า เป็นไม่ก็ตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับคนตาบอด ซึ่งความเห็นเหล่านี้ล้วนได้รับการบ่มเพาะอยู่ในบริบทของสังคม แม้กระทั่งคนตาบอดก็พลอยมีความเห็นในทางเดียวกับคนปกติอื่น ๆ เห็น เชื่อ และคิด เช่น คนตาบอดไม่นับเชื่อว่าตนเองและคนตาบอดทั่วไปเป็นคนที่มีรู้ความสามารถ หรือมีข้อจำกัดอย่างร้ายแรง ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่อาจเรียนรู้ ทำงานหรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และไม่สามารถแข่งขันกับใครได้ กระทั่งไม่อาจอยู่ได้หากปราศจากความช่วยเหลือจากผู้อื่น เราจึงพบคนตาบอดจำนวนมาก ถูกเก็บไว้ในบ้าน เราจึงยังพบคนตาบอดอีกหลายคนขอทานอยู่ตามที่ต่าง ๆ ทั้งโดยสมัครใจ ถูกบังคับหรือถูกหลอกลวง เราจึงยังพบการนำคนตาบอดไปเปรียบเทียบกับคนโง่เขลา หรือมมยลุ่มหลงในสิ่งที่เป็นไปได้

นอกจากนั้นวีระศักดิ์ จันทรสังแสง ยังได้เขียนสารคดีสะท้อนให้เห็นสังคมของผู้พิการทางการได้ยิน หรือคนหูหนวกเอาไว้ว่า (วีระศักดิ์ จันทรสังแสง, 2549, หน้า 29-30) “...ข้อมูลการศึกษาวิจัยอย่างไม่เป็นทางการให้ข้อมูลว่า คนหูหนวกที่จบ ป.6 มีทักษะด้านการอ่านการเขียนเท่ากับเด็ก ป.2 เท่านั้น นี่อาจเป็นเหมือนหมุดตอกย้ำความเชื่อความเข้าใจที่ผิดลงบนฐานทัศนคติเดิมที่ว่า ผู้พิการหูก็แค่พวกหนวกใบที่ไม่รู้อะไร ทั้งที่ความจริงแล้วไม่ได้เป็นอย่างนั้นเสียทั้งหมด ลึกลงไปในร่างกายที่ไม่สมบูรณ์พร้อม คนเหล่านั้นยังมีจิตใจอันเมตตาปราณี อ่อนโยน เยือกเย็น เต็มด้วยความเอื้ออารีและความดีงาม ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าคนทั่วไป และก็เป็นไปได้ที่บางคนอาจมีความสามารถและจิตใจที่เสียสละยิ่งกว่าคนปกติหลาย ๆ คน โดยวีระศักดิ์ จันทรสังแสงได้ยกตัวอย่าง นิลวรรณ ปิติพัฒน์ คนหูหนวกหญิงจากจังหวัดนครพนม ตั้งแต่เด็กเธอไม่เคยได้ยินเสียงอะไรเลย แต่เธอรู้ว่าคุณค่าคืออะไร และงานของเธอคือการช่วยเหลือคนหูหนวกผู้ด้อยโอกาสให้ชีวิตดีขึ้น นิลวรรณได้เรียนหนังสือ อ่านออกเขียนได้ และสื่อสารกับคนอื่นเป็นปกติด้วยภาษามือ ยี่สิบกว่าปีของการทำงานอย่างอุทิศตน นิลวรรณช่วยสอนภาษามือให้แก่เด็กหูหนวกไปแล้วไม่น้อยกว่า 200 คน เป็นพื้นฐานให้เด็กพวกนั้นไปเรียนต่อในโรงเรียนสอนคนหูหนวก และยังคงไปตามหมู่บ้านชนบท นำเอาโครงการฝึกอาชีพไปให้ และไปสอนภาษามือให้คนหูหนวกในชุมชน ให้

สามารถสื่อสารและรับรู้ข้อมูลข่าวสารในชุมชนได้ เป็นการเปิดโลกคนหนุ่มสาวที่ไม่มีคนเหลียวแล และทำให้คนหนุ่มสาวทั่วไปได้เห็นว่าคนหนุ่มสาวมีตัวตนอยู่จริงและเป็นส่วนหนึ่งในสังคมของเรา...” ซึ่งสะท้อนให้เห็นกลุ่มผู้พิการทางการได้ยิน ที่ยังขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพทางการศึกษาอยู่ ความพยายามอุทิศตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมของผู้พิการทางการได้ยินที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาและการศึกษาภาษามือ ที่พยายามจะสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเช่นเดียวกับเธอ และนำการฝึกอาชีพเข้าไปในชุมชนเพื่อส่งเสริมให้ผู้มีความบกพร่องทางการได้ยินสามารถประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้ (วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง, 2549, หน้า 29 – 30)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร

1. ความหมายของตัวละคร

วนิดา บำรุงไทย (2544, หน้า 130) ได้ให้ความหมายและกล่าวถึงความสำคัญของตัวละครว่า ตัวละคร คือ บุคคลที่ผู้แต่งกำหนดหรือสมมติขึ้น ในวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่า ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของเรื่องเล่าทุกประเภทรวมทั้งนวนิยาย เพราะถ้าไม่มีตัวละครก็ไม่มีเรื่อง นอกจากนี้ตัวละครยังมักเป็นจุดดึงดูดความสนใจ ความประทับใจของผู้อ่านมากกว่าส่วนอื่น ๆ ของนวนิยาย

ฟิลิปดา (2552, หน้า 97) ได้ให้ความหมายของตัวละครว่า ตัวละคร (Character) คือ บุคคลที่ถูกเสนอตัวเข้ามาแสดงบทบาท ในละครหรือในนวนิยาย เพื่อให้คนอ่านสามารถตีค่าทางความคิด หรือจริยธรรมต่างๆจากอารมณ์ การสนทนาหรือการกระทำของตัวละคร ไปตามพล็อตเรื่องที่นักเขียนต้องการจะสื่อความคิดให้แก่คนอ่าน

รตชา (2552, หน้า 130) กล่าวว่า ตัวละคร (Character) ของนิยาย คือ คนที่ไม่มีตัวตนเกิดจากตัวอักษรล้วน ๆ เป็นตัวอักษรที่เกาะเกี่ยวกันเป็นชีวิตจิตใจชัดเจนในจินตภาพ หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าวิญญาณ

จากคำกล่าวของนักวิชาการในข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้ตัวละครจะถูกสร้างขึ้นจากการร้อยเรียงตัวอักษรเป็นตัวละครแต่ละตัว โลกแล่นอยู่ในเรื่องราวของนวนิยายแต่ละเรื่อง แต่ตัวละครก็มีชีวิต สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ให้ผู้อ่านคล้อยตามผ่านตัวอักษรได้ไม่ต่างจากมนุษย์ปฏุชนทั่วไปที่มีอยู่จริง

2. กลวิธีการสร้างตัวละคร

รตชา (2552, หน้า 131) ได้กล่าวถึงกลวิธีการสร้างตัวละครไว้ว่า ตัวละครที่แต่งขึ้น ควรมีความลึกซึ้งละเอียดอ่อน เช่น มนุษย์ปฏุชนทั่วไป แต่จะเป็นไปได้หรือไม่ก็อยู่ที่ผู้เขียนซึ่งเป็นผู้สร้าง

ตัวละครขึ้นมา ตัวละครที่ดีสามารถนำผู้อ่านสู่พล็อตเรื่องและจุดมุ่งหมายของนิยายได้ ตัวละครคือผู้สร้างพล็อตและหัวใจของเรื่อง การจะเป็นนักประพันธ์ที่ดีได้นั้น นักประพันธ์จึงควรเข้าไปอยู่ในใจของตัวละครและทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครตัวนั้น ๆ ดังที่ผู้เขียนรู้จัก เพราะผู้อ่านอ่านนิยายก็เพื่อติดตามเรื่องราวของตัวละคร นอกจากนั้นผู้เขียนและผู้อ่านเองอาจรู้จักตัวตนของตัวละครที่มีความใฝ่ฝันเช่นเดียวกับตนเอง จนบางครั้งผู้อ่านอาจรู้สึกว่าเป็นตัวละครตัวนั้น ๆ เสียเองในโลกของนิยาย โดยนักเขียนนวนิยายจำนวนมากเชื่อว่า ตัวละครคือพล็อต พล็อตเรื่องคือตัวละคร แต่นักเขียนบางคนก็มีแนวคิดที่แตกต่างไปว่า เราสามารถสร้างพล็อตจากตัวละครได้ แต่ถ้าไม่มีพล็อตเราจะสร้างตัวละครไม่ได้ ซึ่งเป็นความเห็นที่มีการถกเถียงกันระหว่างนักเขียนและบรรณาธิการผู้อยู่ในวงการหนังสือ โดยผู้เขียนต้องรู้จักตัวละครที่ตนเองสร้างขึ้นเป็นอย่างดีเสียก่อนจะแนะนำให้ผู้อ่านรู้จัก ซึ่งสามารถสร้างได้ด้วยวิธีการที่นักเขียนถามตนเองเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของตัวละครแล้วค่อย ๆ ใส่รายละเอียดให้กับตัวละคร การถามตนเองเกี่ยวกับรายละเอียดของตัวละครไปเรื่อย ๆ และลองมองตัวละครที่ตัวผู้เขียนสร้างในมุมมองของตัวละครตัวอื่น ๆ จะทำให้ได้มุมมองของตัวละครที่ผู้เขียนกำลังสร้างได้แปลกแตกต่างไปจากเดิม นอกจากผู้เขียนจะมีหน้าที่สร้างตัวละครให้มีทั้งด้านดีและข้อบกพร่อง สมจริงแล้ว ยังสามารถลงโทษตัวละครได้อีกด้วย เช่น ตัวละครที่ทำความดีควรได้รับการตอบแทนด้วยสิ่งที่ดีหรือไม่ ซึ่งจะมีผลต่อการตัดสินใจของตัวละครเมื่อพบสิ่งดีและสิ่งร้ายที่เกิดขึ้นในพล็อตเรื่อง ตัวละครต้องมีความน่าสนใจเพื่อให้ผู้อ่านติดตาม แต่ก็ไม่จำเป็นว่าตัวละครตัวนั้น ๆ จะต้องหล่อเหลา สวยงาม ดึงดูดและเฉลียวฉลาด แต่ควรสร้างบุคลิกภาพและอุปนิสัยของเขาให้น่าสนใจ เช่น การที่ชาติ กอบจิตติ สร้างตัวละคร “ฟัก” ในเรื่องคำพิพากษาให้ความอ่อนแอของเขาน่าสนใจ การสร้าง “แพน” ให้ร้ายจนผู้อ่านลืมไม่ลงในดวงตาสวรรค์ของกัญชลา พิศะวัน ในมาथा ของ ว วนิจฉัยกุล ล้ายอง ในทองเนื้อเก้า ของ โบตัน พร้ง ในคนเร่เมืองของสุวรรณี สุคนธา โดยสิ่งที่สำคัญคือในโลกแห่งความเป็นจริงไม่มีใครที่ดีไปหมดหรือร้ายไปหมด ตัวร้ายก็ต้องมีข้อดีอยู่บ้างไม่ว่าจะน้อยเพียงใดก็ตาม วิธีที่จะทำให้ผู้อ่านเห็นใจตัวละครก็คือการสร้างให้ตัวละครถูกข่มเหงรังแกทางร่างกายจิตใจ หรือจากสังคม ให้ตัวละครคิดฝันถึงสิ่งที่ดีแต่มีอุปสรรคมาขัดขวาง หากตัวละครมีความมุ่งมั่นแรงกล้า ผู้อ่านก็จะเอาใจช่วยให้ตัวละครพบกับความสำเร็จ หากตัวละครอยู่ในสถานะอันตราย ผู้อ่านจะเข้าข้างทันที เช่นเดียวกับเมื่อตัวละครมีปัญหา ถูกหลอกลวง ถูกทำร้าย หรือถูกทำให้ดูโง่เขลา แต่หากผู้เขียนสร้างให้ตัวละครตอบแทนการถูกระทำด้วยความรุนแรงเกินไป เช่น ฆ่าผู้ที่ทำร้ายตน ความเห็นใจที่ผู้อ่านมีให้ตัวละครนั้น ๆ อาจกลายเป็นความไม่ชอบหรือชิงชังไปเลยก็ได้

นอกจากนั้นสุนทรี คุณจักร์ ยังได้กล่าวถึงกลวิธีการสร้างตัวละคร ซึ่งอ้างในคำกล่าวของหทัยวรรณ ไชยะกุล (2544, หน้า 27-28) ได้กล่าวถึงกลวิธีการสร้างไว้สรุปได้ว่า การสร้างตัวละคร

นั้นสามารถสร้างได้หลายแบบคือ สร้างให้สมจริง ให้ตัวละครมีลักษณะที่สมจริง มีอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดเปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์และภาวะแวดล้อม สร้างตัวละครตามอุดมคติ เป็นการสร้างตัวละคร โดยมีได้ถือเอาความสมจริงเป็นหลักหากแต่สร้างในลักษณะที่ควรจะเป็น ประปรายจะเป็น หรือสร้างสิ่งที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ สร้างแบบเหนือจริง เป็นการสร้างตัวละครให้เหนือจริงเพื่อสร้างความตื่นเต้นให้ผู้อ่าน) สร้างแบบบุคลาธิษฐาน ตัวละครแบบนี้จะเป็นสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ แต่ผู้เขียนกำหนดบทบาท พฤติกรรม ไว้ราวกับเป็นมนุษย์ สร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ ตัวละครแบบฉบับมีบุคลิกลักษณะคงที่ มีนิสัยและพฤติกรรมเช่นเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง

จากกลวิธีการสร้างตัวละครของรตชา จะเห็นว่าการสร้างตัวละครนั้น เป็นการสร้างตัวคนจริง ๆ ในนวนิยาย โดยสร้างให้ตัวละครตัวนั้น ๆ มีชีวิตจิตใจ มีทั้งด้านดีและด้านร้ายอยู่ในตัวละครตัวนั้น ๆ ซึ่งแสดงถึงความจริงของมนุษย์ที่มีทั้งด้านดีและด้านไม่ดี ไม่มีมนุษย์คนใดดีไปเสียหมด แต่ก็ไม่มีมนุษย์คนใดจะร้ายไปเสียหมดเช่นกัน แม้แต่การสร้างตัวละครปรปักษ์ (ตัวร้าย) ในเรื่องรตชาจึงเสนอว่าตัวละครตัวนั้นควรจะมีข้อดีอยู่บ้าง แม้ว่าจะน้อยนิดก็ตาม ขณะที่สุนทรีย์ คุณจักร ได้กล่าวถึงกลวิธีการสร้างตัวละครเอาไว้หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น การสร้างตัวละครแบบสมจริง การสร้างตัวละครแบบอุดมคติ และการสร้างตัวละครแบบเหนือจริง การสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน และการสร้างตัวละครแบบฉบับ

นอกจากกลวิธีการสร้างตัวละครให้มีความสมจริงแล้ว วิมล ไทรนันทวล (วิศวานถ, 2548, หน้า 110-112) เจ้าของนามปากกา โรสลาเรน ทมยันตี ลักษณะวดี และกนกเรขา ได้กล่าวถึงการสร้างตัวละครและการให้ความสำคัญกับการค้นหาข้อมูลที่จะนำมาประกอบการสร้างตัวละคร ตลอดจนการให้ความสำคัญกับรายละเอียดของตัวละครประกอบ และบุคลิกภาพของตัวละครเอกในแต่ละตอนไว้ว่า

“ส่วนใหญ่ที่เราได้เห็น ปรีนซ์ บิสมาร์ค มักจะเป็นภาพตอนที่พระองค์มีพระชนมายุมาก แต่เมื่อตอนหนุ่ม ท่านเป็นเจ้าชายที่รุ่มรวยมาก และเป็นเจ้าชายปรัสเซียที่ได้รวบรวมแคว้นเยอรมันขึ้นมาได้ ฉะนั้นปรัสเซียเป็นแคว้นเล็กๆ ที่จะต้องต่อสู้กับอังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี จนมีคำกล่าวกันว่าเมื่อไรที่ปรีนซ์ บิสมาร์คลุกขึ้นพูดยุโรปทั้งยุโรปต้องฟัง ทำไมจึงมีความสำคัญขนาดนั้น จุดนี้ทำให้ดิฉันวาดภาพเจ้าชายโอริสาจากปรีนซ์ บิสมาร์ค ท่านผู้อ่านจะสังเกตเห็นว่า ดิฉันจะใช้คำพูดนี้กับเจ้าชายโอริสาเหมือนกันคือ เมื่อไรที่ท่านพูด ทุกแคว้นต้องฟัง”

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นการสร้างตัวละคร เจ้าชายโอริสา ตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง “ในฝัน” เมื่อครั้งที่ทมยันตีใช้นามปากกา โรสลาเรน สำหรับการสร้างตัวละครในปัจจุบัน ทมยันตีกล่าวว่า สิ่งทีักลัวที่สุดคือการสร้างตัวละครประกอบ คือ คนรับใช้ในบ้าน จะต้องจดไว้ว่าคนรับใช้แต่ละคนอายุเท่าไร รูปร่างหน้าตาเป็นเช่นไรดังคำกล่าวที่ว่า

“...ที่ต้องระวังที่สุดคือ แม่ติ่ม แม่ด้อย แม่น้อย แม่นิด เพราะวันดีคืนดีเราลืมไปว่า บรรดาสาวใช้เหล่านี้ที่เคยอยู่บ้านนางเอก แต่ตอนนี้ได้ย้ายจากบ้านนางเอกไปอยู่บ้านพระเอกแล้ว เพราะฉะนั้นต้องมาร์คลงไปว่าบ้านนางเอกมีคนครัวชื่ออะไร มีคนสวนชื่ออะไร แม่ติ่ม แม่ด้อย แม่น้อย แม่นิด ทำอะไรในแต่ละบ้าน พระเอกเดี๋ยวนี้คงยากไม่เหมือนสมัยก่อน ไม่ยากเพราะเขาตัดผมเหมือน ๆ กันหมด แต่ก็ยังไม่ยากเท่านางเอก ซึ่งต้องมาร์คไว้ดีกว่าผมสั้นหรือผมยาว ถ้าตอนแรกบอกว่านางเอกผมยาว พอมาถึงตอนนี้ก็บรรยายต่อไปว่าผมสั้น คนอ่านก็จะจับได้ พอถามเราอาจจะตอบได้ว่านางเอกไปตัดผมแล้ว พอบรรยายว่าตอนนี้นางเอกเกิดไว้ผมสั้นแล้วแต่พอถึงอีกบทหนึ่งไปบรรยายว่า นางเอกเกิดไว้ผมยาวปลงหลังขึ้นมาเป็นเรื่องเลียดกระวีนี้ มันจะไปยาวอะไรได้รวดเร็วขนาดนั้น สมัยนี้มันตอบได้นะว่า มันไปต่อผมมา...”

หากผู้เขียนต้องการเขียนบรรยายตัวละครที่มีอาชีพใดอาชีพหนึ่ง เช่น ทนายความ ผู้พิพากษา ช่างทรมันดีเนะว่า

“...บุคลิกลักษณะ การวางตัวของคนที่ทำอาชีพนี้จะต้องแสดงบทบาทอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้นำมาพัฒนาในแต่ละบทแต่ละตอน ด้วยความระมัดระวังรอบคอบ จะได้ไม่ต้องมาตอบคำถาม จุกจิกกวนใจ ขยหน้าคนอ่านในภายหลัง เวลาจะเขียนถึงผู้พิพากษาก็เหมือนกัน คุณต้องไปนั่งดูว่าผู้พิพากษาเขาทำกันอย่างไร เขียนเรื่องทนายก็ต้องไปดูทนาย เวลาเขาว่าความเขาทำยังไง ทำทางก็ไม่เหมือนกัน แต่ที่สนุกที่สุดก็คือ ตอนเขียนเรื่องนักโทษ เคยเข้าไปดูในคุกบางขวาง นักโทษย่องเบาคนหนึ่ง เขาก็เอาสังกะสีมาวาง แล้วก็เดินให้ดูบนสังกะสีนั้น ไม่ดังกริบเลย แต่เดี๋ยวนี้นักโทษพวกนี้ไม่มีแล้วนะ ซึ่งตรงนี้เราจำเอามาใส่ในนวนิยายเรื่องขบขันของเราคือ ไอ้ตัวเอกของเรา มันต้องหนีเมียไป แล้วมันเดินไต่ไปตามหลังคาสังกะสีด้วย ก็จะบรรยายได้ว่ามันไต่ยังงั้นมันถึงไม่ดังกริบก็ได้ความรู้จากนักโทษย่องเบานั้นแหละ...” (ประพันธ์ วิพัฒน์พร, 2548, หน้า 109 – 112) ซึ่งแสดงให้เห็นการให้ความสำคัญกับการค้นหาข้อมูล กระทั่งไปดูสถานที่และผู้ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเหล่านั้นของทมยันตีจริงๆ และการไม่ละเลยรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ แม้แต่ตัวละครประกอบของผู้ที่ได้ชื่อว่าป็นนักประพันธ์มืออาชีพ

3. บทบาทของตัวละคร

รตชา (2552, หน้า107) ได้ให้ความหมายและความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของตัวละคร เอาไว้ว่า บทบาทของตัวละคร คือ ความสัมพันธ์ที่เขามีกับคนอื่นหรือกับสังคมของเขา เช่น บทบาทของชัชชาญ คือการเป็นพ่อให้กับลูกๆของเขา ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกแต่ละคนก็จะแตกต่างกัน เป็นสามีให้กับภรรยา เป็นพี่ชายน้องชายให้กับครอบครัวที่ตัวละครเติบโตมา นิยายที่ตัวละครมีบทบาท มีชีวิตที่มีความสุขจะไม่น่าสนใจ น่าติดตามเท่ากับนิยายที่ตัวละครถูกกดดัน บังคับจิตใจจากพ่อแม่ คู่ครอง ลูกจ้างที่เลือกทนกับงานและชิงชังกับเจ้านาย แม่ผู้เบียดเบียนกับ

การเลี้ยงดูลูกและต้องการออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อค้นหาความภูมิใจให้กับตนเอง หญิงสาวผู้มีความรักที่ไม่ซื่อสัตย์ ที่ทำให้ตัวละครเดินมาจนถึงสุดทาง ทำให้ตัวละครละทิ้งบทบาทเดิม ตัวละครบางตัวละครทิ้งบทบาทเก่า มารับบทบาทใหม่ได้อย่างง่ายดาย ซึ่งผู้เขียนจะต้องสร้างเหตุผลที่ทำให้ตัวละครเปลี่ยนแปลงบทบาทอย่างสมเหตุสมผลว่าจะเป็นไปได้ การที่ผู้เขียนเขียนนิยายแล้วเรื่องราวไม่ชวนติดตาม จึงควรกลับมาแก้ไขที่ตัวละครเสียใหม่ เพื่อให้นิยายสามารถเดินไปได้ด้วยตัวของมันเอง โดยยึดหลักว่า การสร้างบทบาทให้ตัวละครคือ เรื่องราวนั้นๆเกิดขึ้นกับตัวละคร มิใช่อะไรอะไรเกิดขึ้นกับตัวละคร

การเริ่มต้นของนวนิยายเกิดจากการที่ตัวละครเอกของเรื่องต้องการเปลี่ยนแปลงบทบาทหรือสถานภาพของตนเอง และมักจะจบลงเมื่อตัวละครเอกสามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพของตนเองได้สำเร็จ หรือกลับมาสู่บทบาท สถานภาพเดิม หรือยังคงหาทางพยายามให้ตนเองสมหวัง

ซึ่ง อรรถภาค เล้าจินตนาศรี (2544, หน้า 58) ได้กล่าวถึงการแบ่งลำดับความสำคัญของตัวละคร ตามบทบาทว่า ตัวละครในนวนิยายทั่วไปสามารถแบ่งออกตามความสำคัญของบทบาทตัวละครได้แก่ ตัวละครหลัก เป็นตัวละครที่มีบทบาทมากที่สุดไปในนวนิยายแต่ละเรื่อง ตัวละครรอง เป็นตัวละครที่มีบทบาทรองจากตัวละครหลัก เป็นตัวละครที่มีบทบาทหรือคู่เทียบหรือขัดแย้งกับตัวละครหลัก ตัวละครประกอบ เป็นตัวละครอื่นๆ ที่ผู้เขียนสร้างขึ้นเพื่อเสริมสร้างความจริง สร้างบรรยากาศหรือมีส่วนเสริมให้เรื่องในช่วงเหตุการณ์นั้นดำเนินต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ สุนทรี คุณจักร (2547, หน้า 81) ที่ว่า ตัวละครจะมีบุคลิกลักษณะแตกต่างกันไปโดยแสดงบทบาทและพฤติกรรมไปตามโครงเรื่อง บทบาทของตัวละคร

ถ้าแบ่งตามความสำคัญของบทบาท แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ตัวละครเอก มีบทบาทสำคัญขณะดำเนินเรื่อง เป็นศูนย์กลางของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมด เป็นตัวละครที่มีข้อขัดแย้งกับตัวละครอื่นๆ ซึ่งเป็นจุดที่ทำให้เรื่องดำเนินไป ตัวละครประกอบ เป็นตัวละครที่มีบทบาทและความสำคัญน้อยกว่าตัวละครเอก ตัวละครเหล่านี้จะช่วยในการดำเนินเรื่อง และช่วยให้บทบาทของตัวละครเอกเด่นชัดและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

สุนทรี คุณจักร (อ้างถึงใน ไพโรจน์ บุญประกอบ, 2539, หน้า 183 – 185) กล่าวถึงบทบาทของตัวละครในนวนิยายโดยจำแนกเป็นประเภทไว้สรุปว่ามี 3 ประเภท คือ ตัวละครเอกของเรื่อง เป็นหญิงและชายที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง ซึ่งอาจเป็นตัวละครเอกตามแบบฉบับตัวเอกประเภทขบขัน หรือตัวเอกประเภทโศกนาฏกรรมก็ได้ ประเภทที่สองคือผู้ร้ายหรือฝ่ายปรปักษ์ เป็นตัวละครฝ่ายตรงข้ามกับตัวเอก ประเภทสุดท้ายเป็นตัวละครย่อย ตัวละครประเภทนี้มีบทบาทในความขัดแย้งของเรื่องน้อย แต่จะทำหน้าที่เป็นตัวเปรียบเทียบหรือให้ภาพที่ชัดเจนแก่ตัวเอกหรือผู้ร้าย นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงบุคลิกลักษณะของตัวละคร ว่ามี 2 ลักษณะคือ ตัวละคร

ที่มีบุคลิกลักษณะคงที่ คือ มีบุคลิกลักษณะ บทบาท เหมือนเดิมตั้งแต่เริ่มต้นจนจบเรื่อง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น ตัวละครที่มีบุคลิกลักษณะไม่คงที่ คือ มีการปรับเปลี่ยนบุคลิกลักษณะ บทบาทไปตามเหตุผลอันควร มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นและได้กล่าวถึงลักษณะนิสัยของตัวละครว่ามี 2 ลักษณะคือ ตัวละครที่มีลักษณะนิสัยไม่ซับซ้อน หรือตัวละครแบบแบน ตัวละครลักษณะนี้จะแสดงพฤติกรรมให้ผู้อ่านทราบอย่างชัดเจน โดยจะแสดงลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว เรียบง่ายไม่ซับซ้อน เช่น เป็นคนดุร้าย คดโกง ไม่เกรงกลัวต่อบาปกรรมใด ๆ หรือเป็นคนใจมีเมตตา ไม่เคยประพฤติดุร้าย

นอกจากนี้ยังมีลักษณะปลีกย่อยอื่น ๆ เช่น เป็นคนเจ้าอารมณ์ เห็นแก่ตัว มองโลกในแง่ดี รักสนุกและอื่น ๆ ตัวละครมีลักษณะนิสัยแบบซับซ้อน หรือ ตัวละครแบบกลม ตัวละครแบบนี้ไม่มีพฤติกรรมที่ชี้ชัดว่าเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งแต่จะมีลักษณะนิสัยหลายๆอย่างประกอบกัน ทั้งที่เป็นส่วนดีและส่วนที่บกพร่อง ซึ่งเป็นลักษณะธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไป ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพอารมณ์และเหตุการณ์ ตัวละครแบบนี้จะมีลักษณะสมจริงและคล้ายบุคคลในชีวิตจริงซึ่งจะสร้างความประทับใจให้ผู้อ่านเป็นอย่างดี

4. การแบ่งวิธีเล่าถึงตัวละคร

รตชา (2552, หน้า 117) กล่าวถึงการแบ่งวิธีเล่าถึงตัวละครได้แก่ เล่าโดยการชี้แจง (Exposition) คือการที่ผู้เขียนอธิบายให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครด้วยการบอกผู้อ่านเกี่ยวกับตัวละคร โดยอาจผ่านสายตาของตัวละครอีกตัวหนึ่ง เช่น การบรรยายภาพของท่านชายพจน์ที่ผู้อ่านเห็นผ่านสายตาของปริศนา เป็นผู้ที่มิเนตรบอกอารมณ์ความรู้สึก เป็นต้น เล่าโดยการบรรยาย (Discription) เป็นการเล่าที่ทำให้เห็นภาพของตัวละครชัดเจนอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการบรรยายตัวละครตัวหนึ่ง ๆ ผ่านสายตาของตัวละครอื่น ๆ หรือการบรรยายโดยผู้เขียนโดยใช้วิธีการเล่าแบบมุมมองบุรุษที่สาม

เล่าโดยการกระทำของตัวละคร (Action) บทบาทการกระทำหรือแอ็คชั่น เป็นวิธีที่ให้ผลดีที่สุดในการทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครในนิยาย แม้ว่าจะไม่เป็นวิธีที่กระชับที่สุด (หรือจะพูดได้ว่า เป็นวิธีที่ลงทุนความคิดและเวลาน้อยที่สุดก็ได้) การกระทำเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านเห็น เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านรู้ถึงอุปนิสัยของตัวละครนั้น ๆ การกระทำของตัวละครเป็นสิ่งที่เรียกความสนใจจากผู้อ่านในขณะที่อธิบายให้รู้จักตัวละครนั้นดีขึ้นด้วยซ้ำ แอ็คชั่นหรือตัวละครสร้างภาพพจน์ให้อยู่ในสายตาของความคิดผู้อ่านในรูปแบบที่การเล่าแบบชี้แจงหรือการบรรยายตรง ๆ ไม่มีพลังเท่า เช่น การเล่าบทบาทและการกระทำของตัวละครในนวนิยายเรื่อง ทองเนื้อเก้า ของโบตัน ชุมทางเขาชุมทอง ของศ อาสนจินดา เล่าโดยความนึกคิดของตัวละคร (Thought) คือ การที่ผู้เขียนเข้าไปในใจหรือความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ให้ตัวละครบอกเล่าความรู้สึกนึกคิดนั้นออกมา ยิ่งลึกซึ้งเท่าใด ผู้อ่านก็จะยิ่งเข้าใจตัวละครยิ่งขึ้นเท่านั้น นักเขียนที่มีความเด่นในการบรรยายด้านนี้คือ ศิเรมอร อุณหภู

ในนวนิยายเรื่องลำเนาป่า สิริมา อภิจาริน ในนวนิยายเรื่องปลาหมึกน้ำ เล่าโดยการสนทนาของตัวละคร (Dialogue) คือ การสร้างคาแรคเตอร์ของตัวละครวิธีหนึ่งผ่านบทสนทนา ซึ่งตัวละครเป็นผู้นำเสนอด้วยคำพูดของตัวละครเอง

อย่างไรก็ตาม การเขียนเล่าถึงตัวละครในรูปแบบใด ๆ นั้นผู้เขียนพึงระลึกเสมอว่า ควรเขียนให้ถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร มิใช่เพียงเขียนเล่าไปตามหน้าที่ของผู้เขียน หากเพียงทำตามทฤษฎี ตัวละครที่ผู้เขียนสร้างขึ้นก็ไม่ต่างอะไรจากหุ่นยนต์ เป็นตัวละครที่ไร้วิญญาณ หากผู้เขียนไม่ห่วงใย อาหารตัวละครหรือไม่เชื่อกับความรู้สึกของตัวละครว่า มีความปรารถนาที่ลึกซึ้งจริง หรือมีความหลังที่ทำให้มีปัญหารจริง ๆ ผู้อ่านนิยายก็จะรู้สึกเช่นเดียวกับผู้เขียน

นิยายทุกเรื่องมีทั้งตัวละครเอกและตัวละครรอง แม้ว่าจะไม่มีการเขียนชื่อชี้แจงแสดงลำดับความสำคัญของตัวละครก่อนการเปิดเรื่องบทแรกของนิยาย ผู้เขียนต้องรู้ว่าวิธีเล่าให้ผู้อ่านรู้ว่าตัวละครใดสำคัญที่สุด ผู้อ่านจะได้เตรียมใจเอาใจช่วยและตัวละครตัวใดจะหายไปจากเรื่องหลังจากออกมาไม่นาน เป็นการยากที่จะวัดกันได้ว่า ตัวละครตัวใดสำคัญแค่ไหน เพราะความสำคัญของตัวละครไม่ได้วัดด้วยน้ำหนักหรือความสูงต่ำดำขาว แต่สามารถแบ่งตามลำดับความสำคัญได้ 3 ระดับคือ ตัวสำคัญ กลุ่มตัวละครนี้รวมไว้ด้วยผู้ที่เราจะติดตาม รักหรือเกลียดกลัวหรือเอาใจช่วย เป็นตัวละครที่ออกมาครั้งแล้วครั้งเล่า เพราะนิยายเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับตัวละครกลุ่มนี้ และเราก็คาดหมายว่า จะรู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับตัวละครเหล่านี้ในตอนจบของนิยาย ความคิดอ่าน ความมุ่งหมายใฝ่ฝัน และบทบาทการกระทำของตัวละครกลุ่มนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้นิยายดำเนินเรื่องไปตลอดเส้นทางของพล็อตเรื่อง ตัวประกอบ คือ ตัวละครที่อาจจะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับพล็อตเรื่อง แต่เราจะไม่ใส่ใจ สนใจติดตามตัวละครนั้นไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบ รักหรือเกลียด เราไม่ได้คาดหวังว่าตัวละครตัวนั้นจะโผล่ขึ้นมาในเรื่อง ความคิดอ่านหรือการกระทำของตัวละครเหล่านั้นอาจสร้างเหตุการณ์หักมุมของเรื่อง แต่ไม่เกี่ยวกับการดำเนินเรื่องของนิยายคิดอย่างง่าย ๆ ได้ว่า ตัวประกอบมีเพื่อออกมากระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือสองสิ่งในเรื่องแล้วก็หายไป ตัวประกอบย่อยหรือตัวเดินผ่านฉาก คือ ตัวละครที่ผู้เขียนไม่ต้องสร้างความรู้จักให้กับผู้อ่าน ตัวละครเหล่านี้เป็นเพียงคนประกอบในฉากมีเพื่อทำให้เกิดความสมจริงของเรื่องราว จากนั้นก็หายไป นักเขียนที่มีฝีมือมักจะทราบดีว่า ไม่ควรเปิดตัวละครเอกพร้อมกันทีละหลายๆ ตัว เนื่องจากเป็น การยากที่ผู้อ่านจะจดจำชื่อเสียงเรียงนาม บทบาท ของตัวละครเหล่านั้นได้หมด

สิ่งที่น่าแปลกสำหรับตัวละครอีกประการหนึ่งก็คือ ตัวละครไม่มีชีวิตอยู่ในโลกของความเป็นจริง แต่ตัวละครก็ไม่เคยตาย ตัวละครเป็นอมตะเสมอ เช่น พงมาน สว่างวงศ์ ไม่เคยมีชีวิตจริง เป็นนางเอกของบ้านทรายทองมาครั้งก่อนศรศวรรษแล้ว แต่เธอก็ยังไม่ตาย เช่นเดียวกับ จะเด็จ ทะละแม่จันทรา ทะละแม่กุสุมา จากเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ระพีโน ไพรวัลย์ ชีพชูชัย จากเรื่องเพชร

พระอุมา เล็บครุฑ ของพนมเทียน เป็นต้น ดังนั้นการสร้างตัวละครให้มีบทบาทสมจริง สร้างความประทับใจให้กับผู้อ่านไม่รู้ลืม ผู้เขียนจึงเป็นทั้งผู้ให้กำเนิด จิตแพทย์ เพื่อนของตัวละคร (รตชา, 2552, หน้า 130 – 138) ซึ่งสอดคล้องกับการนำเสนอตัวละครของสุนทรี คุณจักร (2547, หน้า 126) ซึ่งใช้กลวิธีในการนำเสนอตัวละครในหลายรูปแบบคือ ผู้เขียนเป็นผู้บรรยายรูปลักษณ์ การกระทำ และความรู้สึกของตัวละครโดยตรง ให้ตัวละครอื่น ๆ กล่าวถึงลักษณะของตัวละครนั้น ๆ ใช้บทสนทนาหรือการแสดงออกของตัวละครเองในการแสดงลักษณะของตัวละคร

5. การสร้างลักษณะของตัวละคร

รตชา (2552, หน้า 136 – 138) ได้กล่าวถึงการสร้างลักษณะของตัวละครไว้ว่า ไม่ว่าจะป็นรูปร่าง หน้าตา ของตัวละคร ผู้เขียนสามารถสะสมรูปนางแบบ นายแบบ จากนิตยสาร บุคคลในหนังสือพิมพ์ สะสมแฟชั่นการแต่งกายของตัวละครจากนิตยสารแฟชั่น สะสมข้อมูลสถานที่ต่าง ๆ จากนิตยสาร คู่มือท่องเที่ยว การตั้งชื่อตัวละคร ผู้เขียนควรมีบัญชีรายชื่อตัวละครเอาไว้ก่อน โดยทำตารางชื่อนามสกุลไว้ แล้วค้นหาชื่อตัวละครจากสมุดหน้าเหลือง ซึ่งมีข้อควรระวังคือ ไม่ควรใช้ชื่อคนที่ผู้เขียนรู้จัก ไม่ควรแปลงชื่อตัวละครจากชื่อของบุคคลที่มีอยู่จริง ไม่ควรนำชื่อตัวละครที่มีในนวนิยายเรื่องอื่นมาตั้งเป็นชื่อตัวละครในนวนิยายของตนเอง ไม่ควรตั้งชื่อตัวละครให้ยาวเกินความจำเป็น หากจำเป็นต้องใช้ชื่อยาวเนื่องจากตัวละครเป็นเจ้านาย ควรให้ตัวละครอื่นเรียกตัวละครตัวนั้นแบบย่อ ๆ จะช่วยให้ผู้เขียนและผู้อ่านจำชื่อตัวละครได้ง่าย ไม่ควรใช้ชื่อตัวละครที่ออกเสียงและตัวสะกดคล้ายคลึงกัน และที่สำคัญก็คือ ไม่ควรสร้างตัวละครให้เหมือนกับคนที่ผู้เขียนรู้จักมากเกินไป แต่ควรนำบุคลิกของคนหลายคนมาสลับสับเปลี่ยนกัน เพื่อมิให้เกิดคึดความระหว่างผู้เขียนกับคนรู้จักในภายหลัง

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การค้นคว้าหาข้อมูลจากนิตยสาร คู่มือท่องเที่ยวต่าง ๆ หนังสือพิมพ์เป็นส่วนเสริมสำคัญในการสร้างบุคลิกลักษณะของตัวละครให้มีความสมจริงมากขึ้น แต่การเขียนนวนิยายให้สมจริงนั้นมิได้หมายความว่า ผู้เขียนจะต้องนำชื่อจริง บุคลิกภาพจริง ของตัวละครที่ผู้เขียนรู้จักมาเขียนในนวนิยาย เพราะผู้เขียนควรระลึกระลึกเสมอว่าไม่ควรละเมิดสิทธิส่วนบุคคล และเรื่องส่วนตัวของผู้อื่น การเขียนนวนิยายแม้จะเป็นเรื่องที่ถูกเขียนขึ้น แต่ก็ต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วรรณกรรมร่วมสมัย

ยุรฉัตร บุญสนิท (2538, หน้า 217) กล่าวว่า วรรณกรรม หมายถึง งานหนังสือ งานประพันธ์ บทประพันธ์ ซึ่งเป็นภาพจำลองของยุคสมัย (Literature is a portrait of time) เป็นการแสดงออกของ สังคม (Literature is an expression of society) สอดคล้องกับคำกล่าวของ (เจตนา นาควัชระ, 2514, หน้า 15) เกี่ยวกับ “วรรณคดี” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ และในขณะเดียวกันก็สามารถสกัดเอา แก่นแท้ของสังคมนั้นออกมาให้ได้ นักประพันธ์ที่ดีก็คือ นักประพันธ์ที่สามารถ สะท้อนลักษณะและ ความหมายที่แท้จริงของสังคมของตน และนำมาแสดงออกในวิธีการที่ชี้ให้เห็นว่า เขามีความสนใจและ รับผิดชอบต่อสังคมนั้น ๆ อย่างแท้จริง

คำว่า วรรณกรรม มีปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกในพระราชบัญญัติคุ้มครองศิลปะและ วรรณกรรม พ.ศ. 2475 คำนี้ใกล้เคียงกับคำว่า วรรณคดี เพราะแปลมาจากคำ Literature เช่นเดียวกัน แต่ คำว่าวรรณกรรมนั้นหมายถึง สิ่งซึ่งเขียนขึ้นทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นในรูปใดหรือเพื่อความมุ่งหมายอย่าง ใด เช่น คำอธิบายวิธีใช้กล้องถ่ายรูป การใช้เตารีดไฟฟ้า เสื้อเชิ้ต รวมทั้งใบปลิว หนังสือพิมพ์ นวนิยาย ก็ล้วนแต่เรียกว่า Literature ทั้งสิ้น วรรณกรรมที่แต่งดีได้รับการยกย่องจากคนทั่วไปจึงจะเรียก วรรณคดี คุณสมบัติที่ทำให้วรรณกรรมต่างจากวรรณคดี คือ วรรณศิลป์ หรือ ศิลปะแห่งการเรียบเรียง (หทัยวรรณ ไชยกุล, 2544, หน้า 6)

วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคมในแง่ที่สังคมเป็นผู้คลอดนักเขียนออกมา และนักเขียน ก็จะสร้างงานวรรณกรรมอีกต่อหนึ่งดังนั้น วรรณกรรมต่าง ๆ อย่างน้อยที่สุดก็สามารถแสดงออกซึ่ง สภาพสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, 2522, หน้า 51) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ กุสุมา รัชมณี เสาวนิต จุลวงศ์ สายวรุณ น้อยนิมิต (2550) ซึ่งกล่าวว่า วรรณกรรมมิได้เป็นเพียงภาพ สะท้อน หรือภาพจำลองทางสังคม หากแต่เป็นการสื่อสารหรือเปลี่ยนรูปแบบสื่อ กล่าวคือ ไม่ได้สื่อด้วย การกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์โดยตรง แต่สื่อผ่านคำบอกเล่าของกวีและนักเขียน เป็นการสกัด หรือกลั่นเอาชีวิตและความนึกคิดของคนในสังคมออกมา (Phillip, 1987, p. 27-28 อ้างถึงใน กุสุมา รัชมณี เสาวนิต จุลวงศ์ สายวรุณ น้อยนิมิต, 2550) เนื้อหาที่สื่อผ่านการเลือกสรรของกวี/ นักเขียน ซึ่งมีใช้การเลือกเอาแต่สิ่งที่เป็นด้านบวกของมนุษย์เท่านั้น เพราะวรรณกรรมมิใช่แบบเรียน ศิลธรรม แต่เลือกเอาสิ่งที่เป็นความจริงของมนุษย์ เช่น ความอยากรู้ใคร่ดี ความไม่รู้จักเพียงพอ มา นำเสนอเพื่อปลูกจิตสำนึกของคนในสังคม

ตรีศิลป์ บุญขจร (2538) อ้างถึงใน (ยุรฉัตร บุญสนิท, 2538, หน้า 218) ได้จำแนก ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมออกเป็น 3 ลักษณะได้แก่ วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อน สังคม เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียน และเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึง มีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่ สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมและนักเขียน คือ เมื่อนักเขียน

มีชีวิตอยู่ในสังคมใด ก็จะต้องอดไม่ได้ที่จะนำสิ่งที่ได้พบเห็น หรือทัศนคติต่อสิ่งเหล่านั้น มาใช้เป็นองค์ประกอบในการประพันธ์ ซึ่งอาจปรากฏในด้านฉาก การแต่งกายของตัวละคร หรือค่านิยมในยุคสมัยนั้น ผ่านทัศนยะของตัวละคร วรรณกรรมหรือนักเขียน มีอิทธิพลต่อสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง ในสังคม อาทิ แนวความคิด ศิลปะเพื่อชีวิต เพลงเพื่อชีวิต มีผลทำให้คนในสังคม โดยเฉพาะชนชั้นแรงงาน ตระหนักในคุณค่าของตนมากขึ้น

นอกจากนั้นพิเชษฐ์ แสงทอง (2550, หน้า 82) ยังได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการจัดพิมพ์เผยแพร่วรรณกรรมว่า ในช่วง พ.ศ.2460 ผู้จัดพิมพ์ “เรื่องอ่านเล่น” บางสำนักได้ประกาศกำหนดลักษณะของวรรณกรรม ที่จะพิมพ์ออกจำหน่ายว่า ต้องประกอบด้วยลักษณะ 5 ประการได้แก่ เนื้อเรื่องจะต้องเป็นไปได้ เหมาะกับกาล ไม่ก้าวร้าวกระทบกระเทียบเปรียบเปรยผู้หนึ่งผู้ใด มีเหตุผลสมจริง มีคติสอนใจ ซึ่งวรรณกรรมที่สามารถสะท้อนภาพสังคมในยุคสมัยต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีคือ “วรรณกรรมร่วมสมัย” และ “วรรณกรรมปัจจุบัน” โดยสัญญา สังขพันธ์านนท์ (2539, หน้า 31) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวรรณกรรมร่วมสมัยไว้ในการอภิปรายเรื่องวรรณกรรมร่วมสมัยว่า วรรณกรรมร่วมสมัยมีความน่าสนใจหลายด้าน ตั้งแต่เป็นมรดกตกทอดสืบสานทางวรรณกรรมแล้ว ยังมีการบันทึกความคิด จิตสำนึกและสภาพเหตุการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจการเมือง ซึ่งเป็นหัวใจของวรรณกรรมปัจจุบันหรือวรรณกรรมร่วมสมัย ซึ่งเสน่ห์ของวรรณกรรมร่วมสมัยนั้นอยู่ที่การซ่อนเร้นความหมายที่แท้จริงไว้ในรูปแบบของคำประพันธ์ ดังคำกล่าวของกัณหา แสงรายา และเจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (2546, หน้า 157) ได้อ้างถึงคำกล่าวของเจตนา นาควัชระว่า ในหลายกรณีเสน่ห์ของวรรณกรรมร่วมสมัยอยู่ที่ความไม่ชัดเจนของความหมาย หรืออยู่ที่ความหมายซ่อนเร้น ผู้แต่งไม่ประสงค์ที่จะยึดยึดศาสนทางความคิดให้แก่ผู้อ่าน แต่ต้องการให้ผู้อ่านหยุดคิด คิดได้เองหรือคิดต่อด้วยตนเอง

นอกจากการกล่าวถึงความสำคัญของ “วรรณกรรมร่วมสมัย” ในข้างต้นแล้ว นักวิชาการหลายท่านยังได้ให้ความหมายและความสำคัญของ “วรรณกรรมปัจจุบัน” ไว้หลายความหมาย ไม่ว่าจะเป็นรังสรรค์ ลิมานนท์ ได้ให้ความหมายของวรรณกรรมปัจจุบันว่า วรรณกรรมปัจจุบัน หมายถึงวรรณกรรมที่แต่งขึ้นอันมีรูปแบบความคิด เนื้อเรื่องและปรัชญา เป็นต้น อันได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก ซึ่งทำให้วรรณกรรมปัจจุบันมีความแตกต่างจากวรรณกรรมในอดีต ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ขึ้นไป (รังสรรค์ ลิมานนท์, 2539, หน้า 2)

ชนิกานต์ กุ้เกียรติ ได้ให้ความหมายและความสำคัญของวรรณกรรมปัจจุบันว่า หมายถึงวรรณกรรมที่แต่งขึ้น โดยได้รับอิทธิพลจากตะวันตก นับเวลาย้อนหลังไปถึงวรรณกรรมสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีสภาพสังคมซึ่งสัมพันธ์กับตัวนักเขียนเป็นตัวกำหนด มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น สารคดี เรื่องสั้น นวนิยาย บทละคร และร้อยกรองในปัจจุบัน เนื้อหามีความสมจริง สอนองอารมณ์ต่อผู้อ่านด้วยสิ่งที่

ใกล้ตัว สิ่งที่เราได้เห็นได้จริง ไม่มุ่งเน้นศิลปะการแต่ง มีหลากหลายแนวคิด เช่น สังคยัม ธรรมชาตินิยม และสัญลักษณ์ นำเสนอความเป็นจริงทางสังคมในทุกแง่มุม (ชนิกานต์ กุ้เกียรติ, 2546, หน้า 4)

อิงอร สุพันธุ์วิช (2548) ได้ให้ความหมายตลอดจนแนวทางการวิจารณ์วรรณกรรม ปัจจุบันว่า เป็นหนังสือที่แต่งขึ้น โดยทั่วไป หมายถึงนวนิยายและเรื่องสั้น ดังนั้น การวิจารณ์วรรณกรรมปัจจุบัน จึงเป็นการวิจารณ์นวนิยายและเรื่องสั้น ไม่รวมถึงกวีนิพนธ์

สำหรับเกณฑ์ในการพิจารณาว่าวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นในยุคสมัยใดเป็นวรรณกรรมปัจจุบันนั้น รื่นฤทัย สัจพันธ์ ชัยกร แสงกระจ่าง อรพินท์ คำสอน (2547, หน้า 192 – 193) ได้ถือหลักเกณฑ์ตามคำกล่าวของ มล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณว่า วรรณกรรมปัจจุบันของไทยนั้น เราจะถือเอาที่แต่งในรัชสมัยสมเด็จพระปิยมหาราชเป็นต้นมา ที่ตกลงใจกันเช่นนี้ เพราะมีลักษณะใหม่เกิดขึ้นในวงการประพันธ์หลายอย่าง ที่เด่นที่สุดคือ การรับเอารูปแบบและความคิดมาจากตะวันตก ในรัชกาลที่ 5 ได้เกิดงานเขียนวรรณศิลป์ในรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมา เป็นต้นว่า นวนิยาย เรื่องสั้น บทละครพูด มีการแสดงบทละครพูด แม้ละครก็เปลี่ยนขนบ (Convention) ไปหลายอย่างเช่น การแสดงบนเวที การแสดงเป็นฉาก ๆ นอกจากนี้ยังมีละครแบบใหม่ขึ้น เช่น ละครพันทาง ละครดึกดำบรรพ์ ละครพูด และละครร้อง นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงขนบของการประพันธ์วรรณกรรมไว้ว่า ขนบในการแต่ง เกี่ยวข้องกับรูปแบบการประพันธ์วรรณกรรมแต่ละประเภท โดยขนบการแต่งวรรณกรรมร้อยแก้วต่างประเภทกัน ย่อมมีท่วงทำนองการแต่งแตกต่างกันไป ขนบในการแต่งร้อยกรองได้แก่ ลักษณะฉันทลักษณ์ ที่กำหนดเป็นแบบแผน ได้แก่ กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ ลิลิต ซึ่งคำประพันธ์แต่ละประเภทมีข้อกำหนดเฉพาะแตกต่างกันไป และในประเภทหนึ่ง ๆ ก็มีการจำแนกย่อยลงไปอีก ตลอดจนถึงกล่าวถึงความสำคัญของวรรณกรรมว่า วรรณกรรม มิใช่เอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่เป็น ภาพสะท้อนสังคม ความคิดเห็นของผู้เขียน และเหตุการณ์ด้านหนึ่งของสังคม หมายความว่า วรรณกรรมที่ผู้เขียนบันทึกไว้นั้นมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่

วรรณกรรมร่วมสมัยหรือวรรณกรรมปัจจุบันที่เป็นเครื่องสะท้อนภาพสังคมร่วมสมัยได้ชัดเจนอีกประเภทหนึ่งคือ “นวนิยาย” โดยสมบัติ จำปาเงิน และ สำเนียง มณีกาญจน์ (2539, หน้า 129) ได้กล่าวถึงความหมายและประเภทของนวนิยายไว้ว่า “นวนิยาย” คือ เรื่องราวที่มีพฤติกรรมต่อเนื่องกัน เป็นเรื่องสมมุติแต่งขึ้นแต่อาจมีมูลความจริงแฝงอยู่ก็ได้ เพราะสิ่งที่ผู้แต่งนำมารวบรวมเรียบเรียงเป็นเรื่องราว โดยให้ตัวละครแสดงหรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาให้เห็นกระแสดิจดแห่งการดำเนิน บางทีเรียกว่านวนิยายความคิดนั้น ก็ได้แก่ เรื่องราวที่ปรากฏขึ้นในชีวิตประจำวันนั่นเอง เพียงแต่ว่าความจริงอันเป็นเนื้อแท้อาจไม่น่าสนใจเท่าที่ควร ผู้แต่งจำต้องใช้กลวิธีตกแต่งต่อเติมสิ่งที่น่าสนใจลงไป ด้วยจุดประสงค์หลายประการ เช่น ต้องการให้ความเพลิดเพลิน แก่ผู้อ่าน บางทีผู้แต่งอาจใช้นวนิยายเป็นเครื่องมือแนะนำ สั่งสอน เหยะเย้ย เสียดสี

แสดงแนวความคิดทางการเมืองและหลักธรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงการจำแนกนวนิยายตามหลักสากลไว้ได้แก่ นวนิยายสำรวจโลก ตัวละครมีประสบการณ์ชีวิตกว้างขวาง ได้ศึกษาชีวิตด้วยการปฏิบัติจริง ได้ผจญโลกมาโครโซน ผ่านโลกมามาก

นวนิยายเชิงประวัติศาสตร์ (อิงประวัติศาสตร์) อาศัยเหตุการณ์หรือตัวละครในประวัติศาสตร์เป็นแกน แล้วเพิ่มเรื่องราวให้เป็นจริง มีชีวิตชีวา ให้เป็นไปได้ นวนิยายถูกทุ่งกล่าวถึงชีวิตคนบ้านนอกหรือท้องถื่น ซึ่งอาจรวมไปถึง ไร่ สวน นา เหมือนแร่ ทะเล บางทีจึงเรียกว่า นวนิยายชาวบ้าน นวนิยายชนบทก็ได้ นวนิยายใช้ฉากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ เช่น นวนิยายไทยแต่ใช้ฉากในประเทศอังกฤษ อเมริกา ญี่ปุ่นเกือบตลอดเรื่อง นวนิยายมหัศจรรย์เป็นนวนิยายเรื่องมหัศจรรย์ลึกลับเกินจริง รวมทั้งอภินิหาร พิศดารต่าง ๆ ที่คนยังยอมรับ นวนิยายชีวประวัติ หรือ อัตชีวประวัติ เป็นเรื่องที่น่าชีวิตคนจริง ๆ มาเขียนเป็นนวนิยาย บางทีนักประพันธ์เขียนเรื่องของตัวเอง โดยสมมุติตัวเองเป็นนางเอกพระเอกให้โลดแล่นไปตามท้องเรื่องที่ตื่นเต้นสนุกสนาน นวนิยายแนวจิตวิทยา มุ่งวิเคราะห์ตัวละคร ในแง่ที่ต้องการให้ผู้อ่านเห็นหลักจิตวิทยา โดยให้ตัวละครแสดงหรือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาให้เห็นกระแสดึงแห่งการสำนึก บางทีเรียกว่านวนิยายความคิด นวนิยายด้านมนุษยธรรม แสดงถึงสภาพของมนุษย์ในด้านความเป็นอยู่ ชีวิตเกี่ยวข้องกับสังคม เรียกร้องให้เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจกัน อันจะช่วยปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น นวนิยายนักสืบและอาชญากรรม เป็นเรื่องสืบสวนรวมไปถึงเรื่องลึกลับอันตราย ทางจารกรรม มุ่งหนักไปทางตำรวจ ทหาร หรือนักสืบเอกชน ออกปฏิบัติการคลี่คลายปัญหา ให้กระจ่างชัด คนร้ายคนชั่วถูกลงโทษในที่สุด นวนิยายแนวรักโรแมนติก เป็นนวนิยายเกี่ยวกับเรื่องรัก ส่วนใหญ่เป็นความรักระหว่างหนุ่มสาว หรือต่างวัยก็ได้ นวนิยายประเภทนี้จะมีมากมายเป็นพิเศษ แต่มีสูตรกว้าง 3 สูตร คือ แสดงอุปสรรคของการแต่งงานระหว่างคนรัก แสดงความผิดหวังของตัวละครในเรื่องรักและอื่น ๆ แสดงความรักรุนแรง โดดโผน มหัศจรรย์ เสียดสี นวนิยายผจญภัย ตัวละครเป็นคนกล้าหาญ ชอบการผจญภัย เพลิดเพลินไปตามที่ต่าง ๆ อาจลงเอยด้วยความสำเร็จร่ำรวย ได้แต่งงานกับคนรัก หรือกลับเป็นตรงข้ามก็ได้ นวนิยายระหว่างชาติ เป็นนวนิยายที่เกี่ยวกับธุรกิจ สังคม ความรักระหว่างประเทศ หรือเกี่ยวข้องกับการเมืองด้วย แต่ส่วนใหญ่มีความรักเป็นแกนสำคัญ ตัวละครอาจต่างชาติต่างภาษา กัน พระเอกนางเอกอาจเป็นคนละชาติ

นวนิยายชีวิตครอบครัว แสดงถึงความเป็นไปในชีวิตครอบครัวเป็นพื้น ตัวละครย่อมมีความสัมพันธ์ ใช้สิทธิในครอบครัว ตระกูลที่มีความเกี่ยวข้องกัน อาจเป็นไปในทางขัดแย้ง แย่งมรดก แย่งคนรัก หรือเกิดอุปสรรค ผิดประเพณี

อิงอร สุพันธุ์วนิช (2548, หน้า 1) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของนวนิยายไว้ว่า นวนิยายหมายถึง นิยายแบบใหม่มาจากภาษาอังกฤษว่า Novel คำนี้ใช้เป็นครั้งแรกเพื่อเรียกนิยายสร้างใหม่

บอคาจิโอ (Boccaccio) ซึ่งแต่งขึ้นราวพ.ศ. 1338 – 1340 ในศตวรรษที่ 18 แดเนียลเดอโฟ (Daniel Defoe) นักเขียนชาวอังกฤษเขียนเรื่องโรบินสัน ครูโซ (Robinson Crusoe) ขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1719 ส่วนนวนิยายไทยนั้นเริ่มขึ้นในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเกิดจากการที่พระองค์ทรงส่งพระราชโอรสและขุนนางสามัญชนบางคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ จึงทำให้มีการรับรูปแบบคำประพันธ์แบบใหม่จากตะวันตก นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบของนวนิยายไว้ ได้แก่ โครงเรื่อง (Plot) ตัวละคร (Character) บทสนทนา (Dialogue) บรรยากาศ (Atmosphere) ทักษะการเล่าของผู้ประพันธ์ (Point of View) ทำนองแต่ง (Style) และได้กล่าวถึงประเภทของนวนิยายไว้ได้แก่ นวนิยายรัก นวนิยายสะท้อนสังคม นวนิยายแสดงข้อคิดหรือปัญหา นวนิยายชีวิตโลก โศกนาฏกรรม นวนิยายผจญภัย หัสนิยาย นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ นวนิยายการเมือง นวนิยายพุทธศาสนา นวนิยายเชิงวิทยาศาสตร์

นอกจากนั้นเทือก กุสุมา ณ อยุธยา (2514, หน้า 13) ได้เสนอหลักเกณฑ์การวิจารณ์นวนิยายไว้ว่า ควรวิจารณ์ตาม โครงเรื่องและการดำเนินเรื่อง ฉาก บทสนทนา ตัวละคร คติธรรมหรือปรัชญา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการวิจารณ์นวนิยายของกุหลาบ มลลิกมาสที่ว่า ควรวิจารณ์ตามโครงเรื่องและเหตุการณ์ในเรื่อง แก่นเรื่อง เวลาและสถานที่ ตัวละคร เทคนิคในการแต่ง สไตลล์ทางเสียงของผู้แต่ง แนวคิดหรือปรัชญาในการแต่ง (กุหลาบ มลลิกมาส, 2521, หน้า 78) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการวิจารณ์นวนิยายของเจือ สดเวทินที่ว่า การวิจารณ์ควรวิจารณ์ตามหัวข้อความคิดเห็นของเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา ท่วงทำนองการเขียนของผู้แต่ง ผลต่อสังคมหรือผู้อ่าน (เจือ สดเวทิน, 2516, หน้า 115) ซึ่งการนำเสนอแนวทางการวิจารณ์นวนิยายของนักวิชาการในช่วงต้นสอดคล้องกับแนวทางการพิจารณานวนิยายของ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ที่ว่า ควรพิจารณาตาม เนื้อหา กลวิธี โครงเรื่อง เนื้อเรื่อง ตัวละคร ทศนะหรือปรัชญาของผู้แต่ง ฉาก สำนวนภาษา (หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2511)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทย

ค่านิยมในสังคมไทย

ทัศนีย์ ทองสว่าง (2537) อ้างถึงแนวคิดของนักสังคมวิทยาหลาย ๆ แนวคิด เกี่ยวกับความหมายของค่านิยมในสังคมไทยได้แก่ โทมัส ฟอร์ด ฮอลท์ (Thomas Ford Hault) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ค่านิยม คือ สิ่งที่สังคมหนึ่งๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่า ควรแก่การกระทำ น่ากระทำ น่ายกย่องหรือเห็นว่าถูกต้อง ไคลด์ คลัคคอน (Clyde Kluckhohn) ได้ให้ความหมายว่า ค่านิยมคือ ความปรารถนาต่าง ๆ ที่เป็นการต้องการซึ่งมีความรู้สึกว่าถูกต้อง และเป็นความต้องการเพื่อเราเองหรือผู้อื่น เฮนรี เพรท แฟร์ชาลด์ (Henry Pratt Fairchild) ได้ให้ความหมายว่า ค่านิยมคือ ความเชื่อ

ในความสามารถของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งเป็นสิ่งที่พึงพอใจตามที่พึงปรารถนาของคน และคุณภาพของสิ่งนั้น ทำให้เป็นที่สนใจของบุคคลหรือกลุ่มคน ประสาท หลักศิลา ได้ให้ความหมายว่า ค่านิยมคือ สิ่งของ สถานการณ์ ภาวะหรือหลักการซึ่งเป็นที่พึงปรารถนา เป็นที่ยกย่องและเป็นที่ยึดถือ แสวงหาของผู้คนส่วนใหญ่ของสังคมหนึ่ง พัทธา สายหู ได้ให้ความหมายว่า ค่านิยมคือสิ่งที่นิยม ยึดถือประจำใจ ที่ช่วยตัดสินใจในการเลือก ตราบดีที่มนุษย์ต้องเลือกตัดสินใจในการกระทำอยู่ มนุษย์ต้องอาศัยคุณค่าประจำตัวเป็นเครื่องกำหนด แม้แต่สิ่งที่ทำจนเคยชินเป็นนิสัย มีคุณค่าที่ชอบ ให้ทำเช่นนั้น กำหนดอยู่ มิฉะนั้นแล้วก็คงจะไม่ยินดีทำงานกลายมาเป็นนิสัย ฉะนั้นเมื่อเกิดมาเป็น คนแล้ว จะเลือกทำอะไรก็ต้องอาศัยคุณค่า เครื่องยึดถือของตนเป็นเครื่องกำหนดทั้งสิ้น

สุพัตรา สุภาพ (2534, หน้า 7-28) กล่าวว่า ค่านิยมทั่ว ๆ ไปมีทั้งดีและไม่ดีซึ่งก็แล้วแต่ทัศนคติของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนตามโอกาสหรือวาระต่าง ๆ หากสิ่งใดที่เราเห็นว่าไม่ดีเราก็ควรหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติ สิ่งใดที่เราเห็นว่าดีเป็นประโยชน์แก่สังคมเราก็ควรจะไปปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างสังคมให้ดีขึ้น ความเห็นของนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ได้กล่าวถึงค่านิยมในสังคมไทยที่ควรยกย่อง ได้แก่ รักพระมหากษัตริย์ นับถือศาสนา ความเป็นไทย ความประหยัด ความมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ คือรู้จักหน้าที่ ที่ตนต้องกระทำต้องปฏิบัติ ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันขันแข็ง มานะอดทน การยกย่องผู้ทำความดี การรักพวกรักพ้อง มีเหตุผล ความยึดมั่นในอุดมการณ์มากกว่าบุคคล วรรณิยมของไทย รักของส่วนรวม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เคารพผู้อาวุโส กตัญญูรู้คุณ ความรู้จักเสียสละในทางที่ถูกต้องที่ควร ความสะอาด สุภาพเรียบร้อย และการตรงต่อเวลา

ประนอม เดชชัย (2536, หน้า 204 – 206) ได้กล่าวสรุปว่า ค่านิยมไทยที่สำคัญและควรปลูกฝังขึ้นให้เกิดในสังคมไทยทุกคนเพื่อให้พลเมืองเกิดความรักความเจริญก้าวหน้าแก่ตนเอง และประเทศชาติ สรุปได้ดังนี้ คือ

ก. ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งสถาบันทั้งสามนี้มีความสำคัญยิ่งที่ทำให้คนไทยมีสถานที่อยู่อาศัย มีศาสนาเป็นสถาบันที่ก่อให้เกิดความสงบสุข และมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของชนในชาติ ดังนั้นควรปลูกฝังให้ประชาชนเห็นความสำคัญ และร่วมกันรักษา สถาบันทั้งสามตลอดไป

ข. ความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขและพัฒนาไปได้อย่างมั่นคงนั้น สมาชิกทุกคนต้องซื่อสัตย์สุจริตต่อกันเพราะความซื่อสัตย์สุจริตนั้นเป็นค่านิยมที่ดีที่สุดในการดำเนินการทุกอย่างชาวไทยทุกคนจึงควรปฏิบัติตนและยึดมั่นในค่านิยมนี้ตลอดไป

ค. ความมีระเบียบวินัย ระเบียบวินัย คือ ข้อปฏิบัติที่มีหลักเกณฑ์เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุสำเร็จโดยดี ฉะนั้นการสร้างนิสัยให้เป็นคนมีระเบียบวินัยจึงจำเป็นต่อการสร้างสรรค์ความมั่นคงก้าวหน้าของประเทศ ระเบียบวินัยที่สำคัญ ๆ ได้แก่ รัก และรักทรัพย์สมบัติของชาติ การตรง

ต่อเวลา ความสะอาด ฯลฯ เป็นต้น

ง. ความสุภาพเรียบร้อย การมีกิริยามารยาทเรียบร้อยอ่อนโยนนุ่มนวล ทำให้บุคคลที่สัมผัสด้วยเกิดความเมตตารักใคร่อยากช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนให้ก้าวหน้า

จ. ความกตัญญูตเวที ความกตัญญูตเวทีเป็นสิ่งที่ช่วยให้สมาชิกในสังคมรักใคร่เมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลกันทำให้บุคคลนั้นมีความก้าวหน้าในการงานหากสังคมไทยมีบุคคลเช่นนี้มาก ๆ คนส่วนใหญ่ก็จะเจริญก้าวหน้า และเป็นผลให้ชาติเจริญก้าวหน้าไปด้วย

ฉ. การรู้จักเสียสละ เอื้อเฟื้อ และการให้อภัย การที่บุคคลอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือสงเคราะห์กันแบ่งปันทรัพย์ของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้ตกยากลำบาก หรือสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมแล้ว สังคมนั้นก็จะทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคีและนำมาซึ่งความสงบสุขแก่หมู่คณะด้วย

ช. ความขยันขันแข็ง ความขยันขันแข็งเอาใจใส่ปฏิบัติงานย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จในชีวิตได้และสามารถช่วยให้ประเทศชาติเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะจะช่วยจัดความยากจนของสังคมได้สำหรับประเทศไทยโชคดีที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอยู่ข้าวอันน้ำ ถ้าปลูกฝังค่านิยมความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพสม่ำเสมอให้แก่ประชาชนแล้ว เชื่อแน่ว่าประเทศไทยจะมีความเจริญทัดเทียมกับอารยประเทศในอนาคตอันใกล้

ซ. การเป็นผู้มีความรับผิดชอบ ค่านิยมที่ปลูกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบในตนเองและส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ และความรับผิดชอบทำงานร่วมกันในหมู่คณะให้ดำเนินไปด้วยดีแล้วย่อมหมายถึงความเจริญของประเทศชาติด้วยเช่นกัน

ณ. การนิยมประเพณีไทย ค่านิยมเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีไทยเป็นสิ่งที่ดีงาม ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสืบขึ้นอย่างเหมาะสมกับสังคมไทย เป็นการแสดงว่าชาติไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมาแล้วในอดีต มีชนบประเพณีวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างของตนเองมาช้านานจำเป็นต้องปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวนี้ให้ประชาชนคนไทยต้องผดุงรักษาไว้ตลอดไป

ญ. การประหยัด การประหยัดเป็นค่านิยมที่ช่วยให้บุคคลสามารถเก็บหอมรอมริบ รู้จักใช้เงินทองในทางที่ถูกที่ควร บุคคลที่รู้จักประหยัดย่อมสร้างอนาคตให้เป็นปึกแผ่นได้และนั่นหมายถึง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติด้วย ดังนั้นประชาชนทุกคนจึงควรได้รับการปลูกฝังค่านิยมนี้ขึ้นโดยระลึกอยู่เสมอว่าไม่มีใครสร้างอนาคตที่ดีได้โดยไม่รู้จักประหยัด

ฎ. การยกย่องคุณความดี คุณความดี หมายถึงการกระทำใด ๆ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมโดยเหมาะสม และไม่ก่อความเดือดร้อนแก่คนส่วนใหญ่

ค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับคนพิการในสังคมไทย

นอกจากการกล่าวถึงค่านิยมโดยทั่วไปในสังคมไทยแล้ว ในที่นี้จะได้กล่าวถึงคนพิการในสังคมไทยไว้เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาวิจัยในบทต่อไปดังนี้ คณะทำงานแผนงานสร้างเสริม

สุขภาพคนพิการในสังคมไทย (2548, หน้า 12) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนพิการกับกลุ่มคนทั่วไปในสังคม นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่า แต่เดิมสังคมไทยมีความเชื่อว่า ความพิการเป็นเรื่องของกรรมที่ติดตัวมาแต่ชาติปางก่อน หรือเป็นเรื่องที่ถูกลิขิตไว้แล้ว หากว่าคนพิการในอดีตมิได้มีความแปลกแยก เพราะความเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ทำให้คนทุกคนในชุมชนมีบทบาทในการช่วยกันทำมาหากินเสมอกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้ชาย ผู้หญิง เด็ก คนชรา หรือแม้แต่คนพิการ วิธีแห่งสังคมเกษตรจึงเป็นเสมือนสวัสดิการชั้นดีสำหรับคนพิการ ช่วยเกื้อหนุนให้คนพิการอยู่อย่างปกติสุข มีบทบาทและหน้าที่แทบไม่ต่างจากคนอื่นในชุมชน ความพิการจึงเป็นเรื่องสามัญของชีวิตซึ่งจะเห็นได้จากคำกล่าวของ

ศรีศักร วัลลิโภดม (2548) “...เมื่อก่อนคนพิการก็เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม ไม่ถูกแยกออกไป หรือไม่เป็นคนที่ถูกมองว่าไร้สมรรถภาพ ซึ่งเครือญาติ ครอบครัวและชุมชนจะดูแลให้มีความสุขได้ แล้วสมัยก่อนการเป็นคนพิการก็ถือว่าเป็นกรรมเวร แต่เขาไม่คิดว่ามันเป็นความผิดปกติอะไร แต่ก็ยังยอมรับศักยภาพของคนพิการในฐานะที่เป็นคน เพราะฉะนั้นคนพิการถ้าอยู่ในกลุ่มของเครือญาติ หรือในชุมชน เขาก็มีความสุข มีสิทธิ พร้อมทั้งจะทำอะไรอย่างมีสติปัญญา และแม้จะมีการมองว่าความพิการเป็นกรรมมาจากปางก่อน แต่เราก็ต้องเข้าใจว่ามันมิได้หยุดอยู่อย่างนี้ตลอดไป มันมีโลกหน้า มันมีอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ที่เขาจะเปลี่ยนได้ หากมีใจที่เป็นกุศลหรือทำบุญ ก็จะพ้นจากความพิการไป...” และอีกคำกล่าวหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นการยอมรับคนพิการว่ามีศักยภาพเท่าเทียมกับคนทั่วไปในสังคม โดยไม่มีการเหลื่อมล้ำ ดังข้อความที่ว่า

“...ในวรรณกรรมในชาดกคำสอนต่าง ๆ เราจะเห็นว่ามีความที่สะท้อนถึงการยอมรับคนพิการ สุวรรณสามคือลูกที่กตัญญูต่อพ่อแม่ เติมน้ำไปคือการยอมรับสติปัญญาของคน ถึงเป็นคนพิการ แต่ก็มีสติปัญญา และยังมีอีกหลายตำนานคือ ตำนานที่เกี่ยวกับกษัตริย์ไทยในพงสาวดารเหนือ ที่พูดถึงพระเจ้าอินทศอมรินทร์ หรือพระยาแลลงว่าเกิดมาเป็นคนเข็ญใจหรือเป็นคนพิการ แต่เป็นคนที่มีบุญบารมี พระอินทร์ก็มาช่วย และสามารถเป็นกษัตริย์ที่ปกครองคนได้ หรือท้าวแสนปมที่เราอ่านจาวรรณคดี ท้าวแสนปมเป็นชายเข็ญใจ เป็นคนพิการมีตัวเป็นตะปุ่มตะป่ำ แต่ยังสามารถไปแต่งงานกับลูกสาวกษัตริย์ได้ อันนี้แสดงให้เห็นถึงการมองโลกและค่านิยมของคนไทยแต่เดิม เขามิได้คิดถึงความเหลื่อมล้ำอะไร ยอมรับในศักยภาพของคนพิการ...”

แต่เมื่อโลกถูกทำให้หมุนเร็วขึ้นด้วยระบบทุนนิยมที่มุ่งสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการขยายรายได้ประชาชาติ สร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจการค้า สังคมไทยจึงก้าวสู่การแข่งขันคัดสรรมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์แบบ เพื่อตอบสนองตลาดทุนนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใน พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ชุมชนชนบทถูกทำลาย

ฐานทรัพยากรจนล่มสลาย โลกหมุนเร็วยิ่งขึ้นเท่าไรก็ยิ่งเหวี่ยง “คนพิการ” ให้หลุดออกจากวงโคจรของระบบทุนนิยมมากขึ้น ความพิการกลายเป็นความผิดแผกแตกต่าง และคนพิการก็ดำรงชีวิตได้ลำบากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ประหยัด ภูหนองโอง ผู้ที่มีความบกพร่องทางการเห็น และผู้ก่อตั้งมูลนิธิธรรมมิกชนเพื่อคนตาบอดในพระบรมราชูปถัมภ์ว่า (อินทรา วิทยสมบูรณ์ และ จุฬารัตน์ ถาวร, 2544, หน้า 25 – 27) โดยท่านได้เล่าประสบการณ์ไว้ว่า เมื่อท่านยังอยู่ในวัยเด็กนั้น ได้เห็นคนตาบอดนั่งขอทาน มีคนหยิบยื่นเศษเงินให้ คนแก่ตาบอดก็เช่นกัน ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ แต่เมื่อประสบอุบัติเหตุตาบอดทั้งสองข้างตอนอายุ 8 ปี ท่านจึงเข้าใจถึงทศณะของสังคมที่มีต่อคนตาบอดว่าเป็นอย่างไร คนตาบอดในยุคสมัยที่ท่านอายุยังน้อยนั้น ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในโรงเรียนร่วมกับคนปกติ นอกจากโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนคนตาบอดเพียงแห่งเดียวแล้ว ไม่มีโรงเรียนสอนคนตาบอดในต่างจังหวัด โดยโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพนั้นรับนักเรียนอายุตั้งแต่ 7 – 14 ปี เท่านั้น ขณะที่ท่านมาสมัครเรียนที่โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพนั้น ท่านอายุ 15 ปีแล้ว ทางโรงเรียนจึงแนะนำให้ท่านไปสมัครเรียนที่ศูนย์ฝึกอาชีพที่ปากเกร็ด ซึ่งมีสาขาช่างโลหะ ช่างปูน ช่างทวายเป็นช่างหนังและช่างไม้ให้เลือกรเรียน ซึ่งท่านมองว่าเหตุใดคนตาบอดจึงไม่มีโอกาสและทางเลือกที่เหมาะสม และการที่เวลาต่อมาท่านได้เป็นครูสอนช่างไม้ที่ศูนย์แห่งนี้ และพบเหตุการณ์สะเทือนใจว่าเด็กตาบอดถูกปล่อยไฟฟ้าตัดนิ้วมือถึงสี่นิ้ว ทำให้ท่านคิดที่จะตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดในต่างจังหวัดขึ้นมาสักแห่ง โดยเริ่มจากบ้านเช่าเรือนไม้ที่เช่าได้เพียงครึ่งหลัง กับเด็กตาบอด 13 คน ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ในสองทศวรรษแรกหลัง พ.ศ. 2500 นั้นคนตาบอดยังถูกกีดกันออกจากโอกาสทางการศึกษา แม้มีโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพเพียงแห่งเดียว โอกาสนั้นก็ไม่ได้ถึงเด็กตาบอดที่อยู่ในพื้นที่ต่างจังหวัด คนพิการจะจบการศึกษา จะประสบความสำเร็จได้ อย่าง คร.ประหยัดที่เรียนจบช่างไม้เรียนการศึกษานอกโรงเรียนจนจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 จบการศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงจากวิทยาลัยครูพระนครได้ ก็ด้วยความมุ่งมั่นของตนเองเป็นหลัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า หากคนตาบอดในยุคสมัยนั้นไม่ต่อสู้เพื่อโอกาสของตนเองแล้ว ก็จะไม่มีโอกาสมาถึง และสะท้อนให้เห็นว่าคนตาบอดในยุคสมัยนั้นต้องต่อสู้กับหลายสิ่งหลายอย่างทั้งความท้อแท้ ความสะเทือนใจของตนเอง ไปจนถึงการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ที่ไม่อนุญาตให้คนตาบอดและคนพิการประเภทอื่น ๆ สอบเข้าเรียน และห้ามคนพิการรับราชการ

กระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากเผด็จการเป็นระบอบประชาธิปไตย จึงเกิดการปฏิวัติทางความคิด และตั้งคำถามกับการสร้างความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เกิดปัญญาสากลว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชน ในปี ค.ศ. 1948 ทำให้คนเล็กคนน้อยในสังคมมีสิทธิมีเสียงมากขึ้น สำหรับคนพิการนั้นในปี ค.ศ.1981 (2524) องค์การสหประชาชาติหรือ UN ได้ประกาศให้เป็นปีคน

พิการสากลซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างรูปธรรมของสิทธิและสวัสดิการของคนพิการ และขยายไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในเวลาต่อมา สิทธิของการประกาศของสหประชาชาติ ประเทศไทย จึงมีพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 อาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัตินี้ได้กล่าว เป็นเครื่องมือทางสังคม ในการสร้างรูปธรรมสิทธิในการคุ้มครองสิทธิของคนพิการ แต่กฎหมายก็ ไม่สามารถทำงานได้โดยตัวมันเอง ต้องทำงานผ่านผู้คนในสังคม ดังนั้นความเข้าใจ ความรับรู้ เกี่ยวกับความพิการและคนพิการจึงถูกตั้งคำถามว่า ทั้งที่มีกฎหมายใช้มากกว่าสิบปี แต่กลับพบว่า สังคม สิ่งแวดล้อม การปฏิบัติต่อคนพิการ การจัดรัฐสวัสดิการสำหรับคนไทย ก็ยังได้มาอย่าง กระต่อนกระแต่นด้วยการเรียกร้องเป็นคราว ๆ ไม่มีความยั่งยืน ไม่มีหลักประกันความมั่นคงใน ชีวิตของคนพิการ

นอกจากนั้นสังคมปัจจุบันยังมองภาพคนพิการว่า เป็นเวรกรรม น่าสงสาร และควรที่จะ สงเคราะห์ อีกด้านหนึ่งก็มองคนพิการว่าเป็นทรัพยากรสำคัญ เป็นมนุษย์คนหนึ่งของสังคมที่ จะต้องลงทุนเพื่อพัฒนาให้มีศักยภาพ ซึ่งปัจจุบันมีการมองในแบบแรกเป็นส่วนใหญ่ หน่วยงานที่ ทำงานเกี่ยวกับคนพิการจึงมีแนวคิดที่จะทำแผนงานสร้างเสริมสุขภาพของคนพิการในสังคมไทย เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับสังคมในการปรับการมองคนพิการจากแบบที่หนึ่ง ให้เป็นแบบที่สอง มากขึ้น แต่สำหรับคนพิการเข้าชื่อนั้นยังต้องให้การดูแล สงเคราะห์ในแบบที่หนึ่ง ซึ่งต้องทำความเข้าใจกับสังคม ทำความเข้าใจกับผู้กำหนดนโยบาย ทำความเข้าใจกับตัวผู้พิการเอง โดยการสื่อกับ สังคมให้สังคมเข้าใจคนพิการมากขึ้น ทำให้คนพิการมีสติปัญญา มีคุณค่าเช่นเดียวกับคนทั่วไปใน สังคม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส ที่ว่า

“...คนพิการมีประมาณ 3 ล้านคนทั่วประเทศ เมื่อได้ไปอยู่ในกลุ่มของพวกเขา เราได้เห็น ว่าคนพิการเหล่านั้นมีจิตใจที่สูงกว่าคนที่ไม่พิการ เพราะเขาได้ผ่านความทุกข์ที่หลบไม่ได้ ใจเป็น อีสระ หลายคนจะเก่งในเรื่องต่าง ๆ ผมเห็นว่า หัสนะที่มองคนพิการเป็นภระนั้น ควรจะเปลี่ยนไป น่าจะมองว่าคนพิการคือทุนในการพัฒนา...” (คณะทำงานแผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการใน สังคมไทย พ.ศ. 2548 -2551, 2553, หน้า 7 – 15)

นอกจากนั้นคณะทำงานแผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย (2553) ได้ กล่าวถึงพัฒนาการและเหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อสิทธิโอกาสของคนพิการในสังคมไทย โดย เรียงลำดับตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2482 ถึง พ.ศ. 2553 ไว้ว่า

ก. ปี พ.ศ. 2482 มีการก่อตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพฯ สถาบันทางการศึกษาที่เป็นทางการแห่งแรกของคนพิการ เป็นต้นทางของการก่อตั้งสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย จึง อาจกล่าวได้ว่าคนตาบอดเป็นคนกลุ่มแรก ๆ ที่สามารถเปิดพื้นที่ทางการศึกษาสำหรับคนพิการ

โอกาสในการเรียนรู้และรับรู้ข่าวสารที่มากขึ้นนี้ อาจนำไปสู่ปัจจัยในการรวมตัวของคนตามอดนำไปสู่การก่อตั้งสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2510

ข. ปี พ.ศ. 2488 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมกันจัดตั้งองค์กรฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการระหว่างประเทศขึ้น โดยตระหนักว่าที่ผ่านมาสังคมได้ละเลยความช่วยเหลือต่อคนพิการ จึงส่งผลให้มีการช่วยเหลือซึ่งส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือในทางสงเคราะห์ โดยองค์กรต่าง ๆ หลาย ๆ องค์กร

ค. ปี พ.ศ. 2491 สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากเผด็จการมาเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เกิดปัญญาสากกล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน

ง. ปี พ.ศ. 2494 กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำโครงการทดลองสอนคนหูหนวก จนกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับคนหูหนวกร่วมกันก่อตั้งมูลนิธิคนหูหนวกในพระบรมราชินูปถัมภ์ในเวลาต่อมา

จ. ปี พ.ศ. 2517 เริ่มมีการสำรวจความพิการของสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นครั้งแรก

ฉ. ปี พ.ศ. 2524 องค์การสหประชาชาติประกาศให้เป็นปีคนพิการสากล ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างรูปธรรมให้สิทธิและสวัสดิการคนพิการที่ขยายไปยังประเทศต่าง ๆ ในเวลาต่อมา โดยปีดังกล่าวถือเป็นหมุดหมายสำคัญต่อชีวิตของคนพิการในสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่สังคมไทยให้ใช้คำว่า “คนพิการ” แทนคำว่า “บุคคลไม่สมประกอบ” “บุคคลทุพพลภาพ” “บุคคลที่มีลักษณะพิเศษ” ซึ่งคำว่าคนพิการได้รับการกล่าวไว้ในกฎหมายหรือระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทย นั้นหมายความว่าคนพิการได้สถานะทางสังคมจากการออกกฎหมาย ผู้นำองค์กรด้านคนพิการได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมกับองค์กรต่าง ๆ จากต่างประเทศ มีการกล่าวถึงสิทธิคนพิการอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในภาครัฐ มีการขานรับและตอบสนองในเรื่องนี้มากขึ้น เช่น มีการจัดระบบขั้นพื้นฐานต่อคนพิการมากขึ้น โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ได้มีแผนพัฒนาสาธารณสุขเกี่ยวกับคนพิการชัดเจนมากขึ้น

ช. ปี พ.ศ. 2526 มีการประชุมคนพิการทุกประเภทระดับชาติครั้งที่ 1 และมีการจัดตั้งสมาคมคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยขึ้น และมีการเรียกร้องให้มี พรบ.การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

ซ. ปี พ.ศ. 2531 มีการจัดตั้งศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติขึ้น ภายใต้กรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุข โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านร่างกายและจิตใจของคนพิการให้ดีขึ้น และป้องกันไม่ให้เกิดความพิการซ้ำซ้อน

ฉ. ปีพ.ศ. 2532 กระทรวงศึกษาธิการมีพระราชกฤษฎีกา ให้ตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษ ทำให้คนพิการทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้รับโอกาสทางการศึกษามากขึ้น

ญ. ปี พ.ศ. 2534 ประกาศพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2537 กล่าวได้ว่า พรบ. ดังกล่าวเป็นเครื่องมือทางสังคมที่สำคัญที่สร้างรูปธรรมสิทธิและโอกาสให้กับคนพิการ เนื้อหาใน พรบ. ฉบับดังกล่าวได้พยายามยกระดับงานพัฒนาด้านคนพิการในหลายๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครอง การสงเคราะห์ การพัฒนา และการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยวิธีการทางการแพทย์ การสร้างศักยภาพทางการศึกษา อาชีพ ตลอดจนการแก้ปัญหาและจัดอุปสรรคต่างๆทางสังคมและเศรษฐกิจให้แก่คนพิการ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการเกื้อกูลคนพิการให้มากขึ้น และมีการประกาศให้คนพิการไปจดทะเบียนคนพิการตาม พรบ.ดังกล่าวเพื่อรับสิทธิและโอกาสตาม พรบ.นี้

ฎ. ปี พ.ศ. 2536 มีการก่อตั้งวิทยาลัยราชสุดา เพื่อให้บริการทางการศึกษาต่อคนพิการจนถึงระดับอุดมศึกษา

ฏ. ปี พ.ศ. 2545 จัดตั้งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตามพระราชบัญญัติ ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะ เด็ก เยาวชน สตรีและผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต โดยมีสำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานด้านคนพิการ

ฐ. ปี พ.ศ. 2545 และ 2550 มีการสำรวจความพิการ โดยแยกออกจากการสำรวจอนามัยและสวัสดิการครั้งที่ 1 และ 2 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติเปลี่ยนชื่อการสำรวจเป็น “การสำรวจความพิการ” นับเป็นการเปลี่ยนมุมมองทางความคิดว่าความพิการเป็นความบกพร่องทางร่างกายและโรคภัยที่มองเห็นได้ มาสู่การเน้นที่ความสามารถมาสู่ความยากลำบากในการทำกิจกรรม โดยเฉพาะการดำรงชีวิตประจำวัน มีความพยายามให้การสำรวจครอบคลุมไปถึงสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้คนพิการมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้มากขึ้น

ฑ. ปี พ.ศ. 2546 สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติได้เริ่มจัดสรรงบประมาณรายจ่ายรายหัวให้เพื่อจัดการบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์เป็นครั้งแรกในอัตรา 4 บาทต่อหัวประชากรในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าและให้คนพิการที่ได้รับการจดทะเบียนตาม พรบ. ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ทุกคนที่ไม่มีสิทธิประกันสุขภาพอื่นได้รับสิทธินี้โดยอัตโนมัติ และไม่ต้องเสียค่าบริการ 30 บาท สามารถเข้ารับบริการที่ใดก็ได้

พ. ปี พ.ศ. 2549 มีการก่อตั้งคณะอนุกรรมการด้านผู้พิการ ภายใต้คณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อทำงานด้านกฎหมาย ภายใต้กลไกนิติบัญญัติ แห่งชาติเป็นครั้งแรก

ณ. ปี พ.ศ. 2550 – 2551 ประเด็นด้านคนพิการถูกกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 อย่างชัดเจนมากขึ้นในสองมาตราหลักคือ มาตรา 30 และมาตรา 54 ซึ่งเน้นในประเด็น การห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการและการเปิดโอกาสให้คนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จาก สวัสดิการและสิ่งอำนวยความสะดวกจากรัฐได้อย่างแท้จริงและเป็นรูปธรรม ซึ่งประเด็นเหล่านี้เกิด จากการนำเสนอเข้าขององค์กรเครือข่ายคนพิการเอง มีการประกาศใช้ พรบ. ส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 นอกจากนั้นประเทศไทยยังได้ลงสัตยาบันในอนุสัญญาระหว่าง ประเทศว่าด้วยสิทธิคนพิการ ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศฉบับแรกที่เน้นให้ความสำคัญต่อการ ห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ต่อคน พิการอย่างเสมอภาคกับบุคคลทั่วไปและมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2551 เป็นต้นไป

จากพัฒนาการและเหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อสิทธิโอกาสของคนพิการในสังคมไทย ข้างต้นจะเห็นได้ว่า คนพิการในสังคมไทย เริ่มได้รับสิทธิโอกาสทางกฎหมายอย่างค่อยเป็นค่อยไป เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน หากในความเป็นจริงแล้ว ไม่น่าว่าคนพิการจะได้รับสิทธิโอกาสอย่างเต็มที่ และมีข้อกฎหมายครอบคลุมการได้รับสิทธิโอกาสของคนพิการให้ได้รับสิทธิโอกาสและพ้นจาก ความแปลกแยก และการถูกจำกัดสิทธิได้ทั้งหมด ซึ่งจะเห็นได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนพิการที่ ผู้วิจัยได้นำมากล่าวไว้ในหัวข้อต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ

สุรพล ประทานวณิช, ศักดิ์ศรี บริบาลบรรพตเขตต์ และภาวนา พัฒนศรี (2541, หน้า 89 – 92) ได้ศึกษาชีวิตการทำงานของลูกจ้างพิการในประเทศไทย เพื่อศึกษาการจ้างงานในส่วน ของ สถานประกอบการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 และเพื่อศึกษาการ ดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของลูกจ้างพิการที่ได้รับการจ้างงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟู สมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 โดยจำกัดเฉพาะการจ้างงานในสถานประกอบการที่มีจำนวนการ จ้างงานตั้งแต่ 200 คนขึ้นไป ซึ่งสนใจจ้างงานคนพิการตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติฟื้นฟู สมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 พบว่าการจ้างงานในปัจจุบัน สถานประกอบการที่มีลูกจ้าง 200 คน ขึ้นไป จะต้องมีการจ้างงานคนพิการไม่เกินร้อยละ 20 ของลูกจ้างทั้งหมด โดยมีการจ้างงานเฉลี่ย ระหว่าง 1.98 – 2.52 คนต่อแห่ง คิดเป็นลูกจ้างพิการประมาณ 2,300 คน โดยอุตสาหกรรมการผลิต เป็นตลาดแรงงานของคนพิการที่ใหญ่ที่สุด แต่คิดเป็นสัดส่วนแล้ว บริการสังคม บริการชุมชนและ

บริการส่วนบุคคลมีการจ้างงานคนพิการมากที่สุด รองลงมาคืออุตสาหกรรมการเงิน ประกันภัยและ อสังหาริมทรัพย์ การจ้างงานในอนาคตนั้น แม้สถานประกอบการถึงร้อยละ 26 มีแนวโน้มจะเลิก จ้างคนพิการ ขณะเดียวกันก็มีสถานประกอบการประมาณร้อยละ 36 แจ้งว่าจะจ้างงานคนพิการ โดย มีแนวโน้มว่าอาชีพช่างเทคนิคและวิชาชีพน่าจะเพิ่มขึ้นจากปัจจุบัน ซึ่งเรียงลำดับคุณลักษณะ ความพิการที่เป็นที่ต้องการเรียงจากมากไปน้อย คือ ผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ทางทรงตัว และ ทางการมองเห็น ส่วนผู้พิการทางสติปัญญานั้นไม่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน มีความสามารถในการทำงานจากการประเมินของหัวหน้างานใกล้เคียงกับคนปกติร้อยละ 50 ถึงร้อยละ 100 ผู้พิการ ทางการเห็นมีการพัฒนาไปสู่ตำแหน่งงานอื่นได้น้อยกว่าผู้พิการทางการเคลื่อนไหว และผู้พิการ ทางการได้ยิน ลูกจ้างพิการในกลุ่มตัวอย่างใช้อุปกรณ์การทำงานเช่นเดียวกับคนปกติ มีเพียง 3 ตัวอย่างที่ดัดแปลงอุปกรณ์ที่ใช้ให้เหมาะสม และอีก 3 ตำแหน่งที่จัดซื้ออุปกรณ์เครื่องมือเฉพาะ ลูกจ้างพิการส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 30.67 ปี เป็นเพศชายจบการศึกษาในระดับ ปวช. หรือต่ำกว่านั้น ซึ่งมีระดับการศึกษาสูงกว่ากำลังแรงงานในประเทศและมีความพิการมาก่อนที่จะเข้าทำงาน มี ลูกจ้างเพียงร้อยละ 25 เท่านั้นที่พิการภายหลังจากอุบัติเหตุการทำงาน การจ้างงานจึงเป็นการจ้าง งานลูกจ้างใหม่ มิใช่การจ้างลูกจ้างเดิมที่พิการภายหลังเข้าทำงาน ลูกจ้างพิการร้อยละ 24 มีบ้านเป็น ของตนเอง ที่เหลือพักอาศัยอยู่กับญาติ ที่พักของที่ทำงาน และเช่าที่พักอาศัยเอง แม้ว่าลูกจ้างพิการ จะมีการออมที่ค่อนข้างสูง แต่สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญก็ยังเป็นปัญหาหนี้สินปัญหาการกระจายรายได้ ของลูกจ้างพิการ

ในการทำงานนั้นลูกจ้างพิการร้อยละ 22 คิดว่าตนเองทำงานได้ไม่ดีเท่ากับคนปกติ ร้อย ละ 70 คิดว่าตนเองทำงานได้ดีเทียบเท่ากับคนปกติ ร้อยละ 85 คิดว่าตนเองสามารถพัฒนา ความสามารถของตนเองให้เข้ากับงานได้ กลุ่มลูกจ้างพิการที่สมรสแล้วมีอัตราการออมที่สูงกว่า กลุ่มลูกจ้างพิการ โสด และเป็นหนี้้น้อยกว่ากลุ่มลูกจ้างพิการ โสด แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้พิการ ทางการมองเห็นจะมีรายได้สูงกว่ากลุ่มลูกจ้างพิการอื่น ๆ แต่ก็ด้วยอายุการทำงานที่มาก และกลุ่มผู้ พิการทางการมองเห็นยังคงประสบปัญหาการพัฒนาความสามารถทางการทำงานเมื่อเทียบกับผู้ พิการทางการเคลื่อนไหวและผู้พิการทางการได้ยิน

วรรัตน์ ยงเจริญ (2546) ได้ศึกษาการเปิดรับข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับสิทธิคนพิการ ของคนพิการจังหวัดชลบุรี โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิคน พิการ และเพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับสิทธิคนพิการของคนพิการในจังหวัดชลบุรี โดยใช้ประชากรใน การศึกษา ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 โรงเรียนโสตศึกษาและโรงเรียน

อาชีวะพระมหาไถ่ จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ผู้พิการในจังหวัด ชลบุรีที่มีอายุตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไป กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนโสตศึกษาและ โรงเรียนอาชีวะพระ

มหาไถ่ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ด้านการได้ยิน หรือสื่อความหมายและทางกายหรือการเคลื่อนไหว ตัวแปรในการศึกษาได้แก่ ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เรื่อง เพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน ประเภทความบกพร่องทางร่างกาย ตัวแปรตาม ได้แก่ การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิคนพิการ ความรู้เกี่ยวกับสิทธิคนพิการ พบว่านักเรียน โรงเรียน โสคศึกษาและโรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ จำนวน 150 คน มีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิคนพิการจากครู สมาชิกในครอบครัวในระดับปานกลาง ส่วนการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิคนพิการทางสื่อโทรทัศน์ วิทยุ แผ่นพับ วารสาร เพื่อนและคนรู้จักอยู่ในระดับน้อย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิคนพิการในระดับมาก โดยส่วนใหญ่ทราบว่า คนพิการที่จดทะเบียนคนพิการ จะได้รับสิทธิด้านบริการทางการแพทย์ บริการทางการศึกษา บริการทางอาชีพและบริการทางสังคม รองลงมาคือ ทราบว่าพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการได้บัญญัติขึ้นใน พ.ศ. 2534 และทราบว่าผู้พิการที่ยากจน ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ สามารถขอเบี้ยยังชีพได้เดือนละ 500 บาท โดยประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในระดับต่ำคือ ผู้พิการสามารถใช้สิทธิหรือบริการอื่น ๆ ได้ทันทีหลังจากจดทะเบียนคนพิการแล้ว

เจน จูประเสริฐ (2546, หน้า 114 – 118) ได้ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพของคนพิการในภาครัฐ เพื่อศึกษาวิจัยถึงปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพของคนพิการ เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมา แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของคนพิการ หลักเกณฑ์ในการแบ่งแยกประเภทของคนพิการ รวมถึงลักษณะการประกอบอาชีพของคนพิการแต่ละประเภทว่ามีข้อจำกัดหรือไม่อย่างไร มาตรฐานกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของบุคคลผู้พิการ เพื่อรับบุคคลเข้าทำงานในส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ มาตรการทางกฎหมายในต่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองการประกอบอาชีพของคนพิการ รวมทั้งข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมาย ระเบียบหรือข้อบังคับที่มีเนื้อหาสาระเป็นการจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพของคนพิการ และแนวทางที่เหมาะสมเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในการประกอบอาชีพของคนพิการว่าสมควรจะดำเนินการอย่างไร เพื่อจัดหรือลดข้อจำกัดทางกฎหมายหรือแนวทางในการปฏิบัติของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิในการได้รับโอกาสในการเข้าทำงานอย่างเสมอภาคกับบุคคลอื่นในสังคม โดยกำหนดขอบเขตทางกฎหมายเกี่ยวกับระเบียบ คำสั่งหรือข้อบังคับ ที่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือโอกาสของคนพิการในการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดคุณสมบัติในการรับเข้าทำงาน การแต่งตั้งให้เป็นข้าราชการหรือการขึ้นทะเบียนให้รับใบอนุญาตในการประกอบวิชาชีพประเภทต่าง ๆ

ผลการศึกษาพบว่า การคุ้มครองสิทธิของคนพิการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในประเทศไทยเริ่มขึ้นอย่างจริงจังเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

พ.ศ. 2534 ที่มุ่งส่งเสริมให้คนพิการได้มีโอกาสในการทำงาน การจัดหางานให้คนพิการยังคงเป็นภาระหนัก เนื่องจากงานบางประเภทที่คนพิการทำได้ มีกฎหมายและระเบียบข้อบังคับจำนวนมากจำกัดสิทธิในการมีงานทำของคนพิการ เช่น บทบัญญัติทางกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับที่เกี่ยวกับการรับบุคคลเข้าทำงานในส่วนราชการต่าง ๆ รัฐวิสาหกิจและองค์กรอิสระอื่นๆ ซึ่งมีลักษณะการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอย่างชัดเจนในส่วนของคุณพินิจในการรับคนพิการเข้าทำงาน ในบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้บังคับในส่วนราชการ องค์กรอิสระและองค์กรการควบคุมวิชาชีพพบว่าการจำกัดสิทธิปรากฏอยู่ในบทบัญญัติของกฎหมายในหลายหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด ประกาศคณะปฏิวัติ พระราชกฤษฎีกาและระเบียบข้อบังคับอื่นๆ จากปัญหาการจำกัดสิทธิในการมีงานทำของคนพิการ และปัญหาเจตคติในทางลบของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการตีความกฎหมายในการจำกัดสิทธิของคนพิการ ในกฎหมายระหว่างประเทศนั้นระบุว่าคนพิการมีสิทธิได้รับการจ้างงานอย่างเสรี มีเสรีภาพในการประกอบอาชีพได้ทุกอาชีพ แต่ผลบังคับใช้ของกฎหมายระหว่างประเทศแต่ละฉบับจะให้ผลแตกต่างกัน คำบังคับทางกฎหมายเป็นเพียงข้อเสนอแนะ ไม่ใช่สนธิสัญญา รัฐสมาชิกจะปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น มีการระบุสิทธิของคนพิการได้อย่างสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง การจำกัดสิทธิการมีงานทำของคนพิการย่อมขัดต่อกฎหมาย บทบัญญัติใดมีข้อความขัดกับรัฐธรรมนูญย่อมถือเป็นโมฆะ

จอมขวัญ ขวัญยืน และจุฑามาศ ชาญเจริญลาภ (2546, หน้า 31 – 35) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความลำบากในโลกมืด: วิธีชีวิตของผู้พิการทางสายตาที่ประกอบอาชีพพวงพิศและขอทาน เพื่อศึกษาสภาพชีวิต มุมมอง ทักษะคติ ความเป็นตัวตนของคนตาบอดที่เข้ามาประกอบอาชีพขอทานและพวงพิศตาบอด และศึกษาถึงสวัสดิการที่คนกลุ่มนี้สามารถเข้าถึงได้และสาเหตุที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการบางอย่างได้ และเพื่อศึกษาถึงรูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้กับคนกลุ่มนี้ โดยศึกษาภูมิหลังของชีวิต จุดหักเห และเส้นทางการเข้าสู่อาชีพขอทานและพวงพิศ โดยมุ่งเน้นไปที่โอกาส และทางเลือกในด้านสวัสดิการและบริการสังคมที่มีให้กับคนกลุ่มนี้ รวมทั้งสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนกลุ่มนี้ไม่สามารถเข้าถึงได้

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นคนตาบอดที่มีได้มีความพิการมาแต่กำเนิดจำนวน 5 กรณีศึกษาทั้งชายและหญิง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นภาพสะท้อนของตัวคนพิการจากกลุ่มประชากร คนใกล้ชิด รวมถึงผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในด้านการให้สวัสดิการสังคมแก่คนกลุ่มนี้ด้วย พบว่าคนตาบอดที่มีอาชีพพวงพิศพยายามพึ่งพาตนเองอย่างเข้มข้นที่สุด เพราะกว่าที่คนกลุ่มนี้จะมาขึ้นอยู่กับจุดที่คนทั่วไปมองว่าไร้ค่า นั้น ทุกคนล้วนผ่านการดิ้นรนอย่างหนัก และพยายามทำอาชีพอื่น ๆ มาก่อนทั้งสิ้น ไม่มีใครที่เมื่อตาพิการแล้วจะตัดสินใจมาทำอาชีพนี้เลย การประกอบอาชีพที่

คนทั่วไปเห็นว่าไร้ค่า เป็นขยะสังคมก็เพื่อเหตุผลเดียวคือความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ขอรานหลายคนเป็นกำลังหลัก ดูแลปากท้องของทุกคนในบ้าน ผู้วิจัยไม่พบคำว่า “จีเกียจ” ในคนกลุ่มนี้ เพราะนั่นหมายถึงการอดอยากของคนที่ยอดอยู่ที่บ้าน การเข้าสู่อาชีพพนกจึงอยู่ในภาวะจำยอมจากความมิดมนของความพิการและความมิดมนของชีวิต ซึ่งผู้ศึกษาได้เสนอแนวคิดว่าการให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับผู้ประกอบอาชีพพนก ทั้งที่พิการและไม่พิการว่าการจะเข้ามาสู่อาชีพพนกนั้นมิใช่เรื่องง่ายอย่างที่หลายคนเข้าใจ เพราะกลุ่มคนเหล่านั้นต้องต่อสู้กับการถูกตราหน้าว่าไร้เกียรติไร้ศักดิ์ศรี ต่อสู้กับความอับอายของทั้งตนเองและครอบครัว ซึ่งเป็นความทุกข์อย่างมาก ซึ่งยังไม่รวมถึงความหวาดกลัวว่าเจ้าหน้าที่รัฐจะจับไป เพราะนั่นหมายถึงการไม่มีคนดูแลครอบครัว ตลอดจนส่งเสริมให้คนในสังคมและคนตาบอดเองยอมรับศักยภาพในการประกอบอาชีพด้านอื่น ๆ ของคนตาบอดว่าคนตาบอดสามารถประกอบอาชีพได้หลากหลายตามศักยภาพ ความสามารถ มิใช่แต่เพียงภาพที่สังคมวาดให้คือ ขายล้อเต๋อ ขอราน หมอนวด และพนักงานรับโทรศัพท์ เท่านั้น ซึ่งต้องอาศัยการได้รับโอกาสทางการศึกษา ทางเลือกในการฝึกอบรมที่เอื้ออำนวยต่อสภาพร่างกายด้วยการสนับสนุนจากหลาย ๆ ฝ่ายทั้งจากภาครัฐและเอกชน นอกจากนั้นความต้องการของผู้ประกอบอาชีพพนกที่มีได้ตบอดมาแต่กำเนิดก็คือ การให้คำปรึกษาจากโรงพยาบาลเมื่อเข้าสู่โลกมืดซึ่งไม่มีการให้คำปรึกษาเรื่องนี้ในโรงพยาบาล ผู้ประกอบอาชีพพนกต้องต่อสู้ดิ้นรนด้วยตัวเอง โดยผู้ประกอบอาชีพพนกปฏิเสธว่า พวกเขามิได้มาขอรานเลข ๆ แต่ใช้ความสามารถทางดนตรีเป็นทุนแลกมา คนฟังชอบก็ให้เงิน ไม่ชอบก็ไม่ให้ บางครั้งเล่นดนตรีไม่ไหวก็ต้องยอมนอนขอราน เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว แม้ต้องแลกด้วยความทุกข์ของตนเอง ความทุกข์ของคนในครอบครัวที่ถูกเหยียดหยามจากสังคม แต่พวกเขาก็ยืนยันที่จะหันหลังให้ความช่วยเหลือของรัฐ ด้วยการพึ่งตนเองอย่างถึงที่สุด

ธีรนนท์ ขาวเผือก (2546, หน้า 105-107) ได้ศึกษาการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ศึกษากรณีคนพิการ เพื่อศึกษาถึงแนวคิดในเรื่องสิทธิของการไม่ถูกเลือกปฏิบัติของคนพิการ ที่จะได้รับความรับรองคุ้มครองตามกฎหมายต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในการไม่ถูกเลือกปฏิบัติของคนพิการในประเทศไทย ศึกษาถึงปัญหาของคนพิการในประเทศไทยที่ไม่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายและถูกเลือกปฏิบัติโดยหาแนวทางแก้ไขให้มีกฎหมายรับรองและคุ้มครองสิทธิของคนพิการในประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนพิการและเปิดโอกาสให้คนพิการได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการของสังคมและการเมืองไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบและไม่ถูกเลือกปฏิบัติ โดยศึกษาเฉพาะการถูกเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในประเทศไทย ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศสิงคโปร์

ผลการศึกษาพบว่า แม้นโยบายของสภาสังคมสงเคราะห์จะมุ่งพัฒนาคนพิการให้ช่วยเหลือตัวเองได้ในสังคม การมอบโอกาสให้คนพิการเป็นการช่วยเหลือคนพิการที่ยั่งยืนมากกว่าการสงเคราะห์ แต่การดำเนินงานของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยนั้นต้องได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณของรัฐ ซึ่งงบประมาณที่ได้รับต้องนำมาใช้ในหลายๆด้าน ไม่อาจนำมาใช้เฉพาะคนพิการได้ ทำให้งบประมาณในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการต้องกระจายออกไป และไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างเต็มที่ เงินจากกองทุนประกันสังคมก็ไม่สามารถนำมาใช้ในการนี้ได้ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของกองทุนมิได้ระบุถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ นอกจากนั้นยังมีกฎหมายระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ที่กีดกัน จำกัดสิทธิและเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในสังคมไทย ทำให้คนพิการไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ แม้มาตรา 30 จะระบุถึงการไม่เลือกปฏิบัติต่อคนพิการ แต่ก็ยังไม่มีกฎหมายลูกออกมารองรับบทบัญญัติดังกล่าว นอกจากพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นกฎหมายออกมาสงเคราะห์คนพิการที่ขาดสภาพการบังคับใช้ทางกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ การให้การศึกษา การทำงาน การเดินทางซึ่งยังคงเป็นปัญหาอยู่ ทั้งที่กฎหมายได้กำหนดให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือคนพิการ แต่ก็ปรากฏว่าคนของรัฐเองที่ละเลยไม่ยอมปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย ทั้งๆที่ทราบว่าปัญหาของคนพิการมีอะไรบ้าง เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวขาดบทลงโทษหากไม่มีการปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว จึงทำให้พระราชบัญญัติและรัฐธรรมนูญ ยังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของคนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง การกระทำละเมิดสิทธิของคนพิการจึงยังมีอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศ คือ กฎหมายของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ พบว่ากฎหมายของทั้งสองประเทศได้มีการบัญญัติกฎหมายห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการไว้เป็นกฎหมายเฉพาะ โดยในประเทอังกฤษมีกฎหมายที่ชื่อว่า Disability Discrimination Act 1995 สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีชื่อว่า The American with Disability Act 1990 โดยกฎหมายทั้งสองประเทศได้บัญญัติหลักการโดยส่วนใหญ่ว่าห้ามเลือกปฏิบัติต่อบุคคลพิการ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการเดินทาง การศึกษา การทำงาน และเรื่องส่วนตัวอื่น ๆ ในขณะที่ประเทศไทยนั้นยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายห้ามเลือกปฏิบัติสำหรับคนพิการเอาไว้ แต่มีความพยายามที่จะร่างกฎหมายห้ามเลือกปฏิบัติโดยอาศัยความตามมาตรา 30 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

สมัย สิริทองถาวร อุบล หนูธรรม เสาวลักษณ์ ดังการ์พันธ์ (2547 หน้า 50) ได้ศึกษาเรื่องความสุขและความเข้มแข็งของคนพิการในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสุขและความเข้มแข็งของคนพิการ โดยมุ่งศึกษาความสุขและความเข้มแข็งของคนพิการที่เข้ารับการจดทะเบียนคนพิการ ณ สำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการจังหวัดเชียงใหม่ จนกระทั่งถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 พบว่าคนพิการมีความสุขน้อยกว่าคนทั่วไปร้อยละ 65.5 ซึ่งเพศชาย

มีคะแนนเฉลี่ยความสุขมากกว่าเพศหญิง ความพิการหนึ่งลักษณะมีความสุขมากกว่าความพิการซ้ำซ้อน คนพิการรู้สึกว่าคุณค่าชีวิตมีความสุข ร้อยละ 62.4 ไม่มีความรู้สึกภูมิใจในตนเองร้อยละ 40.9 ไม่รู้สึกประสบความสำเร็จและมีความก้าวหน้าในชีวิต ร้อยละ 39.7 คนพิการมีอารมณ์ซึมเศร้ารุนแรงร้อยละ 2.3 และน่าจะมีภาวะซึมเศร้าเริ่มต้นร้อยละ 30.8 ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีระดับความซึมเศร้าอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน ความพิการหนึ่งลักษณะมีความสุขน้อยกว่าความพิการซ้ำซ้อน โดยความซึมเศร้าที่คนพิการให้คำตอบสูงสุดได้แก่ การเบียดเบียนร้อยละ 49.1 หนี้อย่าง ร้อยละ 47.7 คนอื่นทักว่าเครียดหรือหมองคล้ำร้อยละ 42.1 อยากตายร้อยละ 3.8 และเคยพยายามฆ่าตัวตายร้อยละ 2.5

สมล เจนอักษรกุล (2547, หน้า 211-216) ได้ศึกษาบทบาทของกลุ่มคนพิการและครอบครัวในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในชุมชน เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของครอบครัวในการดูแล และพัฒนาคนพิการในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ และศึกษาบทบาทของกลุ่มคนพิการและครอบครัวในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในชุมชน โดยเลือกพื้นที่ในชุมชนบ้านแพะโรงสูบ ตำบลเค่งชัย อำเภอกะเปอร์ จังหวัดแพร่ เนื่องจากพื้นที่นี้มีคนพิการจำนวนมากและคนพิการมีการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจน พบว่าปัญหาและความต้องการของครอบครัวในการดูแลและพัฒนาคนพิการในแต่ละครอบครัวมีความแตกต่างกันตามสถานภาพของครอบครัว อาชีพของพ่อแม่ผู้ปกครอง ระดับการศึกษาของพ่อแม่ และฐานะทางการเงิน คนพิการทางหู ทางสายตา ทางด้านร่างกายและการเคลื่อนไหวและทางด้านสมอง มีปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกัน บางครอบครัวมีปัญหาและความต้องการหลายเรื่อง บางครอบครัวมีปัญหาและความต้องการเฉพาะเรื่องเท่านั้น บทบาทของกลุ่มคนพิการและครอบครัวในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในชุมชน กลุ่มคนพิการที่สมาชิกคุ้นเคยกันมีความช่วยเหลือกันในด้านการศึกษา เช่น สอนอ่านหนังสือ สอนนับเลขให้กับคนพิการที่อยู่ในวัยเรียน และแนะนำให้คนพิการในวัยเรียนได้เข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนการศึกษาพิเศษแพร่ สมาชิกที่มีความพิการทางหูสอนภาษามือให้กับคนพิการทางหูเหมือนกัน ด้านการรักษาพยาบาล ส่วนใหญ่คนพิการต้องการการรักษาและฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องและทางกลุ่มได้ช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือในการทำกายภาพบำบัดให้กับคนพิการในด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว และสอนการทำกายภาพบำบัดให้กับพ่อแม่และผู้ปกครอง ให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพ สอนอาชีพให้กับคนพิการ เป็นต้น

พิทักษ์ ทองสุข (2548 หน้า 79 – 80) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้พิการไทยที่สูญเสียแขนและหรือขา เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้พิการไทยที่สูญเสียแขนและหรือขา โดยศึกษาความสามารถในการทำนาขะหว่างเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม ระดับการศึกษา ระดับการสูญเสียสมรรถภาพของร่างกายและ

ระยะเวลาที่สูญเสียแขนและหรือขาจนถึงปัจจุบัน ต่อคุณภาพชีวิตของผู้ที่สูญเสียแขนและหรือขา ที่มารับบริการที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงาน ต.บางขุน จังหวัดปทุมธานี ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงานประจำภาคตะวันออก จังหวัดระยอง โรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ พัทยา จังหวัดชลบุรี ศูนย์บริการสวัสดิการทางสังคมเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ จ.ลพบุรี ศูนย์ศิรินครเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ จังหวัดนนทบุรี และองค์การทหารผ่านศึก กรุงเทพฯ โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน ถึง 31 สิงหาคม พ.ศ. 2547

ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้สูญเสียแขนและหรือขาที่ทำการศึกษาคือ ผู้ที่สูญเสียแขนและหรือขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 187 ราย เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 31.8 ปี ช่วงอายุระหว่าง 21 ถึง 25 ปีมากที่สุด ระยะเวลาที่สูญเสียแขนและหรือขาอยู่ในช่วงระหว่าง 6 ถึง 12 เดือน ระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษามากที่สุด มีสถานภาพโสดและสมรสแล้วมากที่สุดทั้งก่อนและภายหลังการสูญเสียแขนและหรือขา ส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้าง โรงงาน รายได้ส่วนใหญ่น้อยกว่า 1,000 บาทต่อเดือน ความเพียงพอของรายได้พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอ ลักษณะการอยู่อาศัย ผู้ที่สูญเสียแขนและหรือขาส่วนมากมีลักษณะครอบครัวเดี่ยว และส่วนมากพักอาศัยที่บ้านในเส้นหรือขาเทียม ผู้ที่สูญเสียแขนและหรือขา ส่วนใหญ่ มีระดับการสูญเสียสมรรถภาพของร่างกายคิดเป็นร้อยละ 51.3 การสนับสนุนทางสังคม ผู้ที่สูญเสียแขนและหรือขา ได้รับการสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับดี มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี การสนับสนุนทางสังคม ระดับการศึกษาและระยะเวลาการสูญเสียแขนขา เป็นปัจจัยที่สามารถร่วมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ที่สูญเสียแขนและหรือขา

จัดพันธ์ ชุมมนุสนธิ์ (2551, หน้า 199-208) ได้ศึกษาการเสริมสร้างพลังอำนาจของคนพิการ กรณีศึกษา ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการจังหวัดนครปฐม เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตอิสระของคนพิการในศูนย์การดำรงชีวิตอิสระจังหวัดนครปฐม ศึกษากระบวนการและเงื่อนไขในการเสริมสร้างพลังอำนาจของคนพิการในศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการจังหวัดนครปฐมที่มีต่อกลุ่มคนพิการและชุมชน โดยเก็บข้อมูลในศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการนำร่อง 3 ศูนย์ในพื้นที่ 3 จังหวัดคือ ชลบุรี นนทบุรี และนครปฐม โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อหาข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอในสองประเด็นคือ วิธีการดำรงชีวิตของคนพิการ กระบวนการและเงื่อนไขในการเสริมสร้างพลังอำนาจของคนพิการ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4 กลุ่มประกอบด้วยแกนนำคนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว กลุ่มคนพิการอื่นและชุมชนของคนพิการ ผู้ช่วยเหลือส่วนตัวของคนพิการ และผู้นำท้องถิ่น วิธีการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการก่อนเข้ารับการอบรมและบริการจากศูนย์นั้น ผู้พิการมักจะถูกละเลยว่าไม่มีความสามารถ ได้รับความกดดันจากครอบครัว คนรอบข้างและเจตคติของคนในสังคม ความกดดันจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย

ต่อคนพิการ และไม่ตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนที่พึงมีต่อคนพิการ ไม่ได้รับการศึกษา ไม่มีอาชีพ และไร้สิทธิขั้นพื้นฐาน ส่งผลให้คนพิการส่วนใหญ่เกิดความพิการ ท้อแท้ สิ้นหวัง และหมดกำลังใจ ในการดำรงชีวิตต่อไป ความเป็นอิสระในการใช้ชีวิตของคนพิการจางหายไป ทำให้รู้สึกว่ ตนเองไม่มีคุณค่า ไม่สามารถที่จะกำหนดชีวิตของตนเองในการที่จะเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ได้ สังคมไม่ ยอมรับความพิการ ปิดกั้นโอกาสทางสังคมของคนพิการ คนพิการอยู่ในครอบครัวส่วนใหญ่จะรู้สึก ไม่เป็นอิสระ ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ไม่กล้าที่จะตัดสินใจ หรือทำอะไรที่นอกเหนือจากความ คิดเห็นของคนในครอบครัว มีความกลัวว่าจะสร้างความลำบากให้กับครอบครัว ด้วยความรัก ความห่วงใย ความน่าสงสาร จึงทำให้ครอบครัวของคนพิการส่วนใหญ่มองสมาชิกคนพิการใน ครอบครัวของตน เปรียบเสมือนเด็กที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ช่วยทำกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมทุก อย่างและตัดสินใจเลือกใช้ชีวิตแทนทั้งหมด ส่งผลให้ทัศนคติในการใช้ชีวิตของคนพิการลดน้อยลง จนไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นใจ คนพิการโดยทั่วไปที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ในสังคม จะเป็นคนพิการที่ไม่มีความพิการรุนแรง ไม่มีอุปสรรคด้านการเดินทางและการทำกิจวัตร ประจำวันมากนัก มีการควบคุมอารมณ์ที่จะทำงานร่วมกับคนอื่นได้โดยไม่ต้องรับการฝึกทักษะ เฉพาะ ขณะที่คนพิการรุนแรงส่วนใหญ่จะไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องมีผู้ช่วย เหลือในการทำกิจวัตรประจำวัน พื้นฐาน ไม่สามารถเดินทางได้เป็นระยะเวลานาน หรือในสภาพ อากาศที่ร้อนส่งผลกระทบต่อการทำงานของร่างกายเป็นอย่างมาก แต่หลังจากเข้ารับการอบรมและ บริการจากศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการแล้ว

คนพิการสามารถกำหนดแนวทางการดำรงชีวิตของตนเองได้อย่างสมศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ โดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับความพิการว่าจะรุนแรงเพียงใด อาศัยบริการความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น กรณีคนพิการรุนแรงจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น กรณีคนพิการรุนแรงจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือส่วนตัว การ ดำเนินโครงการนำร่อง แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการให้บริการตามแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระที่ สามารถเสริมพลัง สร้างความเชื่อมั่นให้แก่คนพิการระดับรุนแรง จนสามารถจัดการเลือกและ ตัดสินใจในการดำเนินชีวิตของตนเอง คนพิการระดับรุนแรงสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเกิดการ ตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง มีความหวังในชีวิต ครอบครัวคนพิการได้รับความเข้าใจในการปฏิบัติตัว และอยู่ร่วมกับคนพิการในครอบครัวได้ดีขึ้น ทั้งด้านกายภาพและจิตใจ เกิดผลดีกับคนในครอบครัว ด้วยการเห็นความสามารถและศักยภาพที่คนพิการมีอยู่อย่างเปี่ยมล้น หลายครอบครัวเรียนรู้ที่จะ จัดหาอุปกรณ์หรือปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เหมาะสม ชุมชนของคนพิการและ สังคมให้การยอมรับ ช่วยเหลือสนับสนุนงานการดำรงชีวิตอิสระให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น สำหรับ กระบวนการและเงื่อนไขในการเสริมสร้างพลังอำนาจของคนพิการได้แก่ การตระหนักในคุณค่า

ของตน แก่นำของคณพิการสามารถเลือกและตัดสินใจในการดำเนินชีวิตของตนเอง มีความหวัง มีความฝัน และมีเป้าหมายของชีวิต รู้จักความพิการของตนเองและยอมรับสภาพความพิการ และช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันได้

ความเข้มแข็งขององค์กร ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคณพิการจังหวัดนครปฐม เป็นศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคณพิการแห่งแรกในประเทศไทย มีความพร้อมในด้านบุคลากร และมีองค์กรคณพิการที่เข้มแข็งรองรับการทำงาน มีกลุ่มแกนนำคณพิการที่มุ่งเน้นการพิทักษ์สิทธิและการสร้างเครือข่ายคณพิการให้เกิดขึ้นตามท้องถิ่นต่าง ๆ เกิดความร่วมมือร่วมใจของคณะทำงาน แก่นำคณพิการมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งให้กับคณพิการในชุมชน ประสพการณ์อันยากลำบากของแกนนำและคนที่มีประสบการณ์คล้าย ๆ กัน ทำให้มีความไว้วางใจและเข้าใจซึ่งกันและกัน กลุ่มแกนนำคณพิการมีการบริหารจัดการศูนย์อย่างเป็นระบบ

ไม่ว่าจะเป็น จัดคอร์สอบรม การทำจดหมายข่าว ทำเว็บไซต์ เพื่อให้คณพิการสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งเขียน โครงการแบบรายปีให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคณพิการ เพื่อเป็นการระดมทุนสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานเครือข่ายที่เรียกว่า สภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคณพิการในประเทศไทย นโยบายของรัฐ คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคณพิการ พ.ศ. 2550 สวัสดิการและสิ่งอำนวยความสะดวก การมีส่วนร่วมขององค์กรภายนอก ความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่นกับรัฐบาลไทย และแกนนำกลุ่มคณพิการใน 3 จังหวัด ทั้ง ชลบุรี นนทบุรี และนครปฐม การยอมรับและเห็นคุณค่าของคณพิการของคนในสังคมว่าไม่ใช่เรื่องแปลกที่คณพิการจะไปไหนมาไหนเหมือนคนทั่วไป สนับสนุนให้เกิดคุณค่าของความเปี่ยมมนุษย์ที่มีความเท่าเทียมกัน และเปิดโอกาสที่หลากหลายให้คณพิการอย่างเท่าเทียมกับคนทั่วไป

สำหรับกระบวนการในการเสริมสร้างพลังอำนาจของคณพิการนั้น ได้มีการให้บริการด้านข้อมูลข่าวสาร บริการการฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระ บริการให้คำปรึกษาฉันทน์เพื่อน ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างพลังอำนาจของคณพิการ บริการพิทักษ์สิทธิ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิของคณพิการโดยตรง บริการผู้ช่วยเหลือส่วนตัวคณพิการรุนแรง และบริการจัดกลุ่มสนับสนุนคณพิการในชุมชน

วิราภรณ์ ชัดดี (2552, หน้า 54-57) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของคณพิการ ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาระดับการพึ่งตนเองของคณพิการ อำเภอป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมของคณพิการ มีผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของคณพิการ ตำบลป่าแดดอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่คณพิการที่สามารถตัดสินใจและประเมินสภาพต่าง ๆ ด้วยตนเองตามการรับรู้ ที่ไม่มีปัญหาในการสื่อสาร ที่ขึ้น

ทะเบียนกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเชียงใหม่ อายุระหว่าง 15 ถึง 65 ปี และมีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลป่าแดด อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 101 ราย รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมดพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41 ถึง 50 ปี ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาประถมศึกษาตอนต้น มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ส่วนใหญ่อาศัยอยู่บ้านของญาติ มีความพิการทางกายมากที่สุด โดยสาเหตุของความพิการมาจากอุบัติเหตุมากที่สุดส่วนใหญ่มีระยะความพิการ 6-10 ปี ในด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัวอยู่ในระดับมากในลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ความสัมพันธ์ของคนพิการกับสมาชิกในครอบครัว สำหรับปัจจัยในด้านการสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ในลักษณะด้านอารมณ์มากที่สุด รองลงมาคือในด้านข้อมูลข่าวสารและด้านทรัพยากร ระดับการพึ่งตนเองของคนพิการอยู่ในระดับปานกลางด้านจิตใจอยู่ในระดับมาก ด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับน้อย ด้านสังคมอยู่ในระดับมาก ด้านการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของคนพิการพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์ต่อการพึ่งตนเองของคนพิการ ปัจจัยด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว มีความสัมพันธ์ต่อการพึ่งตนเองของคนพิการ ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ต่อการพึ่งตนเองของคนพิการ

รุ่งนภา สืบจากคล้าย (2553, หน้า 38 – 41) ได้ศึกษาการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของคนพิการในอำเภอเมืองเชียงใหม่ เพื่อศึกษาระดับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของคนพิการ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการบรรลุถึงการประังชีพ ความสมดุลระหว่างรายรับและรายจ่าย ความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ความสามารถในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ ความมั่นใจในตนเองทางเศรษฐกิจ และความมีจิตใจในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ และศึกษาปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของคนพิการ ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยเก็บข้อมูลจากคนพิการในอำเภอเมือง เชียงใหม่ ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปและได้จดทะเบียนคนพิการกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ถึง 2542 เท่านั้น

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างของคนพิการที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 61 และเพศหญิง ร้อยละ 39 อายุระหว่าง 41 ถึง 50 ปี มีสถานภาพสมรสร้อยละ 55.30 มีระดับการศึกษาประถมศึกษาร้อยละ 31 ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 90.7 กลุ่มตัวอย่างของคนพิการส่วนใหญ่พิการมาแต่กำเนิด คิดเป็นร้อยละ 62 และพักอาศัยอยู่ที่บ้านของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 33.70 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 6,000 บาทถึง 9,000 บาท ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายสลากกินแบ่งรัฐบาล ร้อยละ 56.70 และไม่ประกอบอาชีพร้อยละ 8.30 ผู้ที่ไม่ประกอบอาชีพส่วนใหญ่มีผู้อุปการะเลี้ยงดูเป็นสามีภรรยา คิดเป็นร้อยละ 36 กลุ่มคนพิการส่วนใหญ่มีหนี้สินคิดเป็นร้อยละ 68

ซึ่งเกิดจากค่าใช้จ่ายประจำวันคิดเป็นร้อยละ 47.10 และส่วนใหญ่ไม่มีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 83.30 มีเงินออมต่ำกว่า 1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 40

ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมและข้อมูลข่าวสารพบว่ากลุ่มตัวอย่างได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์จากเพื่อนบ้านเสมอ ซึ่งชุมชนที่คนพิการอาศัยอยู่มักช่วยกระจายข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้คนพิการได้รับทราบ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับคนพิการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการคนพิการให้คนพิการได้รับทราบ ซึ่งทำให้คนพิการได้รับรู้ข่าวสารจากสื่อที่เพียงพอและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับเพื่อนคนพิการด้วยกัน ด้านวัตถุและสิ่งของพบว่า กลุ่มคนพิการสามารถขอความช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องเงินได้ แต่เพื่อนบ้านมักไม่เสนอตัวให้ความช่วยเหลือเรื่องสิ่งของ เครื่องใช้หากผู้พิการเดือดร้อน ในชุมชนมีกิจกรรมช่วยเหลือผู้พิการ มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการ เช่น ทางลาดชัน ทางเดินเท้า ห้องน้ำ ที่นั่งบนรถประจำทาง องค์กรภาครัฐจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่อคนพิการยังไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง

ส่วนการได้รับเงินจากองค์กรภาครัฐพบว่าคนพิการส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐ ด้านอารมณ์และจิตใจ ส่วนใหญ่เพื่อนบ้านหรือชุมชนใกล้เคียงมาเยี่ยมเยียนให้กำลังใจคนพิการ เมื่อคนพิการมีความทุกข์ คนพิการมีเพื่อนที่ยังรักและห่วงใย เมื่อกลุ่มคนพิการมีปัญหา มักมีเพื่อนร่วมงานให้คำแนะนำปรึกษาช่วยหาทางออกให้ การได้รับกำลังใจและคำปรึกษาจากองค์กรภาครัฐ พบว่ากลุ่มตัวอย่างไม่ได้รับความรักความห่วงใยจากภาครัฐ กลุ่มตัวอย่างมองว่าสังคมไม่มีความห่วงใยและเข้าใจปัญหาของคนพิการ เพื่อนของคนพิการส่วนใหญ่ยอมรับและเห็นคุณค่าแต่ มักจะไม่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ใดในกลุ่มชมรม ไม่เคยได้รับการชมเชยจากการทำงานเพื่อส่วนรวม อีกทั้งคนในชุมชนยังมองว่า คนพิการไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในสังคม ด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมพบว่า กลุ่มคนพิการมักจะถูกเชิญไปร่วมกิจกรรมของชุมชนเสมอ แต่คนในชุมชนก็มักจะแสดงท่าทีไม่เต็มใจให้คนพิการเข้าร่วมกลุ่มทำกิจกรรมด้วยกัน และไม่ไปมาหาสู่กับกลุ่มคนพิการ คนพิการส่วนใหญ่จึงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชมรมคนพิการ

ในด้านการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของคนพิการพบว่า กลุ่มตัวอย่างคนพิการมีรายได้เพียงพอที่จะนำมาซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตแต่ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่บุคคลอื่นได้ มีปัญหาทางการเงิน มีความวิตกกังวลทางฐานะการเงิน คิดว่าตนเองไม่มีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพที่กำลังทำอยู่ แต่ก็ยังมีความพอใจในงานหรืออาชีพที่ทำและคิดว่าคนในสังคมยอมรับในอาชีพของคนพิการ กลุ่มตัวอย่างคนพิการส่วนใหญ่ชอบทำงานกับบุคคลอื่นมากกว่าทำงานคนเดียว มีความพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ ทั้งยังไม่คิดว่าหน้าที่การเลี้ยงดูคนพิการเป็นของรัฐบาล สำหรับปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของคนพิการ กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นว่า กลุ่มคนพิการมีอาชีพ

ค้าขายสลากกินแบ่งรัฐบาลจะไม่ค่อยได้รับความสะดวกในเรื่องสถานที่ สำหรับการประกอบอาชีพ จำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลจากเจ้าของสถานที่ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ บางแห่งถูกเก็บเงินค่าเช่า บางแห่งห้ามนำสลากไปจำหน่าย ขาดแคลนแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ เนื่องจากสถาบันการเงินหลายแห่งยังขาดความเชื่อมั่นในการประกอบอาชีพของคณพิการ จึงให้เงินกู้ที่ต่ำหรืออาจไม่ได้รับเลย สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ยังมีน้อย ทั้งในด้านการคมนาคม อาคารสถานที่ การเดินทางไปทำงาน ห้องน้ำสำหรับคณพิการ ทางขึ้นลงภายในอาคารสถานที่ต่าง ๆ สถานที่ประกอบการหลายแห่งไม่เห็นคุณค่าความสำคัญ และไม่ยอมรับศักยภาพของกลุ่มตัวอย่างคณพิการเท่าที่ควร จึงมักปิดกั้นโอกาสและความสามารถของคณพิการในการรับคณพิการเข้าทำงาน รวมทั้งนายจ้างให้ค่าตอบแทนคณพิการที่น้อยกว่าคนปกติ การไม่เป็นที่ยอมรับของนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน

ในด้านการทำงานของคณพิการ ในการสนับสนุนจากภาครัฐนั้น กลุ่มคณพิการได้เสนอแนะให้ภาครัฐจัดสรรโควตาการจำหน่ายสลาก ให้คณพิการที่ประกอบอาชีพค้าขายสลากกินแบ่งรัฐบาลอย่างเสมอภาค รวมทั้งช่วยเหลือเรื่องสถานที่จำหน่ายสลากตามห้างร้าน สถานที่ประกอบการต่างๆ รองลงมาคือเสนอแนะให้ภาครัฐสนับสนุนด้านเงินทุนในการประกอบอาชีพของคณพิการ นำมาซึ่งการพึ่งตนเองได้อย่างอิสระและยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้สถานประกอบการบริษัท ห้างร้าน รับคณพิการเข้าทำงาน ร่วมกับคนปกติมากขึ้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคณพิการข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า แม้ในทางกฎหมายจะมีพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคณพิการ พ.ศ.2534 ตลอดจนมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ออกมารองรับสิทธิโอกาสของคณพิการ แต่ในความเป็นจริงแล้วคณพิการยังคงถูกจำกัดสิทธิและโอกาส โดยเฉพาะการจ้างงานจากภาครัฐ การปฏิบัติต่อคณพิการอย่างไม่เป็นธรรม การขาดความเอาใจใส่จากภาครัฐ เนื่องจากกฎหมายเกี่ยวกับคณพิการไทย ยังไม่มีกฎหมายห้ามเลือกปฏิบัติ ไม่มีกฎหมายเฉพาะของคณพิการดังเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ ตลอดจนยังไม่มีกฎหมายลูกออกมารองรับ กฎหมายที่ออกมามีผลบังคับใช้จึงเป็นเพียงข้อเสนอแนะในการปฏิบัติต่อคณพิการ และข้อเสนอแนะในการให้สิทธิโอกาสแก่คณพิการเท่านั้น ทำให้คณพิการจำนวนไม่น้อย ซึ่งมีทัศนคติตามคนปกติอยู่แล้วว่า คณพิการไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้ โดยเฉพาะคณพิการภายหลัง ซึ่งขาดหน่วยงานให้คำปรึกษาจากภาครัฐ คณพิการเหล่านี้จึงหันไปประกอบอาชีพตามที่ตนเองวาดไว้ว่า เป็นอาชีพสำหรับคณพิการ ได้แก่ อาชีพขายล็อตเตอรี่ อาชีพพนันเล่นดนตรี และอาชีพขอทาน ส่วนหนึ่งก็เพื่อความอยู่รอดของครอบครัวที่คณพิการเหล่านั้นต้องรับผิดชอบหาเลี้ยง โดยคณพิการเหล่านั้นถือว่าเป็นการพึ่งตนเองอย่างถึงที่สุด แทนที่จะรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้เห็นถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการรุนแรงให้ดีขึ้นของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นหน่วยงานความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ความพยายามพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนพิการในชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือของคนในครอบครัวและคนในชุมชน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าหากคนพิการได้รับโอกาสจากครอบครัวและสังคม ในการช่วยให้คนพิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อคนพิการ คนพิการมีการสร้างกลุ่ม มีผู้นำหรือแกนนำกลุ่มที่เข้มแข็ง คนพิการก็จะสามารถพัฒนาตนเองทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างไม่รู้สึกว่าตนเองแปลกแยก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครในนวนิยายร่วมสมัย

อริสรา ประดิษฐ์สุวรรณ (2541, หน้า 73-76) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์พฤติกรรมตัวละครและปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน โดยศึกษานวนิยายของกฤษณา อโศกสิน ในช่วง พ.ศ. 2520 – 2530 และคัดเลือกนวนิยายที่มีตัวละครเอกฝ่ายหญิงเด่นในพฤติกรรมและบุคลิกภาพจำนวน 8 เรื่อง ได้แก่ ตัวละคร มณีนี ในนวนิยายเรื่องทรายล้อมสี่เหลี่ยมเพชร จากเรื่องบ้านชนนิก บาลี จากเรื่อง ปูนปิดทอง พาไล จากเรื่อง เลื่อมสลบลาย ปัทมา จากเรื่อง นุชบกใบไม้ รำนำ จากเรื่อง กระเช้าสีดา พลัฒา จากเรื่อง นีโอนาง ก้านแก้ว จากเรื่อง หลงไฟซึ่งมีความเด่นในลักษณะพฤติกรรม ได้ตัวละครทั้งหมด 8 ตัว นำมาวิเคราะห์ลักษณะพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเหล่านั้น โดยนำเอาทฤษฎีของซิกมันด์ ฟรอยด์มาประกอบในการวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่าตัวละครทั้ง 8 ตัวมีลักษณะพฤติกรรมทางกาย ได้แก่ พฤติกรรมแก่ง้ง ทำ คือคิดอย่างหนึ่ง แต่กระทำอีกอย่างหนึ่ง พฤติกรรมไม่ถือเรื่องพรมจรรย์ มีอิสระในการคบหา และมีความสัมพันธ์กับเพื่อนชายโดยไม่สนใจว่าสังคมจะยอมรับหรือไม่ พฤติกรรมที่แสดงออกทางใจ ได้แก่ ความเก็บกด มีความทะเยอทะยาน มีความเชื่อมั่นในตนเอง เอาแต่ใจตนเอง มีความหวาดกลัวอย่างมาก ซึ่งเกิดจากสภาพครอบครัวขาดความอบอุ่น สภาพสังคมที่มีแต่การแข่งขัน ซึ่งดิ ชิงเด่น ความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม สะท้อนให้เห็นสภาพครอบครัวและสภาพสังคมในปัจจุบันได้ เช่น พ่อแม่หย่าร้างกันทำให้ลูกกลายเป็นเด็กมีปัญหา ขาดความอบอุ่น สังคมซึ่งดิชิงเด่น ทำให้คนเห็นแก่ตัว

อริยา จุ่มมา (2543) ได้ศึกษากลวิธีการสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายของสุวรรณิ สุคนธา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายของสุวรรณิ สุคนธา และเพื่อศึกษาลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายของสุวรรณิ

สุคนธา โดยใช้วิธีวิจัยเอกสารและเสนอผลการศึกษาค้นคว้าพรรณนาวิเคราะห์ โดยคัดเลือกนวนิยายที่ได้นำมาสร้างเป็นภาพยนตร์และละครโทรทัศน์จำนวน 5 เรื่อง คือ เรื่องทองประกายแสด ความรักครั้งสุดท้าย ด้วยปีกของรัก คนเร่เมืองและจามร ซึ่งพบว่าการสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงของสุวรรณี สุคนธาทั้ง 5 เรื่อง แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ประเภทที่ให้ความสำคัญกับตัวละครและประเภทที่สร้างตัวละครให้สมจริง การสร้างตัวละครโดยการให้ความสำคัญกับตัวละครนั้น ผู้แต่งได้สร้างให้ตัวละครเอกทั้ง 5 เรื่องเป็นตัวละครที่มีบทบาทและเป็นจุดศูนย์กลางเรื่อง เรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมดดำเนินไปตามลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครเอกทั้ง 5 เรื่อง นอกจากนี้ เรื่องราวที่เป็นจุดหักเหหรือจุดพลิกผันของตัวละครเอกทั้ง 5 เรื่องก็เกิดขึ้นตามที่ถูกผู้แต่งได้สร้างไว้ในแต่ละเรื่องด้วย นอกจากนั้นผู้แต่งยังสร้างให้ตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง ให้ความสำคัญกับตัวละครเอกด้วย ส่วนการสร้างตัวละครเอกให้มีความสมจริงนั้น ผู้แต่งได้สร้างตัวละครเอกทั้ง 5 เรื่องมีลักษณะสมจริงเหมือนมนุษย์ในโลกของความเป็นจริง โดยสร้างให้ตัวละครมีชีวิตจิตใจ มีอารมณ์ความรู้สึก กิเลสในสัตว์ส่วนที่แตกต่างกันไปในแต่ละคน นอกจากนี้ผู้เขียนยังสร้างตัวละครให้มีลักษณะนิสัยเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นด้วย ทำให้ตัวละครเอกทั้ง 5 เรื่องมีลักษณะสมจริงและเป็นธรรมชาติเหมือนมนุษย์ในโลกของความเป็นจริงให้มากที่สุด

ดวงพร ลิ้มบุญกุล (2542, หน้า 169-171) ศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล ที่ได้รับรางวัลจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บุคลิกภาพ สถานภาพและบทบาทของตัวละครเอกในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล ที่ได้รับรางวัลจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ด้วยวิธีการวิเคราะห์บุคลิกภาพ สถานภาพและบทบาทของตัวละครเอกในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล ที่ได้รับรางวัลจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง โดยวิเคราะห์ตัวละครเอกคือ พันโทโคลัมโบ โกเมซ จากเรื่อง อำนาจ ดาวิช บา ฮาบาซ จากเรื่องซีกเหลี่ยม สือพาณิชย์ จากเรื่อง ลอดลายมังกร วายุ (ล่องจัน) ภูบาลบริรักษ์ จากเรื่อง ขอมอนโบนันท์ เรอฝันยามหนุน โดยใช้ทฤษฎีทางบุคลิกภาพ สถานภาพและบทบาทเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่า ในด้านบุคลิกภาพของตัวละคร ผู้ศึกษาได้แบ่งเป็นบุคลิกภาพภายนอกบุคลิกภาพภายในและแนวคิดในการดำเนินชีวิต บุคลิกภาพภายนอกพบว่า ตัวละครมีบุคลิกภาพภายนอกที่ค่อนข้างดี ทั้งรูปร่าง หน้าตา กิริยา การแต่งกาย การใช้ภาษาซึ่งลักษณะของแต่ละคนก็จะแตกต่างกันไปตามพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม สถานภาพและบทบาทของตนเอง บุคลิกภาพภายในแบ่งเป็นบุคลิกภาพที่ดี ได้แก่ การยึดถือวัฒนธรรมประเพณีที่บรรพบุรุษได้ปลูกฝังมา และยึดถืออุดมคติความตั้งใจที่ดีของตนเอง บุคลิกภาพภายในที่ไม่ดี พบว่าเกิดจากตัวละครมีปัญหาครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นความอยุติธรรมที่ได้รับจนเกิดเป็นปมด้อยในใจ ทำให้มีลักษณะที่ดื้อรั้น

เอาแต่ใจ เจ้าอารมณ์ เจ้าคิดเจ้าแค้นและถือทิฐิมานะ หรือต้องต่อสู้โดยลำพังด้วยความโดดเดี่ยว จนเกิดเป็นความอ่อนแอในใจ ทำให้ตัวละครเหล่านี้ไม่มีความสุขนัก ซึ่งเป็นปัญหาที่ผู้อ่านสามารถนำมาประยุกต์เป็นอุทาหรณ์ แนวคิดในการดำเนินชีวิต พบว่าตัวละครทุกตัวปรารถนาที่จะมีวิถีชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นแนวคิดที่ดี ได้แก่ การยึดความกตัญญู ความอดทน ความมานะอดสาหะ ความยุติธรรม ไม่เอาर्डเอาเปรียบ ด้านสถานภาพและบทบาทของตัวละคร ได้แก่ ด้านครอบครัว พบว่าตัวละครสามารถแสดงบทบาทของลูกได้ดี ซึ่งขึ้นอยู่กับการเล่นดูเป็นสำคัญ ในฐานะสามีพบว่า มีลักษณะที่เป็นแบบอย่างที่ดี อยู่ในฐานะผู้นำครอบครัวโดยการเอาใจใส่เลี้ยงดูภรรยาเป็นอย่างดี ในฐานะบิดาพบว่า ตัวละครเป็นบิดาที่มีความไม่พอดีในการเล่นดูลูก ตัวละครบางตัวไม่เคยเลี้ยงดูลูกเพราะต้องจากกันตั้งแต่เด็ก สถานภาพและบทบาทในการประกอบอาชีพ ตัวละครมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การประสบความสำเร็จและพอใจในอาชีพของตนเอง สถานภาพและบทบาทในสังคมพบว่า ตัวละครเอกอยู่ในฐานะที่แตกต่างกันตามสภาพสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ทำให้บทบาทในสังคมนั้นแตกต่างกันไป

มัลลิกา อิมอรณ (2543, หน้า 112-118) ได้ศึกษา บทบาทสถาบันครอบครัวที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายของกนกวลี โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของสมาชิกภายในครอบครัวที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิง เพื่อศึกษาลักษณะการเล่นดูที่มีส่วนทำให้เกิดพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิง เพื่อศึกษาพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่แสดงออกต่อสมาชิกในครอบครัว และเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในการศึกษา งานประพันธ์อื่น ๆ ได้ โดยผู้ศึกษาได้คัดเลือกนวนิยายของกนกวลี

โดยคัดเลือกนวนิยายที่มีความโดดเด่นในเรื่องสถาบันครอบครัวและมีพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่โดดเด่นจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ ตัวละครมธุรา จากเรื่อง เส้นสีขาว มนัสวี จากเรื่อง ไม่เปลี่ยนดิน มาศโมลีและศรีสุภาพจากเรื่อง ในพระจันทร์ มุทราและพิมพ์ใจ จากเรื่อง ทะเลเมฆ และอรอร จากเรื่อง สายรุ้ง นำมาศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร โดยใช้ทฤษฎีจิตวิทยา ครอบครัวศึกษามาประกอบการวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของบุคคลที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ได้แก่ บทบาทของสามีที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ได้แก่ บทบาทของสามีที่ดี ที่ยอมรับและยกย่องภรรยา ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามภรรยา ไม่ประพฤตินอกใจ มอบฐานะทางบ้านให้ภรรยาเป็นใหญ่ มอบของขวัญหรือของกำนัลให้ภรรยาในโอกาสต่าง ๆ มั่นสัญญาที่ให้ไว้แก่ภรรยา ยอมรับบุตรที่เกิดจากภรรยา มีความร่วมมือในการแก้ปัญหาครอบครัว บทบาทของสามีที่ประพฤติดัวไม่เหมาะสม ได้แก่ มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ประพฤตินอกใจ ภรรยา ไม่รับผิดชอบครอบครัว ไม่ยอมรับบุตรที่เกิดจากตนหรือไม่ส่งเสียเลี้ยงดูบุตร ทำร้ายร่างกาย

ภรรยา บทบาทของพ่อแม่ที่มีผลต่อพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ได้แก่ เป็นผู้ให้กำเนิดและอบรมเลี้ยงดู เป็นผู้ช่วยเหลือหรือพิจารณาคุ้มครองของลูก เป็นที่ปรึกษาเมื่อลูกต้องการคำแนะนำ ช่วยเลี้ยงลูกหลาน เป็นผู้ช่วยไกล่เกลี่ยปัญหาหรือให้คำแนะนำเมื่อลูกและสามีเกิดปัญหา บทบาทของญาติที่มีผลต่อตัวละครเอกฝ่ายหญิง ได้แก่ บทบาทของญาติที่ดีให้คำปรึกษาหรือคอยช่วยเหลือ ไม่เข้าไปก้าวก่ายในเรื่องส่วนตัว หรือช่วยในการตัดสินใจในเรื่องของครอบครัว เอื้อเพื่อพ่อแม่ บทบาทของญาติที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ ก้าวก่ายในการตัดสินใจภายในครอบครัว หาประโยชน์จากครอบครัวญาติด้วยกัน ให้ร้ายหรือยุแหย่ให้ครอบครัวแตกแยก ไม่มีความยุติธรรมที่เท่าเทียมให้แก่ลูกหลาน นอกจากนี้ยังพบว่าพฤติกรรมของตัวละครเอกหญิงเป็นผลมาจากลักษณะการเลี้ยงดู ได้แก่ พ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกแบบรักและสนับสนุน พ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกอย่างควบคุม พ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกแบบลงโทษ และพ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกแบบไร้เหตุผล

ฉัตรพล ช่างประดับ (2541) ได้ศึกษาการวิเคราะห์บทบาทของตัวละครผู้นำครอบครัว ในนวนิยายของสีฟ้า ลดาวัลย์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำครอบครัวในนวนิยายของสีฟ้า ลดาวัลย์ เพื่อศึกษาบทบาทของตัวละครผู้นำครอบครัวที่มีผลต่อโครงเรื่อง เพื่อศึกษาพฤติกรรมและตัวละครอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากตัวละครผู้นำครอบครัว โดยเลือกศึกษานวนิยายของสีฟ้า ลดาวัลย์ ที่ได้รับรางวัลและเห็นบทบาทของตัวละครผู้นำครอบครัวอย่างชัดเจนคือ เรื่อง สมการวัย และตุ๊กตามนุษย์ นอกจากนี้ยังนำเรื่อง ไม่อ่อน ซึ่งเป็นภาคแรกของสมการวัยมาวิเคราะห์ด้วย เพื่อให้เห็นบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของตัวละครของผู้นำครอบครัวว่าจะมีผลกระทบต่อตัวละครอื่นอย่างไร โดยใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์วรรณกรรม ความรู้พื้นฐานทางสังคมวิทยาและจิตวิทยา

ผลการศึกษาพบว่า ในด้านบุคลิกภาพผู้ศึกษาได้ศึกษาลักษณะทางกายหลายลักษณะและทัศนคติที่มีต่อครอบครัว โดยตัวละครชายจะมีรูปร่างดี คล่องแคล่ว ดูหนุ่มกว่าวัย แต่งกายดี ถ้าเป็นหญิงจะมีลักษณะสมวัย แต่งกายตามฐานะ ลักษณะนิสัย แบ่งออกเป็นลักษณะนิสัยที่ดี ได้แก่ ตัวละครฝ่ายชายมีลักษณะนิสัยที่ดี ไม่เจ้าชู้ เก็บความรู้สึก มีเหตุผลและเข้าใจธรรมชาติของวัยรุ่น ขยันทำงาน มองการณ์ไกล รอบคอบและใจเย็น ถ้าเป็นตัวละครผู้นำครอบครัวฝ่ายหญิงมีลักษณะดี มีเหตุผล เข้าใจธรรมชาติของวัยรุ่น ทันสมัย เคารพและเกรงใจญาติผู้ใหญ่ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมองการณ์ไกล ลักษณะนิสัยที่ไม่ดี ได้แก่ ตัวละครเอกฝ่ายชาย จะมีนิสัยเจ้าระเบียบ เข้มงวด ฉลาดแกมโกง ลักษณะนิสัยที่ไม่ดีของตัวละครผู้นำครอบครัวฝ่ายหญิง ได้แก่ อิจฉา ริษยา มีอคติต่อเพศตรงข้าม ถือตัว ไม่มีเหตุผล วางอำนาจ ชอบทวงบุญคุณ โอ้อวด ซึ่งทัศนคติที่มีต่อครอบครัวนั้นมีแนวคิดตรงกัน เช่น หากตัวละครเอกทั้งฝ่ายหญิงและชายหย่าร้างกันด้วยความเต็มใจจะมีแนวคิดตรงกันว่า หากทั้งสองฝ่ายหมั้นรักกันแล้วก็ไม่จำเป็นที่จะอยู่ร่วมกันอีกต่อไป

ส่วนตัวละครผู้นำครอบครัวที่ไม่เต็มใจหย่าร้าง ยังให้ความสำคัญกับครอบครัวอยู่ แต่จะมุ่งไปที่ความสำคัญของตัวเองมากกว่า ตัวละครที่ไม่ได้หย่าร้างกันมีทัศนคติไปในทางเดียวกันคือให้ความสำคัญแก่ครอบครัวมาก มีความสุขเมื่อได้อยู่ร่วมกัน ส่วนตัวละครผู้นำครอบครัวที่มีได้แต่งงานกัน จะไม่เห็นความสำคัญของการมีครอบครัว มีความคิดที่จะเลี้ยงบุตรบุญธรรมโดยไม่อาศัยผู้ใด ด้านบทบาทของตัวละครผู้นำครอบครัว ฝ่ายชายแสดงบทบาทของสามีไว้หลายลักษณะ ได้แก่ แบบอย่างของสามีที่ดีและสามีที่ไม่ดี บทบาทในฐานะบิดา ตัวละครผู้นำฝ่ายชายจะให้ความสำคัญต่อการศึกษานองบุตรมาก มีการเลี้ยงดู 3 ลักษณะ คือ แบบประชาธิปไตย

แบบเผด็จการ และแบบปล่อยปละละเลย บทบาทในฐานะภรรยา ตัวละครผู้นำฝ่ายหญิงจะแสดงบทบาทใน 2 ลักษณะคือ ภรรยาที่ดีและภรรยาที่ไม่ดี บทบาทของมารดา กล่าวถึงมารดาที่แท้จริงและมารดาบุญธรรม มารดาที่แท้จริงและไม่ได้หย่าร้าง จะเลี้ยงดูบุตรเหมือนตัวละครผู้นำฝ่ายชาย หากเกิดการหย่าร้าง ก็จะเลี้ยงดูบุตรอย่างปล่อยปละละเลย ไม่สนใจดูแลและไม่คำนึงถึงความรู้สึกของบุตร ไม่มีเวลาให้บุตร ตามใจบุตรทุกอย่างเพราะคิดว่าบุตรมีปมด้อย ส่วนมารดาบุญธรรมจะเลี้ยงดูบุตรอย่างเผด็จการ ต้องการให้บุตรเป็นไปอย่างที่ต้องการ ไม่ฟังเหตุผลของบุตร ด้านผลกระทบที่มีต่อตัวละครอื่นๆและโครงเรื่อง มี 2 ลักษณะคือลักษณะที่ดีและไม่ดี ซึ่งขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูเป็นสำคัญ ส่วนผลกระทบต่อโครงเรื่องมี 3 ด้านได้แก่ สร้างปมปัญหาให้กับเรื่อง เป็นตัวเชื่อมโยงตัวละครอื่นๆทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และทำให้เรื่องมีความยาวมากขึ้น เนื่องจากการสร้างปมปัญหาให้กับเรื่อง และการเชื่อมโยงให้ตัวละครมาเกี่ยวข้องกัน

อุทุมพร ศรีสุข (2544) ได้วิเคราะห์ตัวละครเอกในนวนิยายของโสภาค สุวรรณ เริงจิตวิทยา โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์บุคลิกภาพ พฤติกรรม และสาเหตุของพฤติกรรมของตัวละครเอกในนวนิยายของโสภาค สุวรรณ โดยคัดเลือกนวนิยายที่สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของตัวละครที่มีลักษณะโดดเด่น ควรค่าแก่การศึกษาจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องดาวหลงฟ้า รักในสายหมอก และปมพิสวาส รวมตัวละครทั้งหมด 6 ตัว และได้นำตัวละครทั้งหมดมาวิเคราะห์ลักษณะพฤติกรรม และสาเหตุของพฤติกรรม โดยยึดหลักทฤษฎีของซิกมันด์ฟรอยด์ และนำเสนอผลการศึกษาดังวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่าลักษณะและสาเหตุของพฤติกรรม ได้แก่ ลักษณะพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ โดยยึดหลักการทำงานของ Ego ซึ่งจะเข้าควบคุม Id และ Super Ego ได้อย่างสมดุล ทำให้ตัวละครมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และหน้าที่การงาน มีความอดทน ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค มีเหตุผล ใช้ธรรมะข่มจิตใจ รักเกียรติและศักดิ์ศรี มีความเชื่อมั่นในตนเอง กตัญญูรู้คุณผู้อื่น จิตใจอ่อนโยน และมีระเบียบวินัย พฤติกรรมที่ Ego ไม่สามารถควบคุม Id และ Super Ego ได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้ตัวละครมีความหวาดกลัว ความกังวล และความสำนึกผิด พฤติกรรมที่เกิดจากความ

วิตกกังวลอย่างสูง และ Ego ไม่สามารถประนีประนอมแรงขับเคลื่อนความต้องการของ Id และแรงหักห้ามของ Super Ego ทำให้ Ego หาวิธีลดความตึงเครียด เรียกว่า กลวิธีการป้องกันตัว ทำให้ตัวละครมีความก้าวร้าวต่อผู้อื่น เก็บกด ปฏิเสธ ไม่ยอมรับความจริง เลียนแบบ หยิบยกสิ่งหนึ่งมาแทนที่สิ่งที่สูญเสียไปจนความผิด เสแสร้ง แสดงพฤติกรรมในวัยที่ผ่านมา เพื่อฝัน สร้างความเจ็บปวดให้กับตัวเอง พฤติกรรมการทำงานของ Id ที่ไม่ได้รับการควบคุม ทำให้ตัวละครฆ่าตัวตาย เอาแต่ใจและอิจฉาริษยา

วิภาพร เปลี่ยนสมบัติ (2540) ได้ศึกษาตัวละครเอกฝ่ายหญิงในเชิงจิตวิทยา ในนวนิยายเรื่องทองเนื้อเก้าของโบตัน โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษานุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย พฤติกรรมและสาเหตุที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ซึ่งปรากฏในนวนิยายเรื่องทองเนื้อเก้าของโบตัน เหตุที่คัดเลือกนวนิยายเรื่องทองเนื้อเก้ามาใช้ในการศึกษานั้น เนื่องจากเป็นนวนิยายที่ได้รับความนิยมและมีการพิมพ์เผยแพร่หลายครั้งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 โดยผู้ศึกษาได้ศึกษานวนิยายฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2540 โดยใช้ทฤษฎีบุคลิกภาพของคาร์ล จี จุง อัลเฟรด อัดเลอร์ จิกมันต์ฟรอยด์ และอีริก เอช อีริกสัน ในแนวคิดทฤษฎีวิเคราะห์ จิตสังคมและจิตวิทยาส่วนบุคลลมาวิเคราะห์ตัวละครเอก 3 ตัว ได้แก่ ลำยอง ขยายแล และลำยอง ดำเนินการวิเคราะห์ด้วยวิธีวิจัยเอกสารและเสนอผลงานแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า บุคลิกภาพของตัวละครทั้ง 3 ตัว เป็นลักษณะของบุคคลที่มีอุปนิสัยความเชื่อ ทศนคติและค่านิยมที่มีต่อบุคคลอื่นในลักษณะต่าง ๆ กันทั้งในลักษณะที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ซึ่งแสดงออกในทางก้าวร้าวด้านการกระทำและวาจา ตัวละครที่มีบุคลิกภาพเช่นนี้คือ ลำยองและขยายแล ลำยองไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เป็นคนทะเยอทะยานใฝ่สูง นิยมวัตถุ โลภมาก คิดการพนันและสุรา ไม่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว บั่นปลายชีวิตของเธอจึงหาความสุขมิได้ ส่วนขยายแลนั้น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี แม้ว่าจะเป็นคนโลภมาก คิดการพนัน มีทศนคติที่ไม่ดีต่อแม่บ้าน แต่ในตอนท้ายของเรื่อง ขยายแลก็สำนึกในความผิดของตนเอง ลำยอง สามารถปรับตัวได้ดีในสังคม เป็นคนขยันขันแข็ง มีความอดทน มีความรับผิดชอบต่อครอบครัวและลูก ๆ ของลำยอง ห่วงใยลูกหลาน ไม่เชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เจียมเนื้อเจียมตัว มีทศนคติไม่ดีกับอาชีพรับจ้างทำงานโรงงาน ต้องการเป็นนายของตนเอง มีค่านิยมที่ดีต่อการศึกษาจึงมีการศึกษามากกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ

ส่วนการวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีของจุงนั้น พบว่าตัวละครที่ชอบออกสังคม ได้แก่ ลำยองและขยายแล ส่วนตัวละครที่ชอบเก็บตัว ได้แก่ ลำยอง ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของจิกมันต์ฟรอยด์ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ Id พบว่าตัวละครที่มีความก้าวร้าว ได้แก่ ลำยอง ตัวละครที่เป็นตัวขยุ่งให้ลำยองหาสามีที่มีฐานะร่ำรวย ได้แก่ ขยายแล ซึ่งเป็นตัวละครที่นำความหายนะมาสู่ลำยอง ทฤษฎีจิต

สังคมของอิรักสัน ที่เกี่ยวกับการพัฒนาการทางบุคลิกภาพมีผลต่อตัวละคร ตัวละครที่สอดคล้องกับทฤษฎีนี้คือ ล่ายง แม้มีปมด้อยที่หน้าตาไม่สวย แต่เป็นคนดี ขยัน ล่ายงจึงใช้ปมเด่นลบปมด้อยที่มีอยู่ ทฤษฎีจิตวิทยาส่วนบุคลิกของอัลเฟรด อัดเลอร์ เชื่อว่า ทุกคนต้องการมีอำนาจ เป็นที่สนใจของสังคม ต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต ตัวละครที่สอดคล้องกับทฤษฎีนี้ได้แก่ ล่ายง ต้องการมีฐานะดี ต้องการให้บุคคลอื่นหรือคนรับใช้ยกย่อง ต้องการมีหน้ามีตาในสังคม ยายเลต้องการความร่ำรวย สุขสบาย ล่ายง ต้องการมีฐานะที่ดีขึ้นกว่าเดิม มีอาหารการกินที่สมบูรณ์ขึ้น มีครอบครัวที่อบอุ่น มีความสุข ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เกิดจากพื้นฐานครอบครัวของตัวละครคือ ล่ายงมาจากครอบครัวที่ยากจน พ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมลูก พ่อแม่ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา จึงทำให้ล่ายงไม่ได้รับการศึกษา ทำให้ล่ายงมีความทะเยอทะยาน ใฝ่สูง ยายเล มาจากครอบครัวที่ยากจนขาดการศึกษา จึงอบรมเลี้ยงดูลูกอย่างผิด ๆ ส่วนล่ายงนั้น แม้มาจากครอบครัวที่ยากจนเช่นเดียวกับล่ายง แต่ยังมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์กว่าล่ายง มีความรับผิดชอบ ขยันหมั่นเพียร และมีการศึกษา ทำให้ล่ายงประสบความสำเร็จในชีวิต สาเหตุจากสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ตัวละคร 2 ตัวคือล่ายงและยายเลมาจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ขาดการศึกษา ฐานะยากจน จึงทำให้มีความทะเยอทะยาน ละโมบ ขณะที่ล่ายงนั้นแม่เติบโตในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี แต่เธอก็มีการศึกษา และสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีนี่เองเป็นแรงกดดันที่ทำให้เธอพยายามอดทน ขยันทำมาหากิน เพื่อคนในครอบครัวจะได้มีความเป็นอยู่ที่ดี สาเหตุความต้องการส่วนบุคลิกนั้น ตัวละครที่ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ต้องการคือ ล่ายง แต่ตัวละครที่ประสบความสำเร็จในระยะสั้น แต่ด้วยความละโมบ ความไม่พอดี ทำให้ต้องเสียชีวิตคือ ล่ายง ส่วนยายเลไม่ประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ

เสาวลักษณ์ พลรัฐนาสิทธิ (2544, หน้า 133 – 139) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงในนวนิยายของ “น้ำอบ” การศึกษาเชิงวิเคราะห์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บุคลิกลักษณะของตัวละครหญิงที่ปรากฏในนวนิยายของน้ำอบ เพื่อวิเคราะห์บทบาทตามสถานภาพของผู้หญิงในนวนิยายของน้ำอบ และเพื่อศึกษาทัศนคติของน้ำอบที่มีต่อผู้หญิงที่ปรากฏในนวนิยาย โดยศึกษาตัวละครหญิงที่ปรากฏในนวนิยายของน้ำอบจำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ กิ่งหัดดาครองพิภพ กิ่งหัดดาครองพิภพจบสากล ผู้ชายไม้ประดับ สีสันหา บ้านบุษบาบั่น ดองหนึ่ง และเฉือนใจ ที่พิมพ์รวมเล่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 – 2540 และเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า น้ำอบเป็นนักเขียนหญิงที่มีความสามารถในการสร้างตัวละครหญิงได้เหมือนจริง หลายลักษณะประกอบด้วยความรู้และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยกำหนดบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงให้มีลักษณะแตกต่างกัน การวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในนวนิยายของน้ำอบจำนวน 7 เรื่อง ตัวละครหญิงทั้งหมด 21 ตัว จะเป็นการวิเคราะห์บุคลิกภาพของตัวละครหญิงที่เป็นตัวละครเอกและตัวละครที่มีบทบาทสำคัญคือ บุคลิกลักษณะตัวละครหญิงทั้ง 21 ตัว

พบว่าเป็นตัวละครที่มีฐานะดี เป็นผู้ที่มีวงศ์ตระกูล มีอายุระหว่าง 10-15 ปี จำนวน 4 ตัว มีอายุระหว่าง 35 ปีขึ้นไป มีจำนวน 3 ตัวเป็นคนสวย รูปร่างหน้าตาดี มีเสน่ห์และเป็นผู้หญิงที่มีการศึกษาต่อต่างประเทศ เรียนหนังสือเก่ง ได้รับปริญญาเกียรตินิยม และได้รับทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ และกลับมาอยู่ในประเทศไทย มีจำนวน 3 ตัว ได้แก่ จีวีวรรณ นุชนารถ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านภาษาได้แก่ คุณหญิงศรี สะบันงา ปานวาด รสมาลิน พริ้มเพรา แพรพรรณราย นุชนารถ บุษราคัม และตองหนึ่ง สำหรับบุคลิกภาพภายนอกนั้น ผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครมีหน้าตาสวย มีเสน่ห์ มีรูปร่างแบบบาง ผิวขาว บุคลิกดี สมเป็นกุลสตรีไทย

จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนมีลักษณะเกี่ยวกับตัวละครของเธอ เพราะผู้เขียนเป็นคนมีวงศ์ตระกูลดี อยู่ในสังคมชั้นสูง จากประวัติศาสตร์ส่วนตัวของเธอพบว่า เธอเป็นหลานสาวของพระยาวาสเทพอดิธธิกรมตำรวจในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นชาวอังกฤษที่มารับราชการในเมืองไทย สมัยนั้น บุคลิกลักษณะภายใน ผู้เขียนจะเน้นให้ตัวละครหญิงมีจิตใจเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว อดทน มีความเชื่อมั่นในตนเอง เมื่อประสบกับปัญหาที่พยายามต่อสู้ดิ้นรน ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค บทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงตามสถานภาพของตัวละครแบ่งออกเป็นสถานภาพทางครอบครัว แบ่งเป็น 3 ฐานะคือ บทบาทในฐานะแม่ได้แบ่งเป็น 2 สถานะ คือมารดาที่มีความรับผิดชอบให้ความรักลูกและแม่ที่ไม่มีความรับผิดชอบ ซึ่งเกิดจากต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัวทำให้ไม่มีเวลาดูแลลูก หรือเป็นแม่ที่สนใจตัวเองมากกว่าลูก จัดว่าเป็นแม่ที่ไม่มีความรับผิดชอบทำให้ลูกขาดความอบอุ่น บทบาทในฐานะภรรยาพบว่า ภรรยาที่ดีรู้จักหน้าที่และปรนนิบัติรับใช้สามีด้วยความซื่อสัตย์ ยกย่องสามีทั้งต่อหน้าและลับหลัง ภรรยาน้อยและนางบำเรอก็จะต้องรู้จักปรนนิบัติรับใช้สามี หากภรรยาเป็นภรรยาที่ดีแต่สามียังไม่ซื่อสัตย์ต่อภรรยาแล้ว ภรรยาก็จะแยกทางและเริ่มต้นชีวิตใหม่ บทบาทในฐานะของลูก ลูกที่ดีจะต้องอยู่ในโอวาทของพ่อแม่ เชื้อฟุ้ง มีความกตัญญูรู้คุณ ขยันหมั่นเพียรช่วยเหลือกิจการงานในบ้านตามความเหมาะสม

สถานภาพทางสังคมพบว่าผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นถึง ความสามารถของผู้หญิงที่มีความสามารถในการประกอบอาชีพได้เช่นเดียวกับชาย ส่วนการศึกษาบทบาทและพฤติกรรมตามหลักจิตวิทยา พบว่าตัวละครหญิงที่ปรากฏในนวนิยายจะมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทพฤติกรรมตามสิ่งแวดล้อมและเงื่อนไขที่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวละครมากที่สุดคือครอบครัว ตามหลักจิตวิทยาของโรเจอร์เน็นในเรื่องความผิดปกติของร่างกาย ทำให้เกิดการพัฒนามุขลิกภาพที่ดีขึ้นและกลมกลืนกัน เช่น คุณหญิงศรีในเรื่อง คีอหัตถาครองพิภพ รสมาลิน ในเรื่องผู้ชายไม้ประดับ ทฤษฎีของ فروยด์ ได้เน้นในเรื่องการทดแทนและการเลียนแบบทำให้บุคลิกภาพเปลี่ยนไป เช่น เมขลาในเรื่องคีอหัตถาครองพิภพ ทฤษฎีของ แอคเตอร์ เน้นการชดเชยปมด้อย เพื่อนำไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น สมบูรณ์แบบ เช่น มาลาตีในเรื่องผู้ชายไม้ประดับ

ด้านทัศนะของนักเขียนที่มีต่อผู้หญิงในนวนิยายพบว่า ผู้หญิงต้องมีการศึกษาสูง ซึ่งเกิดจากภูมิหลังของตัวผู้เขียน ผู้หญิงที่เลือกคู่ครองเองอาจจะแต่งงานกับคนไทยหรือต่างชาติก็ได้ แต่สังคมไทยผู้หญิงจะอยู่ในฐานะจำยอม อดทน เพราะสังคมไทยจะยอมรับผู้ชายที่มีภรรยาได้หลายคน ซึ่งมาจากพื้นฐานทางครอบครัวของเธอเอง และสังคมมักจะให้ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง ผู้หญิงจะต้องปรับตัวตนให้อยู่ในกรอบของสังคมไทย แต่อย่างไรก็ตามน้ำอบได้ให้แนวคิดที่ว่าผู้หญิงสามารถประกอบอาชีพได้หลายอาชีพ ซึ่งมาจากพื้นฐานครอบครัวของเธอที่ต้องประสบความล้มเหลว เธอเคยทำงานมาหลายตำแหน่ง ไม่ว่าจะเป็น พนักงานประชาสัมพันธ์ของโรงแรม เลขานุการอธิบดีกรมตำรวจ นักข่าวและนักเขียน ในด้านความเชื่อนั้นคนไทยไม่ว่าจะหญิงหรือชายมีความเชื่อในด้าน โชคชะตา ฤกษ์ยาม เนื่องจากผู้เขียนมีความเชื่อในเรื่องนี้จึงมีการสอดแทรกความเชื่อนี้เข้าไปในนวนิยายด้วย

วัชร กิจจิดโสทร (2544, หน้า 190 – 194) ได้วิเคราะห์ตัวละครเอกในนวนิยายเรื่องหลายชีวิตของ มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บุคลิกภาพ สถานภาพและบทบาทของตัวละครเอกในนวนิยายเรื่องหลายชีวิตของ มรว.คึกฤทธิ์ปราโมช โดยวิเคราะห์ตัวละคร ลอยพระแสง พรหม ทานชายเล็ก ผลพระเอก ละม่อม โนรี ลินจง จัน ทองโปรยและหมอแสง ในด้านบุคลิกภาพ สถานภาพ และบทบาท โดยใช้ทฤษฎีบุคลิกภาพ สถานภาพและบทบาทเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ พบว่าบุคลิกภาพภายนอกนั้น ตัวละครที่ มรว.คึกฤทธิ์สร้างนั้นมีบุคลิกภาพค่อนข้างดี ทั้งรูปร่างหน้าตา การแต่งกายและลักษณะการพูดจา ซึ่งลักษณะของแต่ละคนแตกต่างกันไปตามพื้นฐานของครอบครัว สิ่งแวดล้อม สถานภาพและบทบาท บุคลิกภาพภายในแบ่งเป็น ลักษณะนิสัย ซึ่งตัวละครแต่ละตัวมีทั้งตัวละครที่มีลักษณะนิสัยดี ดำเนินชีวิตตามขนบธรรมเนียมที่ผู้ใหญ่ปลูกฝังได้แก่ ความกตัญญู ความมีเมตตา ความเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือเกื้อกูล ความขยันหมั่นเพียร ความมานะพยายาม ความอ่อนน้อมถ่อมตน และตัวละครที่ลักษณะนิสัยไม่ดี เกิดจากตัวละครมีปัญหาคือครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการขาดความรักความอบอุ่น การถูกตามใจจนเสียนิสัย เป็นเหตุให้เกิดปมด้อยในใจ ทำให้มีลักษณะนิสัยที่อื่น เอาแต่ใจ เห็นแก่ตัว เจ้าคิดเจ้าแค้น เกือบกด ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้อ่านสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นอุทาหรณ์สอนใจตนเองมิให้ปฏิบัติเช่นนั้น ความเชื่อและทัศนคติ พบว่า ตัวละครส่วนใหญ่มีความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยึดศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ มีตัวละครบางตัวที่มีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ และอิทธิปาฏิหาริย์ ส่วนในเรื่องทัศนคติก็จะแตกต่างกันไปตามวิธีการดำเนินชีวิตและสิ่งแวดล้อม ด้านสถานภาพและบทบาทของตัวละคร

ผู้ศึกษาได้ศึกษา 3 ด้าน คือ สถานภาพและบทบาทในครอบครัว ในฐานะลูกนั้นตัวละครสามารถทำหน้าที่ของลูกได้ดี เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูที่ดี ได้รับความรักความอบอุ่นจาก

ครอบครัว ในฐานะบิดาพบว่า บิดาดูแลเอาใจใส่ลูกค่อนข้างน้อย เพราะคอยแต่จะเอาใจใส่ในเรื่องอื่นจนลืมหน้าที่ของบิดาที่ดี ในฐานะมารดา พบว่าตัวละครดูแลเอาใจใส่บุตรเป็นอย่างมาก เพราะคิดว่าบุตรมีความสำคัญต่อชีวิตของผู้เป็นแม่ ในฐานะสามี พบว่า มีลักษณะเป็นแบบอย่างที่ดี ตัวละครอยู่ในฐานะผู้นำครอบครัว ในฐานะภรรยาพบว่า ตัวละครที่เป็นภรรยามีทั้งดีและไม่ดี ที่ดีคือภรรยาปฏิบัติตามประเพณีนิยมหรือค่านิยมของสังคมไทยที่ภรรยาพึงปฏิบัติตนตามหน้าที่ของภรรยาที่ดี ที่ไม่ดีคือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของภรรยาที่ดี ละเลยต่อหน้าที่การงานภายในบ้าน และปล่อยให้สามีต้องหาเลี้ยง ในฐานะพี่น้องพบว่า ตัวละครไม่มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับพี่น้อง เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งไม่สำคัญ สถานภาพและบทบาทในการประกอบอาชีพพบว่า ตัวละครเอกที่ได้ประกอบอาชีพต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การประสบความสำเร็จและพอใจในอาชีพของตนเอง สถานภาพและบทบาทในสังคมพบว่า ตัวละครเอกอยู่ในฐานะที่แตกต่างกันตามสถานภาพสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางครอบครัวของตัวละครแต่ละตัวว่าถูกเลี้ยงดูมาในครอบครัวดีหรือไม่ดี ตัวละครที่มีพื้นฐานครอบครัวที่ดี ย่อมปฏิบัติตนตามสถานภาพและบทบาทที่ดีคือ ทำความดีและทำประโยชน์แก่สังคม ส่วนตัวละครที่มีพื้นฐานครอบครัวที่ไม่ดีย่อมปฏิบัติตนตามสถานภาพและบทบาทที่ไม่ดีคือ ปฏิบัติตนในทางที่ไม่ดี ทำให้เกิดความเคียดแค้นและไม่สงบสุขในสังคม

กุลภา วจนสาระ (2548) ได้ศึกษาและวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทนวนิยาย จำนวน 14 เรื่อง ให้เห็นภาพตัวแทนของคนพิการแต่ละประเภท คือ ภาพของคนพิการทางกาย พิการทางสายตา พิการทางจิต พิการทางสมองและปัญญา โดยศึกษาแก่นเรื่อง และเค้าโครงเรื่อง ของวรรณกรรมที่มีตัวละครพิการ และบทบาทหน้าที่ของตัวละครพิการ ในเรื่องนั้นๆ ศึกษาการดำรงอยู่ของคนพิการในวรรณกรรม ที่เลือกมาเป็นตัวอย่าง ในการศึกษา เพื่อที่จะวิเคราะห์ถึงพื้นที่ทางสังคม ของตัวละครพิการในสังคม โดยมองมิติในเรื่องเพศภาวะและเพศวิถี ในวรรณกรรมไทย ผ่านตัวละครและเรื่องราวของคนพิการ

ผลการศึกษาพบพัฒนาการของทัศนคติที่คนปกติมีต่อคนพิการในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่ในยุคนั้น พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นยุคที่ความพิการถูกปิดบังซ่อนเร้น คนพิการต้องถูกเก็บไว้ในบ้าน เป็นที่รังเกียจของคนในสังคม หรือแม้แต่คนในครอบครัว ซึ่งจะเห็นได้จากนวนิยายเรื่องบ้านทรายทอง คนพิการไม่มีพื้นที่ในสังคม คนพิการทางสติปัญญาถูกมองว่าโง่งม ไร้เดียงสา ไม่ต่างอะไรจากตุ๊กตา ซึ่งสะท้อนออกมาจากนวนิยายเรื่อง ตุ๊กตามนุษย์ กระทั่งถึงยุคสมัยที่คนพิการมีพื้นที่ในสังคม สามารถทำงานหาเลี้ยงชีพได้ ซึ่งสะท้อนออกมาในนวนิยายเรื่อง เงาจันทร์

นอกจากนั้นผู้ศึกษายังได้กล่าวถึงภาพสะท้อนคติพื้นฐานทางเพศในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่กว่าผู้หญิงในนวนิยายเรื่องต่าง ๆ ทั้ง 14 เรื่องที่ได้ศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างจากเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา คือ ผู้ศึกษาเรื่องนี้ได้ศึกษาทัศนคติที่คนปกติมีต่อคนพิการ ตลอดจนพื้นที่ในสังคมของคน

พิจารณา ขณะที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาให้เห็นถึงสถานภาพของคนพิการที่เป็นจริงในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นสถานภาพความเป็นพ่อ แม่ ลูก ผ่านสถานภาพและบทบาทของตัวละครพิการในนวนิยายร่วมสมัยที่ใช้ในการวิเคราะห์

ปิ่นหล้า ศิลาบุตร (2551) ได้ศึกษาสถานภาพของผู้หญิงในนวนิยายของปิยะพร ศักดิ์เกษม โดยศึกษา จากนวนิยาย ที่รวมเล่มและตีพิมพ์ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2535 – 2549 จำนวน 13 เรื่อง โดยผู้วิจัยพบว่า สถานภาพและบทบาทของตัวละครหญิงในนวนิยายของปิยะพร ศักดิ์เกษม มีสถานภาพต่าง ๆ ในสังคม ได้แก่ สถานภาพของลูกสาว สถานภาพของภรรยา สถานภาพของแม่ สถานภาพของญาติผู้ใหญ่ และเห็นถึงทัศนคติของผู้เขียนเองว่า ต้องการให้ผู้หญิงมีความเสมอภาคกับผู้ชาย

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครข้างต้น จะเห็นได้ว่าการศึกษเกี่ยวกับการสร้างตัวละคร บทบาทและสถานภาพของตัวละคร บุคลิกภาพ การแสดงพฤติกรรมของตัวละครในงานวิจัยข้างต้น ส่วนใหญ่จะนำทฤษฎีด้านจิตวิทยาและทฤษฎีทางสังคมมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ เช่น ทฤษฎี Ego Id และ Supper Ego ของซิกมันด์ ฟรอยด์ ทฤษฎีสถานภาพและบทบาททางสังคม ทฤษฎีบุคลิกภาพ ซึ่งมีการวิเคราะห์บุคลิกภาพภายนอกและบุคลิกภาพภายใน เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการวิเคราะห์ที่ไม่ต่างจากการวิเคราะห์มนุษย์ในโลกของความเป็นจริงเลย จะต่างก็ตรงที่มนุษย์ที่นำมาศึกษาวิเคราะห์นั้น ไม่มีอยู่จริง เกิดจากการร้อยเรียงตัวอักษรขึ้นมาเป็นมนุษย์ในนวนิยายเท่านั้น

นอกจากนั้นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาททางสังคม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครในนวนิยายร่วมสมัยข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าการศึกษาสถานภาพและบทบาทของตัวละครพิการในนวนิยายร่วมสมัยในครั้งนี้ มิได้มุ่งศึกษาเพื่อให้เห็นทัศนคติของคนปกติที่มีต่อคนพิการในสังคม ดังที่กฤดา วงนะสาระได้ทำการศึกษาวิจัยไว้แล้ว แต่ผู้วิจัยต้องการศึกษาให้เห็นสถานภาพของตัวละครพิการในนวนิยายทั้ง 14 เรื่องที่ได้คัดเลือกมาว่ามีสถานภาพอย่างไร แสดงบทบาทอย่างไร ในนวนิยายเรื่องนั้น ๆ ตัวละครหนึ่งตัวที่มีหลายสถานภาพและหลายบทบาทในคราวเดียวกันนั้น พวกเขาและเธอแสดงสถานภาพและบทบาทที่หลากหลายนั้นอย่างไร เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นสถานภาพของคนพิการที่เป็นจริงในสังคมไทย

หนึ่งในท้ายบทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมผู้วิจัยให้มีความไวขณะดำเนินการเก็บข้อมูล อีกทั้งเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพกว้างของระเบียบวิธีวิจัยที่จะกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 3 ต่อไป ผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ไว้โดยสรุป ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาประสบการณ์ การรับรู้หรือมุมมองของผู้มีประสบการณ์ตรงในปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยสนใจ เป็นการศึกษาที่มีลักษณะของการอาศัย

ปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ทั้งนี้เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ด้านความรู้ตึกนึ่กคิด การให้ความหมายสถานการณ์ เรื่องราวต่าง ๆ ตลอดจนอุดมการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้น ๆ เป็นการศึกษาที่ค่อนข้างใช้เวลา และการวิเคราะห์ตีความ โดยใช้ข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) เป็นหลัก ซึ่งเป็นลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามที่ สุธงศ์จันทวานิช (2546, หน้า 2) ได้กล่าวถึง หรือที่ ชาย โพธิ์สีดา (2549) และ จำเนียร จวงตระกูล (2553) ได้อธิบายเอาไว้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพจะเกี่ยวข้องกับการตีความและการมองโลกตามธรรมชาติที่เป็นจริง ซึ่งหมายความว่านักวิจัยเชิงคุณภาพจะศึกษาสิ่งที่ทำการวิจัยในสภาพของธรรมชาติที่เป็นจริง พยายามที่จะศึกษาความเป็นเหตุเป็นผล หรือการตีความปรากฏการณ์ตามความหมายของผู้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์เหล่านั้น

ดังนั้น กล่าวได้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะสำคัญ กล่าวคือ

1. มีลักษณะการทำงานกับสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ เข้าถึงแหล่งข้อมูลโดยตรงและ ผู้วิจัยจะเป็นเครื่องมือวิจัยหลัก
2. มีลักษณะของการพรรณนา เพราะข้อมูลส่วนใหญ่ที่เก็บมักจะเป็นข้อมูลในรูปของคำพูด ภาพถ่าย เอกสารบันทึกส่วนบุคคล เป็นต้น
3. มีลักษณะเกี่ยวข้องกับการบวกรมากกว่าผลลัพธ์
4. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการพยายามเพื่อนำไปสู่การอุปมาข้อมูล หรือหาข้อสรุปข้อมูลที่รวบรวมมาได้ โดยจะไม่พยายามพิสูจน์สมมติฐาน แต่เป็นการพยายามสร้างข้อเสนอที่ได้จากการจัดระเบียบข้อมูล ด้วยการพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อนำไปสู่ทฤษฎีฐานราก
5. นักวิจัยเชิงคุณภาพ จะเกี่ยวข้องกับการที่เรียกว่า มุมมองของผู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์ โดยพยายามตอบคำถามที่ว่า อะไรคือเหตุผลในการกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

จะเห็นได้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่มีคุณลักษณะเฉพาะและเชื่อว่าความจริงมีความหลากหลายซับซ้อนตามสภาพสังคม ประสบการณ์ ที่ปรากฏอยู่ในใจของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยเลือกการศึกษาแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีการหรือยุทธวิธี หลาย ๆ แบบ ซึ่งแต่ละแบบจะมีคุณลักษณะสำคัญที่แตกต่างกันไป การวิจัยลักษณะนี้เป็นวิถีทางที่จะนำสู่ความจริงเหล่านั้นได้ ด้วยระเบียบวิธีวิจัยมุ่งจะรักษาช่องทางการสื่อสารแบบเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูล และสามารถปรับปรุงความซับซ้อนให้ดีขึ้น กระบวนทัศน์แบบนี้ ไม่มีเจตนาในการควบคุมหรือแปลงโฉมความจริงแต่อย่างใด (จำเนียร จวงตระกูล, 2550, หน้า 87)

สรุปท้ายบท

ในบทที่ 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์เอกสารงานวิจัยและบทความเชิงวิชาการต่าง ๆ โดยเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวกับทฤษฎีการเขียนนวนิยาย และทฤษฎีการวิเคราะห์และวิจารณ์นวนิยายร่วมสมัย ซึ่งมีความหลากหลายทั้งในแง่การให้ความหมายและข้อค้นพบ เป็นประโยชน์ในการสร้างแนวคำถามการวิจัยและการกำหนดขอบเขตของการวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งการออกแบบวิธีวิจัยที่เหมาะสม ซึ่งจะนำเสนอในบทที่ 3 ต่อไป

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University